

MODERNĀS KRIMINALTIESĪBU TEORIJAS.

204.741.
Pētīj. 2. x 2002
10.

Kriminaltiesību ipatnējā daba tās asi atšķir no pārējām tiesību zinātņu nozarēm. Kamēr tiesisko normu lielākā daļa ir humanas darbības pavēle un cenšas sasniegt vēl humanākas cilvēku attiecības, kriminaltiesības pavēl nodarīt ciešanas un uzliek par pienākumu sodīt.

Šis kontrasts starp sodu likumu un pārējo tiesisko normu saturu jau ilgi ir saistījis zinātnes uzmanību, kuŗa ir mēģinājusi to izskaidrot. No senātnes cilvēka domas ir strādājušas pie jautājuma atrisināšanas, kādēļ zināmos gadījumos tiesības uzliek par pienākumu sodīt. Tagad mums nav pat vairs iespējams pārskatīt visas, uz šo jautājumu dotās atbildes. Neiedziļinoties pamatīgi dažādās kriminaltiesību teorijās, mēģināsim tomēr atcerēties galvenās mācības par soda sabiedrisko nozīmi.

Literatūrā parasti nostāda absolūtās kriminaltiesību teorijas pretstatā relatīvām. Pēc pirmām, soda pielietošana ir konzekvence no kāda absolūtā principa uzstādītās prasības. Sods tiek pielietots tādēļ, ka ir principi, kuŗi prasa deliktu sodīšanu un šī prasība neatkaras no tā, vai ar to var sasniegt kādus rezultātus. Pēc citām kriminaltiesību teorijām deliktus soda tādēļ, ka cer šādā veidā sasniegt zināmus rezultātus. Atkarībā no šo rezultātu dabas, kā arī no līdzekļiem, kā tos sasniegt, relatīvās kriminaltiesību teorijas sadalās divās grupās. Daži zinātnieki domā, kā lietderības efekts, pēc kuŗa cenšas kriminaltiesības, pastāv iekš tā, radīt tautas masu apziņā stimulācijas, lai tās darbotos pretim noziedzību kārdinājumiem; šie teorētiķi atrod galveno kriminaltiesību nozīmi draudos, kas ceļas vai nu no pašām sodu likumu normām vai arī no sodu pielietošanas. Šīs teorijas parasti nosauc par generalprevencijas teorijām.

Citi zinātnieki turpretim domā, ka kriminaltiesību noderīgums pastāv delikventa personības pārveidošanā sodu pielietojot, pie kam šī delikventa pārveidošana izpaužas vai nu tādi, ka to padara nekaitīgu, vai arī to atbaida un labo. Šīs teorijas nosauc par specialprevencijas teorijām.

MODERNU KRIMINALTIESĪBU TEORIJU ZINĀTNISKĀ DABA.

Lai pareizi izskaidrotu moderno mācību - par soda lomu sociālā dzīvē - nozīmi, jāstādās sev vispirms priekšā, kā modernā zinātne pieiet pie šī jautājuma.

Izpētot šīs mācības, nav grūti konstatēt, ka viņas visas cenšas noskaidrot kriminaltiesību nozīmi, ne kāds noteikta pasaules uzskata vai ideoloģijas viedokļa.

Visas šīs mācības iziet no kāda priekšstatu rīpka, kuŗš nepierādot tiek atzīts par pareizu un tad cenšas soda institutu saskaņot ar attiecīgiem uzskatiem. Visām modernām mācībām par pamatu ir praktiskas filozofijas prezumpcijas, noteikti uzskati par cilvēka darbības uzdevumiem. Pieejot sodam, zinātnieki mēģina, izejot no viņu aizstāvētiem dzīves principiem, nostādīt valsts sodīšanas darbību, kā nepieciešamu vai saprātīgu. Kriminaltiesības pēc šīm mācībām tiek apskatītas kā parādība, kas kalpo zināmiem cilvēciskiem uzdevumiem. Tādēļ arī problēma par soda nozīmi, tiek pastāvīgi formulēta kā jautājums par kriminaltiesību uzdevumiem.

Tālāk, atkarībā no uzdevumu rakstura, kādi cilvēkiem tiek uzlikti, šīs mācības par kriminaltiesību nozīmi /būtību/ sadalās divās dažādās daļās. Šie uzdevumi patiesībā izteic cilvēku cenšanās sasniegt zināmu efektu, bet asi atšķiras cits no cita, atkarībā no cilvēku izturēšanās pret to darbības veidu, kādu nepieciešami izvest, lai sasniegtu mērķi. Vienā gadījumā šī cilvēku izturēšanās ir vērtīga pati par sevi, ir viņu acīs pašvērtīga; citos gadījumos izturēšanai piešķir tikai tādēļ nozīmi, ka tā ir līdzeklis zināma iespaida sasniegšanai.

Pirmā gadījumā cilvēki darbojas zem principiēlu iemeslu spiediena, otrā gadījumā tie vadās no lietderības. Šī pārdzīvojumu starpība kura ir viena vai otra motīva pamatā, ir tik ievērojama, ka izslēdz katru šo pārdzīvojumu koeksistences iespējamību apziņā.

Oportunistiska attiecība pret zināmu darbību padara neiespējamu principiēlu stāvokli pret to, un otrādi, principiēls stāvoklis pret zināmu darbību pilnīgi iznīcina oportunistiskas, utilitaristiskas attiecības pret šo darbību.

Šis iemeslu pretstats ceļ gaismā atšķirības kodolu starp absolūtām un relatīvām krimināltiesību teorijām. Šis teorijas liekās runā par vienu un to pašu priekšmetu. Patiesībā tās apskata pilnīgi dažādas parādības. Absolūtās krimināltiesību teorijas nodarbojas ar kriminālās jurisdikcijas principiēlo uzdevumu noskaidrošanas, relatīvās ar tās utilitāro uzdevumu. Absolūtās krimināltiesību teorijas atvasina sodu no tiesību principiem, t. i. no prasībām, kuras uzstāda cilvēku tiesiskā apziņa, uzskatot par taisnīgu, ka noziedznieks saņem sodu, pilnīgi neatkarīgi no tā vai radīsies derīguma efekts.

Turpretīm relatīvās tiesību teorijās vadās no uzskata, ka soda pielietošanas iemesls, ir meklējams mērķī, sabiedrības labā panākt kaut kādus derīgus rezultātus. Bet abām teoriju grupām, kad tās novērtē krimināltiesības kā faktoru, dažāda veida cilvēcisku uzdevumu atrisināšanai, ir priekš mums tikai tā nozīme, ka tās mums vēsta par attiecīgiem sociāliem centieniem un ir to atziņas avoti.

Bet vai šāda pieeja pie jautājuma par krimināltiesību būtību dod problēmas atrisinājumu.

Tuvāk izpētot augstāk pievesto teoriju zinātnisko nozīmi, mēs esam spiesti uz to atbildēt noraidoši. Cilvēku subjektīvo uzskatu izpētīšana, viņu attiecību noskaidrošana pret dažādiem tiesiskiem institūtiem un tiesību normām, lai arī cik izplatīti šie uzskati nebūtu, nevar mums sniegt atziņu par izpētamā parādību objektīvo nozīmi.

Pat ja subjektīviem uzskatiem piekrīt zinātnos priekšstāvji, arī tad šie uzskati nav objektīvas esamības attēlojums, bet veido faktorus priekš dzīvei nepieciešamās cilvēku izturēšanās. Lai arī bieži šie uzskati pretendē uz to, lai viņus kvalificētu kā derīgus teorētisku jautājumu atrisināšanai, tad tomēr tie mums tikai praktiskai dzīvei nodēris redzes viedoklis priekš apkārtējās dzīves.

Ja kāda laikmeta vajadzības prasa objektīvi pareizu pasaules uzskatu izplatīšanu, tad saprotams, tas arī dod sabiedriskam garam, iespēju pareizi novērtēt parādību nozīmi. Bet parasti lietas apstākļi ir otrādi. Cilvēku jēdzieniem par sociālām parādībām ir tāds saturs, kurš ir svarīgs cilvēku darbībai ikdienas šaurā mērogā un ir vismazāk piemērots attiecīgo parādību patiesās dabas izprašanai.

Debiskās sekas no tā ir apbrīnojama vienpusība sabiedrībā valdošos uzskatos par soda uzdevumiem. Atkarībā no laikmeta rakstura, cilvēki piegriež savu vērību zināmām krimināltiesību daļām, pie kam pārējās tie pilnīgi ignorē. Laikmetos, kad sociālā dzīve pirmā vietā nostāda tiesisko institūtu principiēlo nozīmi, zinātnē saskata sodā pirmā kārtā kāda tiesību postulāta realizāciju un noraida visas lietderības domas.

Otrādi, laikmetos, kad tiesību autoritāte mazinās, sabiedrība pirmā vietā nostāda iespējamību ar soda palīdzību sasniegt zināmus lietderības efektus. Bet patiesībā ne viens, ne arī otrs redzes viedoklis nav spējīgs atklāt pieminētā institūta sociālo nozīmi.

Taisni pārliecība, ka krimināltiesības ir spējīgas radīt lietderības efektus, ir novedusi pie uzskata izcelšanās par krimināltiesībām, kā par sabiedriski derīgu institūtu, tas ir pie relatīvām krimināltiesību teorijām.

Šis teorijas uzskata tiesību uzlikto pienākumu pielietot sodu, par nepietiekošu sodīšanas pamatošanai, vai pilnīgi ignorē šo sodīšanas pamatojumu un tādēļ pieturas pie uzskata, ka sodīšana ir pamatota ar

sabiedrisko pārliecību, ka šādā ceļā tiek sasniegti lietderības efekti. Tā vēl senatnē apgalvoja: "nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur".

Šo teoriju pareizība savukārt atkarās no tā, cik tāl tas pareizi atspoguļo sabiedrības psihologisko attiecību pret sodu, ja tās apgalvo, ka tā aizvien ir oportunistiska un nekad nav principiela un no otras puses arī no tā, cik tāl šis mācības spēj pareizi uztvert lietderīguma efektu būtību, kurus spēj radīt krimināltiesības.

Ja absolūtās teorijas arī patiesībā spētu pareizi uztvert cilvēku pieņemto principiēlo stāvokli pret sodu, tad arī tas vēl nenozīmē, ka soda dzīvības loma pastāv tikai taisnības prasību izpildīšanā. Var pieņemt, ka principiēlie, sevišķi tiesiskie piedzīvojumi ir tikai subjektīvas dabas, bet de facto tie, kā viss reālais, noved pie virknes jaunu parādību, ir cēloņi tālākiem noteikumiem sociālā dzīvē.

Ja no tiesiskā apziņas redzes viedokļa ir pareizi "ka sods jāizslēdz, ja jānotiek kam lietderīgam" /M.E.Maier, Lehrbuch, s.542/, tad no tā vēl ilgi neizriet, ka arī patiesībā sods neatstāj nekādu iespaidu.

Šis pretstats starp subjektīvo soda novērtējumu un tā objektīvo funkciju, ir varbūt tādejādi izskaidrojams, ka mūsu tiesiskā apziņa, kā daudzas citas mūsu pārliecības nemaz nav domāta tam, lai sniegtu patiesas zināšanas par parādībām, bet tā ir forma, kurā tiek garantēta realizācija mūsu dzīvei nepieciešamodarbību.

Adolfs Merkels ir pareizi norādījis: "kas no sabiedrības redzes viedokļa ir intereses jautājums, tas izveidojās šās intereses dēļ apgrūtinātā indivīda redzes viedoklī par sirdsapziņas jautājumu, kam izskaidrojums vienkārši gan būs meklējams tur, ka cilvēka sirdsapziņa ir attīstījusies zem sabiedrisko interešu iespaida un uz viņām pamatotām prasībām pret atsevišķo indivīdu" /A.Merkel, Lehrbuch der Deutschen Strafrechts 1889, s.192/.

Relatīvās krimināltiesību teorijas apgalvo, ka sods aizvien tiek pielietots zināmu lietderības efektu sasniegšanai. Bet šāds apgalvojums nepareizi raksturo sabiedrības psihologisko attiecību pret sodu un nedod zinātnisku atbildi uz jautājumu par soda iespaidiem.

Kā mēs redzējam, sabiedrība nemaz neredz vienmēr sodā tikai līdzekli, lai sasniegtu zināmus derīgus rezultātus, bet viņa pastāvīgi tani redz darbību, kas apmierina mūsu apziņas principiēlo tieksmi. Tālāk relatīvās tiesību teorijas nedod nekādu zinātnisku atrisinājumu jautājumam par sodīšanas sociālo iespaidu, jo viņas noteicot sodīšanas nozīmi, neiziet no patieso krimināltiesību funkciju analīzes, bet no to centienu satura, kurus sabiedrība cenšas izvest ar soda palīdzību. Mēs jau teicām, ka relatīvās un arī absolūtās krimināltiesību teorijas neiziet no teoretiski, bet no praktiski uzstādītām problemām. Viņas meklē soda "attaisnojumu".

Un par soda mērķi tās neuzstāda tā objektīvās sekas, bet parādības, kuras pēc autoru domām, būtu spējīgas attaisnot sodu sabiedrības priekšā.

Kā Bindings pareizi piezīmē, krimināltiesību mācības parasti ir "nevis patiesā, bet iedomātā /imaginārā/ soda teorijas, kādu teorijas radītājs ietilpina ideālā tiesību kārtībā, kurā tas pats uzceļ" /Binding, Grundriss des Deutschen Strafrechts, 1907, s.203/. Lietai nemaz nav pakalpots ar to, ka meklē izeju, pozitīvo tiesību izpētīšanā, lai tur atrastu norādījumus uz uzdevumiem, kurus likumdevējs doma sodam. Šī metode jau tamdēļ izrādas par bezsekmīgu, ka likumdevējs mums tikai reti dara zināmus savus uzskatus par sodīšanas uzdevumiem /sal.Thomsen, Untersuchungen ueber den Begriff des Verbrechens Motiws, 1902, s.131/. Bet ja arī likumdevējs mums pateiktu savus uzskatus par soda darbības nozīmi, tad tomēr šiem uzskatiem nebūtu piešķirama lielāka nozīme krimināltiesību teoretiskai izpētīšanai, kā krimināltiesību literatūrai. Sava laikmeta bērns, likumdevējs arī uzticīgi atspoguļo sava laikmeta valdošos uzskatus un viņa gaitas prātojumus par soda nozīmi pavairo

tikai materiala daudzumu, pēc kura mēs sākam spriest par attiecīgām sabiedriskām strāvām.

No tā izveidojās jautājums, vai pieejot teoretiski pie krimināltiesību problēmas, vispār var balstīties uz pastāvošām teorijām. Šo teoriju lielā dažādība dod pamatu hipotēzei, ka dažas no šīm teorijām ir radušās no uzskatiem, kas veicina objektīvās tiesības atziņu un tādēļ dažas no tām ir spējušas pareizi formulēt soda objektīvo jēdzienu /būtību/, neskatoties uz praktisko pieeju pie problēmas. Saprotams, šāda izdošanās būtu tikai nejauša un bez rezultātu zinātniska pamatojuma. Bet mēs tomēr atkārtojam, ka tāda iespējamība nav izslēgta un ka tādēļ modernās krimināltiesību teorijas ir pelnījušas arī zinātniski-teoretisku pārbaudīšanu. Pie šas pārbaudīšanas tad arī stāsimies sekojošā daļā.

KRIMINĀLTIESĪBU TEORIJAS UN SODA PRIEKŠNOTEIKUMI.

Problema par soda darbības uzdevumiem ir viena no svarīgākām krimināltiesību zinātnē. Tādēļ arī nav jābrīnās, ka pret katru no krimināltiesību teorijām, literatūrā sastopam veselu rindu iebildumu. Bet līdz šim kritika lietoja norādījumus par vienas vai otras soda veida noteikšanas nelietderību, uz sodam domāto uzdevumu praktisko neizvedamību, par soda mērķu nesaskanēšanu ar cilvēka cieņu u.t.t. Tāda veida izskaidrojumi, kuri iņemot kriminalpolitikas viedokli šini jautājumā izteic pilnīgu saskaņu kritiķu un autoru domām, patiesībā ir bez mazākas nozīmes teoretiski izpētīt macību par sodu. Mēs viņus centisimies tādējādi izpētīt, ka noskaidrosim ciktāl viņi atbilst pastāvošo tiesību faktiem. Mēs uzskatīsim tagadējās normatīvās jeb politiskās krimināltiesību teorijas tikai tiktāl par piemērotām pārveršanai teoretiskā tezē par krimināltiesību kauzalām īpašībām, par cik viņu apgalvojums var noskaidrot darbojošos tiesību institutus, citādā gadījumā mēs viņām noliegsim katru teoretisku vērtību. Atsevišķi mēs apstāsimies, lai noskaidrotu jautājumu par to, cik tāl modernas zinātnes apgalvojums par soda darbības iespaidiem ir saskaņojams ar pozitīvās tiesības pastāvošo sodu priekšnoteikumu dabu.

Visas augstāk pievestās teorijas dara pareizi, ka tās uzskata sodu, kā īpatnēju tiesību reakciju uz zināmām sociālās dzīves parādībām un mēģina soda nozīmi saskatīt tam sekojošo parādību lomā. Visas šīs teorijas atzīst sodu kā noteiktu soli, t.i, kā soli, kurš var tikai tad tikt realizēts, ja tiek iepriekš konstatēta zināma apstākļu esamība, par kādiem apstākļiem tās vienbalsīgi atzīst noziedzīgo darbību. Delikts no visiem zinātniekiem tiek apskatīts kā soda priekšnoteikums, tomēr par nožēlošanu deliktu jēdziens, ar kuru kriminalisti operē jautājumā par soda nozīmes noskaidrošanu, ir ļoti tālš no nepieciešamās zinātniskās precizitātes un tādēļ zinātnieku domas par soda priekšnoteikumiem ir pamatīgi jāpārbauda.

Delikts no senātnes ir kriminalistu pētīšanas objekts un viņa juridiskā daba protams ir labi pazīstama krimināltiesību teoriju autoriem, bet diemžēl viņi nepielieto savu pētījumu rezultātus apskatot deliktu kā soda priekšnoteikumu / to veicina tradicionālā sodu un deliktu zinātniskā sadalīšana/. Runājot par soda priekšnoteikumiem, zinātnieki parasti neņem vērā visu deliktu virkni, bet tikai smagākos un tipiskākos nozieguma veidus. Analizējot krimināltiesību teorijas var viegli pārliecināties, ka zinātnieki parasti ņem nodomātu /jeb tīšu/ deliktu, kuru izdara apziņoties viņa sodamību, un runājot par sodu, viņi aizvien domā par šāda veida delikta kā soda priekšnoteikumu.

Visas tā sauktas krimināltiesību teorijas vienprātīgi atzīst, ka sods ir līdzeklis, lai iespaidotu cilvēka psihi. Pie visas uzskatu dažādības par soda mērķi visi zinātnieki redz tam sabiedrības reakciju uz zināmiem noteikumiem delikventa psihē.

Atlīdzināšanas teorijas pārstāvji, uzskata sodu, kā ciešanas, kuras delikventam ir jāpanes par savu samaitāto gribu, par viņa gribas sa-

celšanas pret tiesisko normu.

Lietderības teorijas runā par sodu, kā par soli, kas atbaida delikventu no sabiedriski kaitīgas darbības.

Generalprevencijas politika pastāv: noziedzīgo tieksmju apspiešanā ar soda piedraudējumu vai soda pielietošanas palīdzību.

Speciālprevencija turpretim stāda sev par uzdevumu novērst deliktu atkārtošānu no tādu individu puses, kas ir jau pārkāpuši tiesisko normu. Soda piemērošana padara delikventus vai nu nekaitīgus /nāves sods, brīvības atņemšana uz visu mūžu u.t.t./, jeb stiprina viņos motīvus, kas darbojas pretim kāda delikta izpildīšanai. Sods piešķir soda piedraudējumam impozantu raksturu - kuru tas tikko būtu pazaudējis - /atbaidīšana no delikta/ - atpakaļ, jeb arī iepotē delikventam jaunus motīvus, kuri darbosies preti deliktam /delikventa labošana/. Katrā ziņā krimināltiesības doma, ka delikventiem ir zināmas psihiskas īpašības, kas prasa krimināltiesisku ietekmi un to attaisno.

Kā zināms, modernie kriminālisti ir ļoti dažādās domās par soda uzdevumiem un tādēļ doktrinā ntrūkst kritisku piezīmju par katru no minētiem soda uzdevuma satura formulējumiem. Bet plašāka šo mācību kritika ir lieka, ja sākam uzstādīt apgalvojumiem pretim patiesos soda priekšnoteikumus. Šo teoriju pārbaudīšana no šāda viedokļa tūlīt sāk parādīt viņu autoru aizstāvēto ieskatumaldišanos. Proti, modernās tiesības soda personas, kuras izdarījušas deliktu ne tikai tad, ja viņas delikta izdarīšanas acumirkli apzinājušas darījuma kaitīgumu vai prettiesiskumu, bet arī veselā rindā citu gadījumu.

Modernās tiesības nemaz neuzskata parvajadzīgu, ka viņu sodītā persona patiešām būtu pierādījusi svešu tiesisku īpašumu vai tiesību neievērošanu, un apmierinās ar daudz mērenākām prasībām pret subjektīvo apstākļu kopumu. Tā lielākā daļā no mūsu laiku likumgrāmatām dara sodu atkarīgu no zināmiem panākumiem, kam ir gadījuma raksturs.

Delikvents, kam jāatbild par tišu jeb nodomātu deliktu, nesapņem vis sodu, kas paredzēts par deliktu, bet ne salīdzināmi stingrāku, ja caur viņa tišu resp. nodomāto darbību ir radusies svešu tiesisku īpašumu negaidīta smaga bojāšana. Iepriekš nodomāts viegls ķermeņa bojājums pēc vācu sodu likumiem /§§ 223.St.GB/ tiek sodīts ar cietumu līdz 3 gadiem, bet ja nodarījuma sekas ir svarīgākas, ķermeņa daļas, redzes spēju etc. zaudēšana, tad tiek piespriests pārmācības nams līdz 5 gadiem /§ 224/. Tādējādi gadījuma pēc radušās smagās sekas, kas nemaz nerada delikventa vainu lielāku, tomēr palielina viņa soda mēru.

Tālāk modernās tiesības nosaka sodus netik tišiem jeb nodomātiem darījumiem, bet arī neuzmanīgai rīcībai, starp citu arī tad, ja neuzmanība ir neapzināta, t.i. pat tad, ja arī delikvents nav domājis radīt nekādas sekas un pat nav paredzējis to iespējamību.

Modernai doktrinai, neskatoties uz visām viņas pūlēm vēl arvien nav izdevies noteikt, kas tad īsteni ir noziedzīgs pie neuzmanīga nodarījuma. Un tomēr modernās tiesības neatteicas sodīt neuzmanīgus deliktus. Beidzot arī nodoma jēdziens vēl nav galīgi nokārtots. Pēc vairākām modernām likumu grāmatām pie nodoma jēdziena nebūt nepieder pretlikumības apziņa. Nodoma pietiek ja darītājs centies realizēt sava nodarījuma faktisko pusi. Tamlīdzīgi soda priekšnoteikumi spiež mūs šaubīties par speciālās prevencijas teoriju pareizību.

Pēc šo teoriju pārstāvjiem soda nozīme /būtība/ ir izskaidrota ar to, ka tiek pārvarētas darītāja sliktas īpašības, kuras to pavedina uz svešu īpašumu aizkaršanu.

Tā pēc viena no šā virziena ievērojamākiem pārstāvjiem v.Liezt'a vārdiem: "sods ir piespiešana. Viņš vēršas pret noziedznieka gribu aizkarot jeb iznīcinot tiesiskos īpašumus, kurus šī griba ir realizējusies".

Kā spajds sods var būt divējādas dabas: a/ netiešs, psihologisks spajds jeb motivācija.

Sods 1/ dod noziedzniekam viņam trūkstošos motīvus, kuri ir piemē-

roti, darbojoties pretīm nozieguma izdarīšanai, kā arī 2/ stiprina un pavairo jau esošos motīvus. Viņš parādās kā noziedznieka mākslīga piemērošana sabiedrībai proti vai 1/ caur labošanu, t.i. ieaudzējot altruistiskus un sociālus motīvus un tos stiprinot, 2/ caur atbaidīšanu, t.i. ieaudzējot un stiprinot egoistiskus motīvus, kas sakrīt efektā, un b/ tiešs mehāniskais spāids jeb vara.

Sods ir noziedznieka sekvestrēšana: pārejoša jeb ilgstoša padarīšana par nekaitīgu, iznīcināšana vai izolēšana. Sods parādās kā sociāli nederīga indivīda mākslīga selekcija. Daba sviež tos, kas pret to noziegušies, gultā, valsts - cietumā. Labošana, atbaidīšana, padarīšana par nekaitīgu, tās ir tā tad netiešie soda iespaidi, dzīnējspēki ar kuriem palīdzību tas aizsarga tiesiskos labumus.

Šiem soda izpildīšanas iespaidiem nekas svarīgs nav papildināms. Ka sodam ir vesela rinda refleksa iespaidu, - kā es tos gribētu nosaukt, - ir skaidrs, bet nav pietiekoši svarīgi, lai apgāztu mūsu iedalījumu. Tikai viens vēl jāatzīmē, t.i. soda piedraudējuma nozīme. Brīdinot un atbaidot tas pastiprina motīvus, kas attur no nozieguma. Mēs nedrīkstam šo iespaidu neievērot, bet šeit mums tas jāatstāj, jo mums lieta grozās nevis ap valstiskiem imperatīviem, bet ap valstisko sodu, kamēr soda piedraudējums ir tikai paasināts imperatīvs /v. Liszt. Der Zweckgedanke im Strafrecht, 1882, Aufsaetze I, 163, 164/.

Vai var saskaņot tādu uzskatu par krimināltiesību uzdevumiem ar patiesiem soda priekšnoteikumiem.

Nē, nekad nevar saskaņot gadījuma pēc radušos darījuma smago seku sodīšanu ar speciālās prevencijas uzdevumiem, tādos gadījumos, kad darījums ir izdarīts aiz neuzmanības vai neapzinoties tā nelikumību.

Gadījuma pēc radīto smago seku sodamību neviens un nekad nav centies izskaidrot ar cīņu pret noziedzīgām tieksmēm, bet tomēr literatūrā sastopami mēģinājumi saskaņot neapzināti nelikumīgos un aiz neuzmanības izdarītos pārkāpumus ar speciālās prevencijas principiem. Tā pirms vairāk kā simts gadiem V. Almendingens mēģinājis attaisnot nolaidības deliktu sodamību ar uzdevumu cīnīties pret cilvēka rakstura kļūdām. Autors atzīst, ka pie nolaidīgas darbības trūkst katras vainas, bet atzīst, ka tā liecina par tādu "percepcijas spēju kļūdu", ka ir nepieciešama tiesību iedarbība. Šī iedarbība parādās sodā un tai piekrit šīni gadījumā audzināšanas soda loma. Nolaidības delikta izdarītājs tiek sodīts "lai caur piedzīvojumu brīdinātā jūteklība spiestu saprātu uz lielāku uzmanību". /Almendingens "Untersuchung ueber das kulpöse Verbrechen 1804, 107-109/. Līdzīga doma sastopama arī pie dažiem moderniem rakstniekiem, kuri raksturo nolaidīgas darbības sodu kā audzināšanas sodu. Tāpat netrūkst mēģinājuma pamatot sodamību nepietiekošas prettiesiskuma apziņas gadījumos. Tā piem., Liszt domā, ka soda pielietošana novedot pie "motivētāju priekšstatu stiprināšanas vai vājināšanas", arī šīni gadījumā paturot savu nozīmi. Tomēr, nav jāaizmirst, ka te soda piedraudējumam seko sods. Ja nepalīdz pirmais, palīdz otrais. Tas pats esot arī tāni gadījumā, ja delikventam, izdarot noziedzīgo darbību trūka prettiesiskuma apziņas: soda izpildīšana viņam to ieskaidrošot. /v. Liszt, Die deterministischen Gegner der Zweckstrafe, 1892, II, § 44/. Tomēr šādiem uzskatiem nevar piekrist. Tāpēc nolaidības sodamību, ir skaidrs, ka viņa no speciālās prevencijas redzes viedokļa daudzos gadījumos ir lieka. Kā var attaisnot labošanas iespaidu uz personām, kurām šāda labošana nemaz nav vajadzīga. Kamdēļ spert soļus atkārtotības novēršanai tad, ja delikvents pats ir satriekts no tā, ko tas pret savu gribu ir nodarījis /p.p. vecāki aiz nolaidīgas neuzmanības nogalina bērnus u.t.t./. Ja arī nodarītais liecinātu par delikventa ārkārtīgo vieglprātību, kā tad lai mēs panākam viņa rakstura labošanu. Ar lielāko sašutumu Bindings noraida tāda veida konstrukcijas "Kāda aplamība un kāda pretrunība vienreizējā audzināšā iedarbībā, kamēr audzināšana ir ilgstoša iedarbība. Kulpoza nozieguma soda maksimums nedrīkst pārsniegt labojošā piedzīvojuma robežas". Un te nu lai sods

radītu ilgstošu iespaidu uz neapdomīgiem. Tas ir nākošā dienā aizmirsts un kā lai tas darbojās. Sodam jāpamudina prāts uz lielāku uzmanību... Itkā mūsu dzīvē varētu atkārtoties pilnīgi līdzīgs gadījums /Bindings, Normen I, 1919, 226/. Analogiskus iebildumus izsauc tādu darījumu sodāmība, kad trūkst to prettiesiskuma apziņas. Ir pilnīgi nesaprotami, kāpēc pastāvošo tiesību atsevišķo noteikumu saturu noskaidrošanai subjektam, viņš būtu sodams. Itkā nebūtu citu mazāk cietirdīgu līdzekļu, kuri ātrāk novestu pie mērķa /Delikventa pamācīšana, dot viņam iespēju iegūt trūkstošās zināšanas u.t.t./

No, sacītā ir skaidrs, ka izpētītos gadījumos krimināltiesības nemaz neseko speciālās prevencijas uzdevumiem. Sodū nozīme, kas paredzēti pie nejaušas smagu seku radīšanas, nolaidīgiem un prettiesiskuma apziņas trūkuma dēļ izdarītiem deliktiem, pastāv citādā ziņā.

No tā tomēr izriet vēl daudz radikālāks slēdziens. Speciālprevencija nemaz neuzstāda sev kādu specifisku uzdevumu krimināltiesībās. Sodī, ko tiesības nosaka par izpētītiem deliktiem, neatšķiras no sodiem, kurus piespriež par pilnīgi apzināta prettiesiskuma deliktiem. Ja tišš jeb nodomāts delikts gadījuma pēc rada smagas sekas, tad tas nemaz negroza sodāmības veidu, tikai palielina atbildību /sal.St.G.B. §223, 224/. Nolaidības deliktu sodī atšķiras no tišo jeb nodomāto deliktu sodiem tikai ar apmēru /sal.St.G.B. §222/; beidzot tiši jeb nodomāti delikti tiek pilnīgi vienādi sodīti, neskatoties uz to, vai tie izdarīti, apzinoties prettiesiskumu jeb nē. Bet ja nu tiesības pielieto vienādu soda mēru tanis gadījumos, kurus sodīšana atbilst speciālās prevencijas mērķim kā arī tādos, kur tas nav iespējams, tad kļūst skaidrs, ka tiesības pret visiem šiem mērķiem ir pilnīgi vienaldzīgas. Bet kā mums zināms, zinātne redz krimināltiesību būtību ne tikai speciālā, bet arī gen. prevencijā, t.i. ka krimināltiesības visas sabiedrības labā rada šķērsļus noziedzīgo tieksmju realizācijā.

GENERĀLPREVENCIJAS TEORIJA.

Taisni pie šī slēdziena ir nācis otrs, krimināltiesību virziens, kurš pirmā vietā nostāda draudus, kuri izriet no krimināltiesību normām un to iespaidu uz cilvēku psihi. Pie kam tad daži kriminālisti uzsver tos draudus, kas atrodami sodu likumu noteikumos - pielietot sodu pret deliktu radītājiem, citi atkal izceļ to piedraudējumu, kas atrodas sodu izpildīšanā. Izpētīsim tuvāk šīs teorijas.

Pirmās skolas vadonis ir Anselms v. Feuerbachs, kas pirmais formulēja mācības par psihologisko spaidu būtību, kurai arī vēl tagad ir piekritēji. Feuerbachs uzskatīja, ka pie nozieguma dzīvas vadītājas var tikt paralizētas ar to, ka katrs zinās, ka viņa nodarījumam sekos lielāks ļaunums, nekā tā nepatīkama sajūta, kura rodas neapmierinot tieksmi, kas ierosina uz šī darījumu. Lai pamatotu vispārējo pārliecību par sodu likumu nepieciešamo sakarību ar apvainojumiem, likumam šie sodi ir jānosaka, kā darījuma nepieciešamās sekas /likumīgais piedraudējums/ un lai šī likumā noteiktā ideālā sakara realitāte nodibinātos vispārējā apziņā, ir nepieciešams lai tiktu piešķirts - tikko ir izdarīts pārkāpums - likumā ar to saistītais ļaunums. Likumdevējas un izpildošas varas saskaņotā kopdarbība atbaidīšanas nolūkā ir psihologisks spaidis.

Pēc otrā, zinātnē mazāk izplatītā uzskata, krimināltiesību galvenais līdzeklis sabiedrības iespaidošanai nav vis likuma tekstā esošais piedraudējums vārdiem, bet šī piedraudējuma realizācija - faktiskā soda pielietošana. Periodiski krimināltiesībās parādās doma, ka atturas no deliktu izdarīšanas nevis tāpēc, ka likums piedraud ar sodu, bet tāpēc ka pati soda piemērošana - ciešanas, ko nosodītais panes viņu atbaida. Tāpēc arī analizējot krimināltiesību sociale lomu taisni pēdējam momentam jāpiešķir galvenā nozīme. 18.g.s. beigās šos uzskatus izteica Filangieri un Gmelins 19.g.s. beigās šo uzskatu aizstāvēja Mittelstaedts.

Pirms pārējam pie gen.prevencijas teoriju būtības izpētīšanas ir nepieciešams noskaidrot viņu starpā pastāvošās attiecības.

Iedziļinoties abu minēto uzskatu būtībā par tiesību iespaidu uz cilvēku psihi, nav grūti atzīt, ka šo mācību atšķirība nav meklējama tani apstākļi, ka tās dažādi attēlo krimināltiesību iespaidu uz sabiedrību, bet gan ka tās redz dažādus līdzekļus, ar kuriem krimināltiesības panāk savu iespaidu. Gen.prevencija uzstāda par savu uzdevumu radīt aizvien vienu un to pašu iespaidu: radīt cilvēkos psiholoģiskus pretlīdzekļus deliktu nodarījumiem; bet ceļi, kā to sasniegt ir dažādi. Radot cilvēkos perspektīvi izciest ļaunumu, kurš izriet no soda piedraudējuma, tiesības darbojas delikta izdarīšanai pretim, kaut arī piedraudējums parādās dažādos veidos.

Runājot par soda piedraudējumu, zem tā parasti saprot tikai to piedraudējumu, kas izteicās vārdos kā rakstīto, tā arī ierašu tiesību formā, bet piedraudējums var arī rasties no konkludentās darbības dažādiem veidiem, p.p. no citu deliktu izdarītāju sodīšanas. Mācības par soda pielietošanas preventīvo iespaidu priekšstāvji, saprotams, domā par tās draudošo iespaidu uz tautas masām, bet aizmirst, ka iespaids kas izriet no soda izpildīšanas tuvina pēdējo tam piedraudējumam, kurš atrodas likumā un kā tādējādi paliek tikai atšķirība pēc formas. Nav šaubu, ka soda izpildīšanai cilvēka dzīvē ir tikai tiktāl motivētāja nozīme, cik tāl to uzskata par darījumiem kas kairina darītāju, t.i. cik tāl soda izpildīšana kļūst par piedraudējuma paveidu. No tā izriet, ka abas gen.prevencijas teorijas operē ar vienu un tā paša rakstura parādībām un vienas un tās pašas kategorijas motīviem, bet ka tās savu uzmanību piegriež dažādiem kairinātājiem vai nu draudam, kas izsakās tikai vārdos vai arī konkludentā darbībā. Kur tad nu ir šās izšķirības nozīme. Nav grūti uzskatīt, ka šīs metodes sabiedrības iespaidošanai izšķiras caur enerģijas gradu, kādu to iespaids uz cilvēku izturēšanos pielieto. Ģenerālā prevencija darbojas pret noziedzīgām tieksmēm caur to, ka viņa realizācijas gadījumam nostāda pretstatā soda izvešanas perspektīvi.

Bet šīs perspektīves ietekmes apmēri atkarajās no zināmiem noteikumiem, un sodīšanas perspektīva var izdarīt dažādu spiedienu uz cilvēka izturēšanos, atkarībā no soda piedraudējuma uztveres veida. Perspektīvas, kuru saturs mums nav vienaldzīgs, mūs iespaido lielākā vai mazākā mērā atkarībā no tā, vai paredzamās parādības uz mums atstāj dziļu iespaidu un vai ir izredzes uz šo perspektīvu realizāciju. Un kā soda motivācijas avots, soda pielietošana ir spējīga "ceteris paribus" radīt energiskākus motīvus, nekā piedraudējums, kas atrodas krimināltiesību saturā.

Tā vispirms pats ļaunums, ar ko draud krimināltiesības var tikt visspilgtāki izpausts, ja to pasludina, pielietojot sodu, nekā slēdziens par tādu iespējamību, izejot no likumā esošā piedraudējuma. Pēc vispārējiem psiholoģijas likumiem jūtēkliska parādību uztvere atstāj uz cilvēkiem lielāku iespaidu, nekā vispārējs priekšstats par tām. Tā nāves un miesas soda pielietošanas pieredzēšana atstāj uz psihi lielāku iespaidu kā tas pants: "Kas ar nodomu nogalina cilvēku sodāms ar nāvi, ja slepkavība izdarīta pie pilnas pārdomāšanas"/St.G.B.,211/. Tomēr šāds soda pielietošanas stiprākais iespaids ir saistīts ar atklātu izpildīšanu, ja trūkst pēdējā apstākļa, tad arī tas izpaužas daudz mazākā mērā.

Soda pielietošanai, salīdzinot ar likumā esošo soda piedraudējumu, ir vēl tā priekšrocība, ka viņa rada cilvēkos pārliecību par priekš viņiem nepatīkamu perspektīvu daudz lielāku realizācijas spēju, nekā to rada likumpiedraudējums. Katrs piedraudējums, ja tas parādās tikai kā ļaunuma pasludinātājs, zaudē daudz no sava motivētāja spēka, jo rodas šaubas par viņu izvešanas iespējamību. Piedraudējums, kurš pret vienu adresātu ir realizēts, sekmē pie citiem šaubu iznīcināšanu, pārliecinot tos, ka piedraudējums arī patiesībā tiks izvests un ka per-

spektīva tikt sodītam neizrādās tikai par iedomātām bailēm. Kā kara priekšniecības priekšzīmei ir lielāks iespaids uz kareivjiem kā pavēlei, tā arī soda pielietošanai uz sabiedrību ir lielāks iespaids nekā likuma piedraudējumam, jo soda pielietošana pierāda nevēlamās perspektīvas izvešanas iespējamību.

Bez tam soda pielietošana daudz palīdz tam, ka rodas pārliecība par soda izpildīšanas nenovēršamību, neskatoties uz to vai sodu izpilda atklāti, vai mēs to uzzinām caur trešām personām.

Tādējādi starpība starp metodēm radīt motīvus, kas darbojas pret noziedzīgām tieksmēm, pastāv viņu darbības enerģijas dažādībā.

Abas metodes par kurām interesējamies, tiesību piedraudējums un soda pielietošana, noved pie tā paša rezultāta, tikai soda pielietošana rada enerģiskākus motīvus, nekā tiesību piedraudējums šaurākā nozīmē.

Pēc sacītā ir viegli novērtēt abas generālprevencijas teorijas. Abās teorijās atrōdam pareizu raksturojumu par dažām pusēm no krimināltiesību iespaida uz tautu masām, bet viņas abas izrādās par vienuspusīgām. Ciktāl zem tādas sodu sistēmas režīma tiek izdarīti delikti un sakarā ar šo arī izpildīti sodi, ir skaidrs, ka tiesību preventīvais iespaids ir noteikts ne tikai caur krimināltiesību noteikumiem, bet arī no piedraudējumiem, kas izriet no sodu izpildīšanas. Un otrādi, nav iespējams apgalvot, ka cilvēki, kas zem krimināltiesību iespaida atturas no delikta nodarīšanas, to dara tikai zem soda pielietošanas iespaida un nekad ne zem tiesību piedraudējuma vien. Abi sabiedrības iespaidošanas veidi darbojas aizvien viens blakus otram: bez soda pielietošanas būtu iznīcināts likuma piedraudējuma motivētais iespaids un soda izpildīšanai nebūtu cilvēku izturēšanās dzinēj spēka nozīmes, ja viņa nekļūtu savukārt par piedraudējumu.

Tomēr var apgalvot, ka zināmos vēstures laikmetos, katram no minētiem iespaidošanas veidiem bij savādāka nozīme. Ja normalos laikos likuma piedraudējums ir galvenākais spēks kas attur no deliktiem, tad turpretī laimētā, kad pozitīvās tiesības stipri atšķiras no tautas tiesiskās sajūtas - laikmetā, kad krimināltiesību popularitāte zūd - soda izpildīšana ir motivētājas ietekmes primats.

Tādai atšķirībai starp vienu no abiem līdzekļiem generālprevencijas izvešanai ir kvantitatīvs un, nevis kvalitatīvs raksturs.

Principā likuma piedraudējums un soda pielietošana darbojas vienā laikā un noved pie viena un tā paša rezultāta. Bet ja ir tā, tad priekšnoteikumi, uz kuriem pamatojās abi sabiedrības iespaidošanas veidi, ir vienlīdzīgi un varam to attiecības pret moderno sodu izpildīšanu izpētīt vienā laikā.

Šā jautājuma atrisināšanai mūsu rīcībā vairāk materiāla, nekā atrisinot attiecīgas speciālprevencijas teoriju problēmas. Ģenerālprevencijas mācības atrādējs, uzstādot mācību par psihologisko spaidu, apzinājās, kādi pienākumi tam ar to ir jāuzņemas. Viņam bij skaidrs, ka var, uzskatot soda izpildīšanu tikai kā piedraudējuma apstiprinājumu, uzlikt sodu tikai apzinātas soda piedraudējuma neievērošanas gadījumos. Tā kā Feuerbachs piedraudējuma atbaidošo nozīmi redzēja tanī apstākli, ka tas subjektā rada priekšstatu par viņa turpmāko likteni delikta nodarīšanas gadījumā un ka viņš sodam piešķir tikai faktora nozīmi, kurš apstiprina šādas paredzēšanas pareizību, loģiski rodas slēdziens, ka sods var tikt pielietots tikai pie tām personām, kas likuma piedraudējumu zināja, un tomēr deliktu izdarīja. Citiem vārdiem, Feuerbachs saprata, ka ja likuma piedraudējumu uzskata tikai par tieši, ir jāpierāda, ka tiesības soda tikai tišus jeb nodomātus un ar nelikumības apziņu izdarītus deliktus. Bet viņš domāja, ka pie pareizas vainas izpratnes atkrīstu tie sarežģījumi, kas var rasties, salīdzinot krimināltiesībām pierakstītos uzdevumus ar īstenībā pastāvošiem soda priekšnoteikumiem. Atsevišķos gadījumos Feuerbachs nesaskata grūtības saskaņot savu teoriju ar 1/ smagu seku deliktiem un mūsu dienu jēdzieniem

par 2/ neuzmanību un 3/ iepriekšējo nodomu. Smago seku deliktus viņš neuzskatīja par iepriekš nodomāta delikta savienojumu ar gadījuma sekām, bet par iepriekšējā nodoma un neuzmanības / culpa dolo determinata/ savienošānu. Vispār pieņemto uzskatu, ka neuzmanība ir gara stāvoklis, kad vainīgais neparedz panākumu rašanos, Feuerbachs atvietoja ar uzskatu, ka nolaidība ir iepriekš nodomāta pienācīgās uzmanības neievērošana.

Blakus pienākumam, atturēties no delikta panākuma izpildīšanas, pastāv arī pienākums, visu to darīt vai nedarīt, lai viss panākums nerastos arī pretēji nodomam. Šis spaidis ir saistība pēc pienācīgas uzcītības / obligatio ad deligentiam/. Šī "saistība pēc pienācīgas uzcītības" tiek "pārkāpta ar culpā".

Beidzot Feuerbachs zem iepriekšējā nodoma saprot tikai uz noziedzīga panākuma realizāciju vērstu apziņu, pie kam vainīgais arī apzinās viņa izdarāmās darbības sodāmību. Apziņu par darījuma sodāmību tas uzskata par nodomātas vainas nepieciešamo sastāvdaļu.

Visi šie mēģinājumi, saskaņot vainas jēdzienu ar soda uzdevumiem tomēr nav beigušies ar panākumiem.

Jautājums par vainas jēdzienu nevar tikt atrisināts ar doktrinārām konstrukcijām, bet gan caur tiesību noteikumiem, kuri nedz Feuerbacha, nedz mūsu laikos nepieturas pie viņa redzes viedokļa. Kā smagu seku delikti, tā arī neuzmanības un iepriekšējā nodoma delikti, kā augstāk redzams, nemaz neprasa, lai to nodarītājs apzinās viņa sodāmību un pat Feuerbachs savā likumdevēja darbībā bij spiests atgriezties pie "presumptio juris" sistēmas, lai nodrošinātu pietiekoši lielu to personu skaitu, kuri būtu jā soda.

Ja arī tas ir Feuerbacha nopelns, ka viņš ir pareizi novērtējis soda priekšnoteikumu nozīmi krimināltiesībās, tad tomēr ir jāatzīst, ka viņam nav izdevies šos soda priekšnoteikumus pareizi raksturot. Tagadējie psihologiskā spaida teorijas piekritēji pilnīgi izvairās no šā jautājuma. Viņi vairs neuzskata sodāmības apziņu par nodomātas darbības nepieciešamu sastāvdaļu, tomēr arī nemaz necenšās saskaņot savus uzskatus par soda uzdevumiem ar spēkā esošiem soda iepriekšnoteikumiem.

Mēs neatrodam mēģinājumus panākt saskaņu starp soda priekšnoteikumiem un krimināltiesību teoriju, arī pie tām mācībām, kurās ģenerālprevencijas iespaidu pieraksta nevis soda draudējumam, bet izpildījumam. Šo teoriju autori, attēlojot represijas principus, aizvien iziet no idējas par cīņu ar nodomātiem deliktiem un cenšās saskaņot soda veida izvēli ar nozieguma motīviem, piemērojot pret darbību nozieguma dabai.

Ar to arī izskaidrojams, ka ģenerālprevencijas moderno teoriju otra paveids ir tik pat nespēcīgs atrisināt soda iepriekšnoteikumu problēmu kā pirmais.

Tā tad abām relatīvā krimināltiesību teoriju grupām nav iespējams izskaidrot visus pastāvošos krimināltiesību noteikumus.

Bet tas pats jā saka arī par absolūtām krimināltiesību teorijām. Pēc modernās doktrīnas uzskata atmaksa pielietojama tikai sodāmā vainas gadījumā. Bet patiesībā tiesības vājina arī nejauši radušos delikta panākumus / pie deliktiem, kuri kvalificēti pēc sekām/. Absolūtās teorijas tik pat maz saskan ar reāliem soda priekšnoteikumiem kā relatīvās.

Un tā izpētot moderno krimināltiesību galvenos virzienus, rezultātā jāatzīst, ka tie savos formulējumos nevirzas pēc pastāvošo tiesību soda priekšnoteikumiem.

Tādējādi mums zūd iespēja atrisināt teorētisko problēmu par krimināltiesību funkcijām, pārveidojot vienu no pastāvošiem normatīviem vai tiesību politiskiem postulātiem teorētiskā likumā. Mēs esam spiesti to panākt pilnīgi patstāvīgā ceļā.

TIESĪBU VISPĀRĒJĀ UN KRIMINĀLTIESĪBU ĪPATNĒJĀ BŪTĪBA.

Jautājumu par soda sociālo nozīmi zinātniski-teorētiski atrisināt ir tikai tad iespējams, ja atsakās no uzskata, ka krimināltiesības ir līdzeklis cilvēku dažādu uzdevumu atrisināšanai un ar tālāko nosacījumu uzskatīt tiesības kā sevišķu esošā paveidu, kā sevišķu parādību kategoriju. Mācība par krimināltiesību kauzālām tendencēm nav domājama bez teorijas par tiesību vispārējo un krimināltiesību sevišķu būtību. Tādēļ, pirms stājamies pie turpmākiem pētījumiem, noskaidrosim tiesisko parādību dabu. Tāda iespējamība mums ir dota prof. Petražicka tiesību psiholoģiskā teorijā.

Prof. Petražickis uzskata tiesības par psiholoģisku parādību sui generis, kuras daba tomēr prasa pamatīgu modernās psiholoģijas pārbaudi, kuras mācības mēs atrodam šādas kļūdas: "Moderna psiholoģija savos památjēdzienos izšķir trīs pārdzīvošanas veidus: pieredze /sajūtas, priekšstati/, jušana /tiksmes, netiksmes pārdzīvojumi/ un griba. Tam atbilst vienkārša psiholoģiskās dzīves šema, kas reizē nosaka dzīves ekonomijā visu triju elementu pamatfunkcijas. Subjekts, manīdams pārmaiņas savu sensoriju stāvokli, līdz ar to jūdzams tiksmi vai netiksmi un ar kustību radīdams sava stāvokļa pārmaiņu, sajūt jutekliskus iespaidus, pārdzīvo sajūtas un piespiež savu gribu /Jodl./.

Problēma par gribas dzinējspēkiem tiek atrisināta tādējādi, ka "ciešanas un prieks /tiksmes vai netiksmes/ nosaka gribu". Vispārīgi šai klasifikācijai atbilst visas hedonistiskās teorijas par darbības motivāciju.

Tādēļ mēs domājam, ka ir pamats pieņemt, ka visas pievestās mācības pamatojās uz pārpratumiem. Pamatkļūda /proton pseudos/ atrodas parastā psihisko elementu sadalījumā. Viņa pa daļai pamatojās uz pašu par sevis pazīstamu psihisku parādību pārprotamu iztulkošanu un pa daļai uz neskaitamu citu parādību nezināšanu un satur sevi ļoti svarīgu un plašu dalīšanas pamatlikuma pārkāpumu, pēc kura dalīšanai jābūt adekvātai /ne sit laetior aut angustior divisio/; proti viņa ir "angustior divisio", t.i. viņa neaptver visas psihiskās parādības, bet tikai daļu. Proti - var pierādīt, ka ir psiholoģiskās parādības, kuras nevar ietilpināt nevienā no trim pieņemtām rubrikām un kuras prasa sevišķu vietu psihiskā parādību pamatsadalījumā.

"Jo kamēr sajūta un jušana /psiholoģiski-techniskā nozīmē/ ir pasīvi stāvokļi un iekšīgiem piedzīvojumiem parādas ka pasīva ciešana", "pati" raksturs, gribas akti turpretim ir pēc savas dabas aktīvi; ir vēl divi savienoti psiholoģiski pārdzīvojumi, kuri no vienas puses pastāv no pasīvas ciešanas, no "pati", bet, no otras aplūkojot, pastāv no aktīvas cenšanās, no "agere, movere" un varētu apmērām teikt raksturoti, kā motoriski, impulsīvi kairinājumi. Tādējādi /divdabīgi, pasīvi-aktīvi/ p.p. jāraksturo pēc savas dabas ļoti pazīstamas lietas, par kurām saka, ka tās kustina pasaules gaitas, - izsalkums un mīla.

Pie psihisko parādību būtības, kuru mēs saucām par izsalkumu, būtības pieder, no vienas puses, īpatnējas ciešanas "pati", bet no otras puses aktīva cenšanās - appetitus /ēstgriba/. Patreiz valdošā teorija /par izsalkumu/ kas uzskata to ka sajūtu un proti, kā nepatikas sajūtu, satur divus lielus pārpratumus: 1/ atdala ēstgribu no izsalkuma, t.i. ignorē viņas aktīvo pusi, 2/ sajauc īpatnējo, no sajūtām tehniski-psiholoģiskā nozīmē pilnīgi atšķirami, izsalkuma daļai piemītošo "pati" ar izsalkumam nenozīmīgu blakus parādību.

Uz analogiem divejādiem pārpratumiem dibinās dažu citu psihisko parādību parastās teorijas p.p. slāpju. Arī slāpju būtība nav nepatika netiksme, kā to parasti māca /kaut gan slāpju laikā jeb pareizāki viņu dažās stādijās, patoloģiskās dabas nepatikas sajūta tāpat kā pie izsalkuma kā blakus parādības sastopāmi/, bet gan atkal specifisks "pati" un reizē ad-petitus, cenšanās pēc kaut kā /sal.izteiksmi "slāpst pēc kaut kā"/.

Tāda pat daba ir "mīlestībai" - dzimumu motoriskam kairinājumam. Vispār ir ļoti daudzi mūs interesējošu aktīvi-pasīvās divpusīgas dabas psihisko parādību veidi un paveidi. Visas psihiskās parādības, kuras kā pie izsalkuma un slāpēm - parādās divdabīgā, aktīvi-pasīvā daba ir motoriskas iritācijas augstāk aprādītā nozīmē, mēs apvienosim vienotā psiholoģiskā pamatklasē, nosaucam tās par "impulsijām" vai "emocijām" /emocijas pēc mūsu definējuma ir krasi un principiēli atšķiramas no sajūtām tehniski-psihiskā nozīmē/ un tādēļ mēs izšķiram nevis trīs, bet četras, iekšējo pārdzīvojumu pamatformas un četras psihisko elementu klases: 1/ Emocijas jeb impulsijas /pasīvi-aktīvas psihiskas parādības/, 2 un 3/ sajūtas un jūtas /vienpusīgi pasīvi pārdzīvojumi/ un 4/ gribas parādības /vienpusīgi aktīvus pārdzīvojumus/.

"Pēc parastiem un valdošiem uzskatiem, cilvēku darbību motīvi, kā augstāk apzīmēts, aizvien ir vedami sakarā ar tiksmes vai netiksmes sajūtu /jeb uz priekšstatiem par iespējamām nākošām patikām vai ciešanām/: centienā pēc baudas, pēc laimes, izvairīšanās no ciešanām; pastāvot vispārējais cilvēku darbības likums /hedonistiskā teorija/. Pēc mūsu pārliecības nekad minētie /hedonistiskie/ faktori neveda mūsu darbību, bet pēdējo dzinējspēki patiesībā ir impulsijas, emocionijas augstāk aprādītā nozīmē. Kas attiecās uz priekšstatiem par patiku, kas varētu rasties no tam, tad tiem nav nekādas nozīmes motivācijas procesā, ja viņi arī patiešām būtu konkrētā gadījumā, ciktāl tie /kā tas bieži ir/ mūsos neizsauc nekādu emocionālu kairinājumu, ja mēs pret viņiem izturamies vienaldzīgi, emocionālā nozīmē apātiski. To pašu varam mutatis mutandis teikt arī par nākošu ciešanu priekšstatiem. Tas pats sakāms arī par patreizējiem "priekšiem un ciešanām".

Bet ciktāl nākamībā esošās patikas priekšstatiem dažkārt motivācijas procesā ir netieša nozīme, izsaucot pievilcīgas jeb repulsīvas emocionijas un kļūstot par mūsu darbības mērķi, tiem tomēr nav monopola būt par tādu mērķu priekšstatu priekšrakstiem. Ievērojot emociju izšķirošo nozīmi motivācijas procesā, visi mūsu darbību seku iespējamie priekšstati var būt no tāda paša svara motivācijā un var tāpat kļūt par mērķa priekšstatiem, ka hedonistiska satura priekšstati. Pie tādiem priekšstatiem vispirms pieder dažādu derības un nederības priekšstati /utilitaristiski priekšstati, kuri nav sajaucami ar hedonistiskiem/. Tāpat šeit pieder tīri objektīvo seku priekšstati, p.p. dažādām tehniskām un zinātniskām sekmēm u.t.t. bez priekšstatiem par tiksmi jeb labumu kā mums vai citiem/. Šis priekšstatu veidi var izsaukt arī apulsīvas vai repulsīvas emocionijas un var tikpat noteicoši iespaidot mūsu izturēšanos kā hedoniski vai utilitari priekšstati. Bet arī attiecībā uz visiem priekšstatiem par mūsu darbības sekām ir jāsaprot, ka viņām nav monopols izsaukt pievilcīgas vai atbaidošas emocionijas un caur to noteikt mūsu izturēšanos. Ir daudz citu priekšstatu, kuriem ir tāds pat iespaids un bez teleoloģiskas motivācijas /hedoniskas mērķa priekšstatu u.c. satura motivācijas/ ir vēl citi motivācijas veidi, kuri pastāv no priekšstatiem un emocionijām.

Mūs galvenām kārtām interesē viens šo kombināciju veids, proti tas, kurš pastāv no tiešas priekšstata un emocionijas saistības. Dažu darbību priekšstati kā piem. nodevība, meli, krāpšana, slepkavība un neslavas celšana mūsu psihikā asociēti ar repulsīvām emocionijām. Ja par piem. nāktu ar priekšlikumu piedalīties krāpšanā /p.p. pret atlīdzību/, tad mēs pārdzīvotu līdzīgu dvēseles stāvokli, kā kad mums piedāvātu ēst sapuvušu gaļu, ņemt rokā zirnēkli u.t.t./. Normālos apstākļos mēs tad pārdzīvotu repulsīvas emocionijas, atbaidošus motoriskus kairinājumus. Citu darbību priekšstati un izturēšanas veidi p.p. žēlsirdība, pazemība, uzticība un taisnīgums mūsu psihē asociējas ar pievilcīgām apulsīvām emocionijām, līdzīgi tam, kas mūsos rodas uzskatot tīru labu dzērienu vai garšīgu ēdienu /tai pašā reizē slāpes, bada ciešot/. Uz šādas tiešas saistības starp dažādu darbības priekšstatiem /jeb dažādiem izturēšanās veidiem/ un apulsīvām jeb repulsīvām emocionijām pamatotās motivācijas mēs varētu atšķirībā no teleoloģiskām /hedonistiskās, utilitariskās un cita-

dējām/ t.i. mērķa motivācijām apzīmēt par principielām. Tie spriedumi un tās pārlicības, kuras pamatojas uz šādas dažādu darbību priekšstatu un repulsīvu vai apulsīvu emociju asociāciju, mēs apzīmējam par principieliem praktiskiem spriedumiem un pārlicībām; viņu saturu mēs nosauksim par darbības principieliem noteikumiem /atšķirībā no oportunistiskiem, utilitariem, hedonistiskiem, epikureiskiem un citiem lietderības noteikumiem/ jeb isāki par normām.

"Ir vairāki principielās motivācijas, principielu spriedumu un pārlicību, kā arī darbības normu veidi. Mūs šie speciāli interesē viens no šiem motivācijas veidiem, proti - tas veids, kurš pastāv dažādu darbību priekšstatu saistībā ar ļoti īpatnējām un ievērojamām, emocijām, kuras mēs nosauksim par etiskām jeb pienākuma emocijām. Šīs emocijas raksturojas ar sekošām charakteristiskām īpašībām.

Attiecīgajiem motoriskiem karinājumiem ir īpatnējs mistiski autoritatīvs raksturs un tas stāv pretīm mūsu citiem emocionēliem kairinājumiem, tieksmēm un iekārojumiem, 1/ ka impulsi ar augstāku oreolu un augstāko autoritāti, kas nāk itkā no nezināma, noslēpumaina avota. Tālāk mūs interesējošam speciēlo emociju veidam raksturīgs tas, 2/ ka viņas pārdzīvo kā a/ iekšēju brīvības ierobežojumu, kā b/ īpatnēju kavēkli mūsu tieksmju, vēlējumu un mērķu brīvai izvēlei un piepildīšanai un kā ciešu un nelokamu spiedienu uz tās darbības virzienu, ar kuras priekšstatu saistās attiecīgā emocija.

"Principiēlo motivāciju, kura pamatojas uz izturēšanās priekšstatu saistību ar augstāk raksturotām repulsīvām jeb apulsīvām emocijām, mēs sauksim par etikas jeb autoritatīvi-imperatīvo motivāciju un attiecīgos darbības principus par etikas principiem jeb normām". Motoriski kairinājumi, kuri mūsos tiek izsaukti caur dažādiem objektiem /caur viņu percepciju jeb priekšstatiem/ jeb attiecībā pret viņiem pārdzīvoti, piedod attiecīgām percepcijām jeb priekšstatiem sevišķu nokrāsu, sevišķas nianšes, tā kā mums izliekās, ka paši šie objekti tādejādi būtu /īpatnējas dabas/ veidoti un itkā tiem arī objektīvi piemistu attiecīgās īpašības. Šo parādību nosauksim par emocionēlo jeb impulsīvo projekciju jeb fantāziju. Šī fantāzija pieraksta lietām un parādībām ne tikai sevišķas īpašības un raksturu, kam valodā atbilst dažādi īpašības vārdi, bet arī dažādus reāli nepastāvošus citu kategoriju lielumus, kā p.p. dažādas neesošas lietas, situācijas un lietu stāvokļus, uz viņām attiecīgās lietas procesos un noteikumos u.t.t., kam tautas valodā atbilst dažādi substantīvi, darbības vārdi un adverbji. Šāda veida parādības ir novērojamas etiski-emocionālās psihes novadā /pienākuma idējas rašanās, norma u.t.t./. Esamības nepieciešamības apziņa, kas rodas piedzīvojot etiskas emocijas, pavada visas tāda veida emocijas. Bet tālāka šī psihisko parādību veida analīze atklāj divus etisko emociju paveidus un sakarā ar to divus etisko emocionēli-intelektuālo saistību veidus un viņu projekcijas - divas saistību un normu veidus.

1/ Dažos etikas apziņas gadījumos mums liekas, ka tas, uz ko mēs jutāties saistīti, ir kaut kas citiem cilvēkiem pienācīgs, viņiem piederošs, kas mums viņiem jāizdara, tā kā viņi var prasīt attiecīgu padarījumu no mums, tā p.p. nolīgtais algas izmaksa strādniekam vai apkalpotājiem mums neizliekās kā kautkas sevišķi labs, kā labdarība, bet tikai kā otrai pusei par labu pienākošās darbības izpildīšana. Neizpildīšanas gadījumā mums liekas, ka citam cilvēkam nodarīts zaudējums, radīts sarūgtinājums, kā pienākošās daļas atņemšana, uz ko tam ir tiesības. 2/ Citos etiskās apziņas gadījumos, kad mēs p.p. sajūtam pienākumu trūcīgam sniegt palīdzību, dot dāvanu u.c. mēs neuzskatām šo šķietāmo pienākumu, kā citam cilvēkam pienācīgu, viņa labā darāmu, un prasība no viņa puses mums šai ziņā liktos kā nepiemērota un nepamatota; mūsu objekta devums citam p.p. dāvāna nabagam un tās saņemšana no viņa mums neizliekās par pienākošo prasību un tā saņemšanu, bet nozīmētu priekš mums, no mūsu gribas aiz labdarības izdarītu darbu; nedarījumu p.p. iepriekšēja nodoma par dāvānas došanu neizpildīšana aiz tā lēmēsla, ka esam atraduši trūcīgā-

ku mēs nekad neuzskatītu par nepielaižamu pārkāpumu, zaudējuma nodarījumu, jeb par pamatotas prasības noraidīšanu. 1/ Tam līdzīgus pienākumus, kurus mēs sajūtam kā nesaistošus attiecībā pret citiem cilvēkiem un no kuriem neizriet līdzcilvēku prasības pret mums, sauksim par moraliskiem pienākumiem. 2/ Turpretim pienākumus, kas mums citiem cilvēkiem jāpilda, kā pie citiem piesaistītas prasības, pēc kurām vienai pusei ir pienākums, ko otrā puse var prasīt, kā sev pienākošu, sauksim par tiesiskiem jeb juridiskiem pienākumiem. Tiesiskie pienākumi, kas mums jāpilda pretējai pusei, uzskatīsim par parādu par labu tai pusei, kurai ir tiesība prasīt tā izpildīšanu, no šās puses redzes viedokļa sauksim par tiesību aktivumu. Mūsu tiesības ir apstiprinātas mums kā mūsu aktivums, kā mums pienācīgi citu personu parādi /Petražickis, Die Theorie des Rechts, I Seite 49-51/. "Priekšstati par dažādu veidu darbību plus tiesiskas repulsijas vai apulsijas veido tiesisko pārdzīvojumu psiholoģisko minimumu". Tiesības mēs nevaram piedzīvot ja neapzināmies izturēšanās idēju, kādu tiesības atrod par obligatorisku. Šos priekšstatus sauksim par objektu priekšstatiem. Saskaņā ar agustāk demonstrēto tiesību dabu šiem priekšstatiem ir divējāds raksturs. Blakus priekšstatiem par pienākuma objektiem, par pienākuma darbībām, tiesības satur vēl priekšstatus par tiesību objektiem par pienācīgām darbībām.

Tālāk tiesisko pārdzīvojumu saturā ietilpst vēl arī citi atziņas elementi. Šai kompleksā nereti slēpjas vēl šādi priekšstati:

1/ Priekšstati par indivīdiem vai cilvēku šķirām /p.p. pavalstnieki, valdnieki, vecāki, bērni/ jeb par citām būtnēm /p.p. dievi, valstis/ tā saucāmo starptautisko tiesību lauka komunas, pilsētas u.c./, no kurām sagaida zināmu izturēšanos /priekšstati par pienākumu subjektiem/, jeb kurām ir jāsauc sagaida zināma izturēšanās /priekšstati par tiesību subjektiem/.

2/ Priekšstati par stāvokļiem, noteikumiem, no kura pastāvēšanas atkarīgas izturēšanās obligatoriskums, p.p. gadījumā, ja caur deliktu rodas īpašuma zaudējums, delikventam jāatlīdzina zaudējums, bet cietušam ir tiesība uz zaudējuma atlīdzību, - priekšstati par noteikumiem jeb juridiski relevantiem faktiem. Tiesiskās normas, kuras nesatur nekādus noteikumus p.p. "Tev nebūs nokaut" mēs sauksim par normām bez nosacījumiem jeb kategoriskām, pārējās par hipotētiskām jeb nosacītām, pie kam starp pēdējām izšķirsim hipotezes, nosacījumus un dispozīcijas.

3/ Priekšstati par normas uzstādīšanām, normatīviem faktiem, psihiskiem fakta tēliem, kuras noteic saturu un nosaka tiesisko priekšrakstu obligatoriskumu, p.p. "mums pienākas to darīt, tāpēc kā likumu grāmata tā ir rakstīta", "tādēļ, ka mūsu tēvi un tēvu tēvi tā rīkojušies". Tiesiskos pārdzīvojumus, kuri satur priekšstatus par normatīviem faktiem, mēs sauksim par pozitīviem, par pozitīvām tiesībām. Tiesiskos pārdzīvojumus, kuriem atsaukšanās uz ārējām autoritātēm ir sveša, sauksim par intuitīviem, par intuitīvām tiesībām".

Vispārējā tiesību jēdziena zināšana dod mums arī iespēju izveidot zinātnisku krimināltiesību teoriju, kā tiesību paveida teoriju.

Zināmas parādības paveida jēdziens tikai tad izveidojams, ja pazīst zināmas grupas visiem locekļiem kopējas pazīmes modifikāciju. Tādēļ mācība par paveidu ir iespējama tikai pēc zinātniskas genusa jēdziena noteikšanas.

Nosacītā skaidri izriet, ka tiesiskās normas aizvien tiek pārdzīvotas sakarībā ar objektu priekšstatiem, bet zināmos gadījumos arī sakarā ar cita veida priekšstatiem, - priekšstatiem par normatīviem faktiem, priekšstatiem par relatīviem faktiem un subjektu priekšstatiem. Sakarā ar to var radīt divas lielas normu grupas, no kurām viena raksturoties ar mazāk attīstītu psiholoģisku saturu, bet otra ar vairāk attīstītu sastāvu pie kam otrā grupā mēs savukārt varam izšķirt tālākas normu apakšgrupas, skatoties pēc tā, kurš no tiesību modālajiem elementiem atrodas šīs normas satāvā /pozitīvās tiesības, hipotētiskās

normas, tiesības, kas tiek pārdzīvotas sakarā ar priekšstatiem par tiesību un pienākumu subjektiem/ un beidzot katrā no šām apakšgrupām atkal tiesību paveidus, kuri raksturojas caur pievesto tiesisko normu izpratnes vielas modalo elementu dažādo saturu. Bet mēs varam arī tiesisko normu klasifikāciju pamatot uz dažādo tā elementu saturu, kurš bez izņēmuma ir īpatnējs visām tiesiskām normām, proti priekšstata modifikācijas par tiesisko normu objekta saturu. Izvēloties tādu iedalījumu pamatu mēs dabūnam normu grupas, kuras savstarpēji atšķiras ar no viņām priekšrakstītām darbībām p.p. krimināltiesības /tiesības uz soda uzlikšanu/ administratīvās tiesības /tiesības uz iekšējo pašvaldību/ valststiesības / tiesības uz sociālo varu/ u.t.t.

Uz šo principu pamata radītie tiesisko parādību veidi, būs pareizi no vispārējā loģiskā redzes viedokļa, bet vēl nedos nekādas garantijas par zinātnisko lietderību un produktivitāti. Lai piedotu šiem tiesību veidiem zinātnisku raksturu, ir jāpierāda viņu adekvance, t.i. adekvance, ar kautkādiem teoretiskiem predikātiem. Priekš viņu zinātniski-teoretiskas legitimācijas ir - šematiski runājot - nepieciešams pierādījums, ka parādībai, kurai ir īpatnējs "a", tanī pašā laikā ir īpatnēja kāda cita īpašība p.p."b","c", jeb "d".

Neapskatot šeit nemaz dažādu iespējamo tiesisko parādību klasifikāciju veidu zinātnisko produktivitāti, atzīmēsim tikai, kā tiesību iedalījums, pēc objektu priekšstatu atšķirības principa, lielā mērā atbilst uzstādītām prasībām. Tiesisko parādību pamattendence /kā zemāk tuvāk aprādīsim/ ir viņu motivējošā un audzinošā funkcija. Lai atzitu kādu tiesību veidu, kā viņu zinātnisku paveidu, ir jāuzrāda, ka normas intelektuālā satura īpatnības, kas do to tiesisko parādību grupu nošķiro, arī no sevis izsaka kādas raksturīgas tiesību tendences izpausmes un pieliek sevišķas īpašības to motivējošam un pedagoģiskam iespaidam.

Ir viegli saskatīt, ka tiesiskām normām, kurās mēs apvienojam vienā grupā pēc viņu objektu priekšstatu identitātes, taisni atbilst šīm prasībām. Tiesību motivējošie iespaidi proti atrodas tiešā atkarībā no tiesisko normu objektu priekšstatu satura. Ja tiesības šo funkciju izpilda ierosinot individuus uz darbībām, kuru veidojumi pilda viņa intelektuāla satura objektu priekšstatu būtību, tad pats par sevi saprotams, ka sakarā ar priekšstatu dažādo būtību arī atšķirās no, tiesībām izējošie motivāciju iespaidi. Tas pats sakāms par tiesību pedagoģiskām funkcijām. Un tādi, taisni aiz pastāvīga sakara starp objektu priekšstatu saturu un tiesību motivācijām, rodas iespēja radīt adekvātas teorijas.

No sacītā kļūst acīm redzama iespējamība radīt teoretisku tiesību paveidu zinātni arī attiecībā uz krimināltiesībām.

Krimināltiesības atšķirās no pārējiem tiesību veidiem, kā jau aizrādīts, taisni caur viņu objektu priekšstatiem piemītošo īpatnējo saturu. Zem krimināltiesībām jāsaprot imperatīvi-atributīvi pārdzīvojumi, kuri aicina uz soda pielietošanu deliktu gadījumos, tiesiskas normas, kas regulē represijas. Piederot pie nosacīto, hipotētisko normu grupas, krimināltiesības atšķirās no pārējiem šās grupas locekļiem ar to, ka tās prasa sodīšanu par īpatnēju darbību izdarīšanu.

Iepazīsimies ar šo tiesību pamatpazīmēm tuvāki.

Krimināltiesību normu hipotezes /kuru parasti krimināltiesībās sauc par dispozīciju/ saturs pastāv no noziedzību priekšstatiem, viņu saturs pastāv no priekšstata par sevišķi veidotām darbībām, kuras pārkāpj tiesības un ir soda juridisks pamats.

Nozieguma būtības noskaidrošanai ir nepieciešami izpētīt prettiesisko darbību būtību un tās viņu īpatnības, kuras viņas padara par noziegumiem.

Zem prettiesiskas darbības, no mūsu redzes viedokļa, ir jāsaprot darbība, kas izsauc tiesisko emociju neapmierinātību.

Darbība tiek tādos gadījumos atzīta par prettiesisku, kur viņas īpašības ir pretējas priekšstatiem par tiesiski-obligatorisko izturē-

šanos. Ievērojot augstāk tēloto tiesību raksturu /tendenci, objektivitātē cilvēku pārdzīvojumus, tos projecēt uz ārieni/ cilvēkiem viņu izturēšanās nesaskaņa ar tiesību prasībām, izliekās kā tīri objektīva kvalitāte. Bet patiesībā arī prettiesiskums nav nekas cits, kā tiesiskās apziņas projekcija - tiesību fantoms. Bez priekšstatu par tiesisko neapmierinātību, tiesību pārkāpumu priekšstatu būtībai vēl pievienojās priekšstati par darbībām, kas varētu radīt šādu apmierinātību. Tā var nākt klāt priekšstati par normatīvām realitātēm /gadījumā, ja darbība tiek kvalificēta par prettiesisku, tikai tādēļ, ka to par tādu kvalificē ārēja autoritāte/, priekšstati par relevantiem faktiem /ja darījums tikai pie sevišķu nosacījumu esamības tiek kvalificēts par prettiesisku/ un subjektu priekšstati /priekšstati par darītāju un cietušo/.

No mūsu redzes viedokļa zem nozieguma jāsaprot tāds tiesību pārkāpums, kurš rada represīvas emocijas. Pretim runājot tiesiski-emocionālās psiķes prasībām, tiesību pārkāpumi izsauc tiesisko emociju neapmierinātību un "tādiem citu darījumiem attiecībā pret subjektu, kuri pēdējam izliekas par sliktiem vai kaitīgiem, piemīt tendence izsaukt odiozas, ļaunprātīgas vai atriebības emocijas, t.i. represīva rakstura emocionālas reakcijas /Petražickis "Die Theorie des Rechts I.s.162/. Lai atšķirtu odiozas emocijas, izsauktas ar tiesību pārkāpumiem, no citu kaitīgu parādību pieredzes psiķiskiem efektiem, mēs šās emocijas nosauksim par represīvām. Dažas no šām emocijām tiek no sabiedrības oficiāli atzītas un uzskatītas par apmierināšanu pelnošām, /oficiālā tiesību pārkāpuma atzīšana par noziegumu/ citām šīs atzīšanas trūkst, tomēr tiesību pārkāpums tikai tad kļūst par noziegumu, kad caur to rodas odiozi-represīvi pārdzīvojumi.

Sodu likuma normu dispoziciju /sankciju/ saturu sastāda sodu priekšstati. Zem soda mēs saprotam darbību, kurai piemīt tendence nodarīt ciešanas un kura aiz apziņas, ka kāds ir izdarījis noziegumu un taisni šī nozieguma dēļ, tiek realizēta.

Soda psiķiskais avots ir tās represīvās emocijas, kuras tiek radītas no nozieguma, un pati sods nav nekas cits, kā no tiesību redzes viedokļa pielaizamā, šo emociju apmierināšana. Ārēji līdzinoties citu odiozu emociju darbībai, sods no tām atšķirās caur to, ka tas rodas kā represīvo emociju iespaids sekas.

Primitīvās kultūras stadijās sods tiek izpildīts tieši no cietušā vai tā piederīgiem. Bet, no vienas puses, represīvās emocijas, kuras izsauc noziegums, tiek pārdzīvots netikai tieši no cietušiem, bet gan no visām tām personām, kurās ir nomodā aizkārtā tiesību svētuma apziņa, tad, kamēr no otras puses, nemaz nav vajadzīga priekš cietušā represiju nepieciešamības sajūtas apmierināšanas, ka cietušais pats vainīgam nodara ļaunumu.

Vainīgā sodīšana no ārpusē stāvošiem ir tāpat spējīga likvidēt cietušā represīvās emocijas, ka viņa paša darbība.

Tādēļ arī represiju realizācija tiek pastāvīgi uzlikta sevišķai iestādei, kura šīs lietas ex officio pārvalda. Bet par soda sociāliem pamatiem tomēr aizvien paliek represīvās emocijas un nevis kriminaltiesību pavēles.

Bez valstiskas soda darbības saskaņošanas ar iedzīvotāju emocionālo psiķi, neviena soda sistēma nevar ilgi pastāvēt.

Gadījumos, kad soda izpildīšana tiek uzlikta sevišķām personām, kas darbojas ex officio, represiju realizācija pieņem tik regulāru un metodisku raksturu, kā nupat aprādītā sakarība starp sodu un pilsoņu represīvām emocijām, pilnīgi zaudē savu atklātību. Visas cilvēku vajadzības, kurām ir nodrošināta pastāvīga un droša apmierināšana, zaudē savu spēku un asumu un to pārdzīvojums tā pat beidz vērst uzmanību uz sevi, kā vajadzība pēc gaisa, kurā elpojām un dzīvojam.

Šais gadījumos sabiedrība domā, ka viņi izturās pilnīgi vienaldzīgi pret soda organu darbību un domā ka represiju realizācija norisinās pilnīgi neatkarīgi no pilsoņu represiju tieksmēm. Tomēr tāda sabiedri-

bas vienaldzība pret sodu ir tikai iluzija. Kolīdz valsts soda darbība zem kāda satricinājuma iespaida, kā p.p. revolūciju, valsts apsvēruma mēģinājumu u.t.t. iespaida, zaudē savu regulāro raksturu un noziegumi paliek nesodīti; sabiedrība vētraiņi un ar lielu intensīvitāti pārdzīvo represīvās emocijas un iedzīvotāji pielieto pie delikventa linču /paš/ tiesu.

Šo pašu iespaidu uz pūli atstāj tieša no krāpnieku izdarītās noziedzības novērošana, pie kam tādos gadījumos tas aizvien ir gatavs delikventu nolināt.

Sods ir krimināltiesību aktīvs objekts, t.i. darbība, kuras izvešanu uzdod šīs tiesības. Šo tiesību pasīvais objekts, t.i. darbība, kuras izpildīšanu krimināltiesības prasa no delikventa ir soda izciešana, sava likteņa pānešana bez kurnēšanas, bez pretošanās.

TIESĪBU KAUZĀLĀS TENDENCES VISPĀRI UN KRIMINĀLTIESĪBU SEVIŠKI.

Tādējādi tiesību daba vispār un krimināltiesību sevišķi, izrādās par īpašām psiholoģiskām parādībām sui generis. Mums vajadzētu uzkavēties pie šī jautājuma atrisināšanas, lai noskaidrotu tiesību dabu, kā sevišķu parādību klasi, ka esamības veidu un lai izskaidrotu dažādību starp pieejām pie tiesībām no normatīva jeb tiesību politiskā viedokļa. No sacītā ir redzams, cik daudz cilvēciskas pārlicības /ticība par tiesību objektīvo dabu, ticība par to, ka tiesības ārēji saista cilvēka personību/ ar to tiek iznīcinātas. Šīs pārlicības izrādās tikai par fantāzijas tēliem, kas nosacīti no tiesību psihiskās dabas īpatnības. Daudz kas no tā, ko parasti uzskata par tiesību objektīvu sastāvdaļu, izrādās pie teoretiskās pieejas par īpatnējiem optiskiem maldiem, kuri ir nepieciešami, lai uzturētu iedzīvotājos tiesību cieņu un kurš tādēļ zinātnēi pat grūti saskatāms. Bet blakus tādiem iznīcinošiem tiesību teoretiskās analīzes rezultātiem, rodas arī pozitīvi sasniegumi, kuri mums dod jaunas atziņas par tiesībām, kuras paliek aplēptas to skatiem, kuri tiesības pēta tikai no normatīvā vai dogmatiskā redzes viedokļa.

Teoretiskā tiesību izpētīšana dod mums iespēju noskaidrot viņu sociālās dzīves faktora nozīmi un to uzskatīt kā parādību šķiru, kurai piemīt īpašas kauzālas tendences. Ja mēs tiesības apskatām no šī redzes viedokļa, mēs redzam to patieso sabiedrisko nozīmi, kura bieži arī asi atšķiras no parastiem uzskatiem par viņu nozīmi, pie kam tā parādās neatkarīgi no tā vai cilvēki to apzinās vai nē.

Jautājums par tiesību kauzālām tendencēm, t.i. par rezultātiem, kuras tiesības dod tai zinā, ja nav nekādu pretim strādājošu nosacījumu, ir jau prof. Petražicka uzstādīts un savos pamatos atrisināts. Pēc viņa pētījuma tiesiskās parādības pēc savas dabas cenšas panākt noteiktā veidā iespaidu uz cilvēka izturēšanos un raksturu.

Tādēļ tiesībām ir vislielākā nozīme sociālā dzīvē.

Tā jau tiesiskiem pārdzīvojumiem pašiem par sevi - tiesiskā pienākuma apzīnei un tiesību apzīnei ir milzīga sociāla nozīme, ievērojot specifiski tiesisko emociju iespaidu. Tiesiskie pārdzīvojumi parādās pirmkārt izturēšanās motīvu kvalitātē, ierosina kāda veida darbību izdarīt un atteikties no citām /tiesisko pārdzīvojumu motivācijas darbība/, otram kārtam rada pat zināmas pārmaiņas individu un masu dispozītvā psihē, attīsta un stiprina vienu parašu un tieksmju grupu un vājina un iznīcina citas /tiesisko pārdzīvojumu audzinošie, pedagogiskie iespaidi/. Tiesiskās emocijas pašas par sevi nenosaka izturēšanās raksturu un virzienu un var, lūkojoties pēc ar viņām saistīto pretstata satura būt par impulsu visdažādākām, to starpā arī sociāli kaitīgām darbībām un varradīt audzinošu iespaidu visdažādākos, starp tiem arī sociāli kaitīgos virzienos.

Bet pateicoties to sociāli-psihisko procesa iespaidam, kuri izsauc etisko emocionāli-intelektuālo saistību rašanos un noteic to attīsti-

bas virzienu, pēdējie, visparīgi runājot, pieņem to saturu, kurš atbilst vispārības labumam motivā un pedagogiskā ziņā.

Tiesiskie pārdzīvojumi vispārīgi iedarbojas par labu tam, kas sociāli vēlams un pretim sociāli kaitīgam un rada tieksmes attīstīties un stiprināt sociāli vēlamās parašas un emocionēlas dispozīcijas, un vājināt un iznīcināt sociāli kaitīgas parašas un tieksmes. /v. Petražickis, Die Theorie des Rechts, S. 143-152/.

Motivācijas procesus, kas tieši izriet no tiesiskiem pārdzīvojumiem, Petražickis sauc par tiešo jeb specifiski-tiesisko motivāciju.

Bet ar to vēl nav izsmeltas no tiesībām izrietošās izturēšanās motivācijas. Jau tām psihiskām un fiziskām reakcijām, kuras tiesības cenšas panākt pie tiem, kas sev tiesības pieraksta, un pie tiem, kas ar viņiem zolidari /gadījumā, ja tie, kam pienākums, atteicas to izpildīt/ ir tā motivācijas nozīme, ka viņas ir neizbēgamas; un to emocijas rāda papildu palīgmotivācijas spiedienu par labu pienākuma izpildīšanai.

Bet tālāk ar tiesību atributīvo dabu saistītā tendence /nodrošināt to, kam pieder tiesības/ noved pie tādas tiesību attīstības un piemērošanās, kas dod veselu palīgmotivācijas represiju sistēmu, kuras sekmē pienākumu izpildīšanu no tiem, kam pienākuma emocijas ir ļoti vājas jeb pilnīgi trūkst. Pienākumacentīgas izpildīšanas gadījumā parādēti dažādi labumi/p.p. atlīdzība, paaugstināšana amatā, pensija u.t.t./ un pienākuma neizpildīšanas gadījumā - visādi ļaunumi un zaudējumi. Šos, no tiesībām izejošos motivācijas procesus mēs varam apzīmēt par netiešām palīgmotivācijām.

Bēdzot pamata un palīgmotivācijas psihisko iespaidu rezultāti, kuri pastāv iekš individu un masu regulārā un konstanta izturēšanās, noved pie tā, ka cilvēkiem ir jāievēro attiecīgā izturēšanās, un sociālā kārtība un ka tiem piemērojās līdzīgi dabas likumiem, un tas notiek tos cilvēku izturēšanās novados, kuros nav noteiktu tiesību priekšrakstu un kuri ir atstāti brīvai gribai. Tiesības izsauc motīvus par labu neskaitamām darbībām un darbību sistēmām, kuri paši par sevi no tiesībām nav noteikti.

Tam atbilstošo motivāciju mēs saucām par brīvo jeb patstāvīgo tiesību motivāciju.

TIESĪBU AUDZINOŠĀ NOZĪME.

Bez motivācijas iespaīda tiesības arī rada milzīgu psihologisku iespaīdu uz cilvēka psihī - pat pārveido pilsonu psihologisku dabu, viņa raksturu un sevišķi tautas etiku. Tās darbības, kuras tiek izsauktas no tiesībām, nepaliek bez iespaīda uz cilvēku raksturiem. Zināmu darbību atkārtošana rada attiecīgas parašas: pozitīvas - darījuma paraša, negatīvas - atteikšanos no darbības. Parašām savukārt ir iespaīds uz rakstura attīstību, stiprinot zināmus un vājinot citus rakstura vilcienus. Tālāk tiesības, izpildot savu psihisko koncertu uz dažādām cilvēka emocionēlas dvēseles stīgām, /caur dažādu emocionēlu tieksmju aktivitātes piespiešanu un vingrināšanu, bet citas, p.p. zvēriskas, ļaunprātīgas, vispāri antisociālas nepielaiž jeb apspiež/ ne novēršami noved pie dažādu emocionālu tieksmju attīstīšanas un stiprināšanas, bet citu vājināšanas un apspiešanas u.t.t. Saprātīgas tiesības ir komplicēta un spēcīga skola tautas rakstura sabiedriskai audzināšanai un viņa piemērošanai saprātīgai sadzīvei.

Neizdevušās tiesības var izplatīt demoralizāciju, saīndēt tautas dvēseli, bet katrā ziņā darboties pretim psihiskam progresam un bremzēt individu un masu rakstura vērtīgu īpašību attīstību un uzplaukšanu.

KRIM. TIESĪBU TENDENCE.

Tāpat, kā mums bij iespējams noskaidrot problēmu par krimināltie-

sību būtību tikai pamatojoties uz tiesību principiem par tiesību veidu izpētišanu /atšķirībā no viņu vispārējās dabas/, tā arī problēmu par krimināltiesību kauzālo tendenču būtību, mēs varam atrisināt tikai pēc tiesību atsevišķo funkciju klasifikācijas pamatu noskaidrošanas.

Mēs redzējam, ka par galveno pamatu tiesisko parādību sadalīšanai kategorijās, ir jāuzskata starpība attiecīgo pārdzīvojumu objektu priekšstatu saturā. Saskaņā ar to, noskaidrojot dažāda veida tiesību sociālā iespaida specifiskās īpašības, ir jāiziet no tā apstākļa analīzes, ka attiecīgo normu objektu priekšstatiem ir dažāds raksturs.

Tiesību veidu motivatīvā un pedagogiskā iespaida specifiskās nianšes ir noteiktas caur attiecīgo veidu normu objekta priekšstatu saturu. Krimināltiesību sociālās nozīmes noteikšana, tā tad prasa iepriekš noskaidrot piedraudētās sodu izpildīšanas iespaidu uz sociālo dzīvi. Bet pie šā jautājuma atrisināšanas ir jāņem vērā sekošais: Visu tiesību normas iespaido sociālo dzīvi ar to, ka uzliek cilvēkiem pienākumus vai ierobežo to tiesības. Neviena tiesību nozare, nevar citādi realizēt savu iespaidu uz cilvēkiem, ka ierosinot uz zināma veida darbību /plašākā nozīmē arī varbūtēji atteikšanos no darbības/.

Bet vienas vai otras tiesību nozares sociālo nozīmi pilnīgi neatspoguļo normu objektu priekšstatu saturs. Zināmos gadījumos normas tiešām raksta priekšā darbības, kuras ir derīgas sabiedrībai /p.p. normas: Tev nebūs nokaut, Tev nebūs zagti/, bet bieži tās arī raksta priekšā tādas darbības, kuras sabiedrībai tieši nav derīgas, bet ir pat kaitīgas, un tikai saistībā ar citām tālākām parādībām un noteikumiem izrādās par derīgām. Tā p.p. atlīdzības izdalīšana zināmām personām, pati par sevi, nav sabiedrībai derīga darbība, bet ciktāl tāda izdalīšana izsauc sabiedrībā sociāli derīgas darbības, kuras ir atlīdzības saņemšanas priekšnoteikums, tās pārvēršas par spēcīgu, sociālas vērtības radošu faktoru. Diploma piešķiršana, ko šā tiesību uz medicīnisku praksi, pati par sevi nav sabiedrībai derīgs solis. Bet tas, ka diploma piešķiršana dod viņa īpašniekam zināmus materialus labumus, dara daudzām citām personām tādu iegūšanu par vēlamu un ierosina tās, bez tiesiska pienākuma, censties pēc tām zināšanām, kuras ir nepieciešamas diploma iegūšanai. Citiem vārdiem sakot, mēs nevaram pie atsevišķu tiesību virzienu analīzes taisīt slēdzienu, ka taisni viņu objektu priekšstatu realizācijā, izpildīšanā aizvien meklējams viņu derīgais iespaids; bet jāņem vērā, ka šās realizācijas sociālā nozīme var pastāvēt dažādās citās parādībās, kuras caur viņu tiek izsauktas sabiedrībā. Visi šie jautājumi uzpeld arī pie krimināltiesību funkciju analīzes, cenšoties noskaidrot šo tiesību patieso nozīmi cilvēku sabiedrībā, mums jākonstatē vai viņas pastāv tiesību objektu priekšstatu tiešā realizācijā - soda pielietošanā, vai arī šo tiesību loma pastāv parādībās, kas notiek citas darbības, caur citu motīvu radišanu /jeb pat iekš tā, ka šīs tiesības, ar sociālās dzīves sakārtošanas palīdzību, pastāvošu no tiesību ierosinātas iztulkošanas, piedod jau pastāvošiem cilvēku motīviem sevīšu virzienu.

Pirmā gadījumā, uzskatot soda realizāciju pašu par tieši noderīgu aktu, mēs nonāktu pie tiem pašiem slēdzieniem, kā specialās prevencijas modernie piekritēji, kuri krimināltiesību derīgamu saskata tiešās pārmaiņās, kādas sods izsauc tā delikventa personībā. Šī uzskata pieņemšana nozīmētu, ka krimināltiesības savu sociālo funkciju izpilda, kā specifiski-tiesiskās motivācijas faktors.

Otrā gadījumā, soda kauzālā tendence pie satura sakristu ar generālās prevencijas teoriju, kura krimināltiesību uzdevumu saskata to motīvu radišanā, kas darbojās pretīm noziedzīgām tieksmēm. Pie šā slēdziena recepcijas psiholoģiskai krimināltiesību teorijai būtu tikai priekšplanā nostādīto negatīvo efektu jāatvieto ar pozitīvo: ir nepareizi saskatīt krimināltiesību nozīmi deliktu novēršanā un nevis tānī apstākli, kur tas sekmē sociāli nepieciešamo izturēšanos.

Kriminaltiesību nozīme, kā tiesību nozīme vispār, galu galā nepastāv sadzīves normu pārkāpšanas novēršanā, bet tani apstākli, ka tās nodrošina sabiedrības dzīvei nepieciešamo darbību izpildīšanu. Katrā ziņā otrā ceļa izvēle novestu pie atziņas, ka kriminaltiesību specifiskā sociālā nozīme pastāv no viņām izrietošā, tiešā palīgmotivācijā, kura cilvēkus ar bailu motīvu palīdzību ierosina uz sociāli nepieciešamo izturēšanos.

Beidzot var domāt, ka kriminaltiesību sociālā nozīme pastāv iekš tā, ka no viņām izejošā netiešā motivācija caur savu pastāvīgo iedarbību uz cilvēku izturēšanos, nodrošina noteiktu dzīves veidu un sekmē jau esošo tieksmju attīstīšanos šai virzienā /brīvā motivācija/. Šinī gadījumā, mūsu uzskats sakristu ar dažām, modernā literatūrā jau pazīstamām kaut arī parasti tikai garamejot, izteiktām domām. Tā p.p. kad A. Merkels, saka, ka pie soda uzdevumiem starp citu piederot "caur darījumu uztraukto nomierināšana", viņš domā par to pašu parādību, par kuru runājam mēs, kā par no kriminaltiesībām izrietošo brīvo motivāciju/A. Merkels, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 1889, s.184/.

Bet kura no šīm motivācijām patiesībā ir piederīga kriminaltiesībām un ir viņu specifiskā kauzālā tendence.

Lai atbildētu uz šo jautājumu, vispirms nepieciešami noskaidrot starpību starp pievestiem motivācijas veidiem.

Specifiski-tiesiskā un indirekta palīgmotivācija, ciktāl tās patiesi izriet no tiesībām, neiziet no vienas un tās pašas normu kategorijas, bet parasti no dažādām, juridisko normu grupām. Nemaz nerunājot par specifiskās un indirektes /netiešās/ motivācijas procesiem, kuri darbojās vienādā virzienā /izsaucot līdzīgu cilvēku izturēšanos/ un kuri nepieciešami iziet no dažādām normu kategorijām /specifiskā-no t.s. nosauktām tiesībām - Tev nebūs nokaut; netiešā - no tā saucamām sekundārām, komplimentārām, sankcionējošām tiesībām/. Attiecīgās, dažādas virziena motivācijas, parasti netiek radītas no vienas un tās pašas normu grupas. Saskaņā ar to, jautājums par to, kura no abām motivācijām: specifiskā vai netiešā ir kriminaltiesību raksturīga īpašība, pielaiž negatīvu atrisinājumu pret vienu no motivācijām, tai pašā laikā pielaižot pret otru pozitīvu.

Pavisam citādi stāv ar jautājumu par brīvo motivāciju. Par brīvās tiesiskās motivācijas avotu, var būt tādas normas, kuru tiešai realizācijai nav nekādas sociālas nozīmes / p.p. diploma izsniegšana/, bet šī motivācija vairāk ir citu darbību realizācijas rezultāts, kurām jau ir pozitīva sociāla nozīme /p.p. cienības uzturēšana pret cita īpašumu/. Saskaņā ar to, brīvā motivācija pastāvīgi tiek izsaukta no netiešās motivācijas rezultātiem un viņas esamība parasti ne tikai neizslēdz, bet pat pagēr, ka tai tiesību grupai, kuru mēs izpētām, piemīt viena jeb otra no minētām motivācijām. Tā kā brīvā motivācija pēc savas izcelšanās no kādas normu grupas specifisko jeb tiešo motivāciju rezultāta, dabīgi arī ir šo motivāciju sekas, tad parasti jautājums par viņu esamību uzpeld tikai pēc jautājuma noskaidrošanas, vai dotā normu grupa ir spējīga izsaukt vienu no augstāk pievestām motivācijām.

Kura no šīm motivācijām tad nu ir īpatnēja kriminaltiesībām. No iepriekš sacītā kļūst skaidrs, ka kuru no minētām motivācijām mēs arī neuzskatītu par īpatnēju kriminaltiesībām, mēs tomēr, izskaidrojot šo tiesību atsevišķos punktus, atduramies uz grūtībām.

Mēs redzam, ka specialās preventīcijas, kā arī gen. preventīcijas teorijas nevarēja apmierinoši izskaidrot modernos pārkāpuma noteikumus. Modernā zinātne nevarēja tikt galā ar jautājumu par smagu seku deliktu paaugstināto un nolaidības un neapzināti netiesisko darbību sodamību. Tomēr jāpieņemina, ka abu teoriju stāvoklis, pret pievestām grūtībām ir dažāds, jo kamēr specialās preventīcijas teorijai nav izredzes atrast izeju no šīm grūtībām, generalās preventīcijas teoriju stāvoklis tomēr nav pilnīgi bez cerībām.

Specialās preventīcijas teorijas, kuras kriminaltiesību nozīmi saskata

soda īpatnējā iespaidā uz delikventa personību, ir spiestas pieņemt zināmas šo personību īpašības un ja šo īpašību trūkums subjektos, kuriem tiesības uzliek sodu, ir pierādīts, tad šīs teorijas nav noderīgas kā pamats tiešam pastāvošo tiesību izskaidrošanai. Tādēļ tādu gadījumu kategoriju atrašana, kuros cilvēki tiek sodīti arī tad, kad tiem nav vajadzīgs tiesību represīvais iespaids, priekš visiem laikiem iznīcina šo mācību kā teoriju par krimināltiesību funkcijām.

Pavisām citādi tas ir ar generalās prevencijas teorijām. Šīs teorijas tāpat runā par to, ka krimināltiesības iedarbojās uz personām, kuru darbības saskaņošanai ar tiesību pamatnoteikumiem, šāds iespaids ir nepieciešams, bet šī mācība nebūt nav spiesta apgalvot, ka krimināltiesību tiešo piedraudējumu vai no viņām izejošo sodu destinatori ir identiski ar krimināltiesību, ka sociālās motivācijas faktora, iespaidu galīgiem destinatarjiem. Krimināltiesības var sekmēt zināmu personu pienākumu izpildīšanu arī bez sodu pielietošanas vai draudiem. Tiesības draud ne tikvien patiesiem delikventiem-reflektantiem, kas pretojas tiesību piedraudējumam, lai viņos radītu deliktus pretim darbojošos motīvus, bet tajā pašā laikā draud ar sodu arī tadām personām, kuras nav tādi delikventi.

Taisni ciktāl soda pielietošana pie tām personām, kurām priekš pastāvīgas tiesiskas izturēšanās nav vajadzīgs sods, var radīt iespaidu uz reflektantu-noziedznieku, šai pielietošanai ir nozīme generalprevencijas politikā un tā pilnīgi saskan ar viņas principiem.

Šās domas sakne atrodama jau teorijas par deliktu novēršanu caur soda pielietošanu, kuras mēs jau augstāk minējām, kā generalās prevencijas teorijas variantus. Šo teoriju autori apzināti pieņēma, ka sods netiek pielietots, lai likuma pārkāpēju pārmācītu, bet gan, lai visiem atgādinātu soda piedraudējuma esamību. Tādēļ pie soda pielietošanas pielaida, ka tā nevadās no subjekta padarītā pārkāpuma apmēra, bet no vispārēja šādu noziedzīgu tieksmju līmeņa sabiedrībā.

To saprotams pielaiž arī visu zemju tiesu prakse, kura pie zināma tipa noziegumu izplatīšanās, soda bargāk, neatkarīgi no delikventa individuālās vainas. Bet visas šīs darbības tiek pielietotas tikai pie apzinātu nelikumīgu darbību represijas un nevar izskaidrot augstāk pievesto darbību sodamību. Šī politiskā virziena tendence pastāv, kā augstāk teikts, draudu iespaids pastiprināšanā.

Šie darījumi ir noziedzīgu tieksmju pārvarēšanas līdzeklis, ir demonstrācija par to, kas sagaidams tiem, kuri aizkar likumu. Turpretim neapzināti prettiesisku darījumu sodamību, nevar radīt šo efektu. Priekš darītāju, kas apzināti izdara noziegumu, nolaidības delikventa liktenis nav tieši relevantns un tādēļ tam nav uz viņu nekāda iespaids.

Augstāk izpētītie, neapzināti prettiesisko darījumu gadījumi pieder pie pavisām citas krimināltiesību politisko darbību grupas, kuru modernā literatūra vēl nepazīst.

Šie soļi ir metode pretdarboties nevis tiešiem noziedzības psiholoģiskiem faktoriem, bet gan viņu netiešiem, un tiek radīti caur sekošām, cilvēkiem piemērotām vispārējās un, atsevišķi ņemot, viņu noziedzīgās psiķes īpatnībām.

Kā galvenais orientēšanās līdzeklis dzīvē, cilvēku psiķe ir vairāk piemērota būt par vadoni uzvedībai cilvēku dzīvē, nekā par nodrošinājumu pareizai idejai par apkārtnes tiešamību. Ciktāl dzīves intereses prasa maldīgus uzskatus par patiesībā esošām izredzēm sasniegt zināmu efektu, parasti apziņā izveidojās maldīga pārliecība un nostiprinās neskatoties uz sliktiem pierādījumiem par tās nepamatotību. Ciktāl visi emocionēlie pārdzīvojumi nav nekas cits, kā vajadzības, kuras pārdzīvo vienlaicīgi ar impulsiem, kas caur ārēju izpausmi nodrošina vajadzību apmierināšanu, šās emocijas veido spēcīgu faktoru esamības priekšstata pārveidošanai cilvēku psiķē. Savišķi ciktāl lieta grozas ap kādu nākamam interesentu darbību realizāciju, cilvēkos ir tieksmes šos noteikumus izpētīt, tos iztēlot sev daudz labvēlīgākus,

nekā tie patiesībā ir. "Cilvēkiem vispār piemīt tieksmes, pārvērtēt labvēlīgās un vēlāmās šances, novērtējot tiešamību, un darboties saskaņā ar šo pārspilēto novērtējumu" /L.v.Petražickis "Aktienwesen und Spekulation" 1906/.

O P T I M I S M S .

Šis cilvēku psihes optimisms, kuram piekrist sevišķi svarīga un dziedinoša loma pie socialnoderīgu darbību apsvēršanas, darbojās protams arī tad, kad cilvēki ielaižas deliktos un tam šai gadījumā ir socialkaitīga nozīme. Pēdējā gadījumā optimisma efekts pastāv soda piedraudējuma iespaids paralizēšanā caur dažādiem delikventiem apmierinošiem domu gājieniem, kurus vada viņa vēlēšanās sasniegt noziedzīgo mērķi. Delikventa optimisms rada kriminaltiesībām jaunus ienaidniekus. Tiesībām frontāli uzbrūkošam gaivenam ienaidniekam piebiedrojās otrās šķiras ienaidnieki, kas uzbrūk no sāniem.

Kriminaltiesības tādēļ arī spiestas spert sevišķus soļus, lai pret darbotos šiem ienaidniekiem. Cīņā ar cilvēku noziedzīgām tieksmēm, kriminaltiesības cenšās šīm tieksmēm nostādīt pretim dažādas, delikventam nepatīkamas perspektīvas, radot sakarību starp dažādu sodu pielietošanu un kāda tipa deliktu nodarījumiem. Lai šīm perspektīvām būtu nepieciešams motivācijas iespaids, ir nepieciešams, ka noziedznieks-reflektants ne tikai sajūt, kā ļaunumu draudošo sodu, bet lai viņš arī būtu pārliecināts par soda iestāšanās nenovēršamību, nozieguma izvešanas gadījumā. Bet delikventa optimisms iznīcina šos priekšnoteikumus soda piedraudējuma sekmīgai darbībai. Pat tad, ja delikvents skaidri apzinās, ka darbība, kuru tas izved, tiek no tiesībām sodīta, viņš zem dažādu optimistisku pārdomu iespaids cer izvairīties no draudošā ļaunuma. Soda piemērošana delikventam ir atkarīga no trijāda veida nosacījumiem: 1/ delikventa var tikt sodīts tikai gadījumā, ja viņa darījumu vispār atklāj un viņu nogādā tiesā. Pirmais soda pielietošanas sekmīgas darbības noteikums tā tad ir sekmīga kriminalpolicijas organu darbība; tālāk 2/ tiesas rīcībā nonākušā delikventa sodīšanas iespējamībai ir nepieciešams, ka tiesneša rīcībā ir pietiekoši pierādījumi, lai apsūdzēto atzītu par vainīgu. Otrs delikventa sodīšanas nosacījums tā tad ir pietiekošas apsūdzības organu iespaids uz soda procesu. Beidzot 3/ soda pielietošanai ir nepieciešams, lai no tiesas jau noteiktais subjekta pārkāpums tiktu atzīts par pietiekoši lielu, lai delikventu neatlaistu nesodītu, ar citiem vārdiem, trešais soda pielietošanas noteikums ir kriminaltiesību pietiekoša nepielūdzamība pret noziedznieku pasauli. Delikvents proti vadās no cerības, ka vispirms tā darījums paliks neuzzināts, ka otrkārt, ja arī tas nokļūtu tiesas rokās, viņam izdosies atspēkot celtās apsūdzības un beidzot, pat viņa vainas pierādīšanas gadījumā, sodu nepiemēros /jo vainu atzīs par niecīgu, konstatēs mīkstinošus vai atbildību izslēdzošus apstākļus u.t.t./ Tiesības acīmredzot ir spiestas ņemt vērā šādu delikventa psiholoģijas esamību un spert soļus soda motivācijas darbības iznīcinošā iespaids paralizēšanai.

Apkarojot delikventa cerību uz iespējamību, ka viņa delikts paliks neatklāts, un ka to tam nepierādīs, tiesības pastāvīgi pūlās uzlabot izmeklēšanas un tiesu aparatus, dodot visus esošos līdzekļus, lai noteiktu darītāju un lai atklātu tā vainīgumu tiesas priekšā. Šie soļi tomēr piekrist citām tiesību nozarēm, sevišķi procesualām tiesībām, un tie tādēļ mūs šē neinteresē. Turpretī tiesību darījumi cīņā ar delikventa optimisma trešo efektu: viņa cerībām uz soda novēršanu arī pēc vainas tiesiskas noteikšanas jau piekrist tieši kriminaltiesībām un prasa to speciālu izpētīšanu. Pie šo tiesību normu sastāva pieder arī tādas, kuras par savu tiešo uzdevumu uzskata paralizēt delikventa cerības, ka viņš arī atzīs par vainīgu, tomēr netiks sodīts. Apskatīsim tuvāk šā principa darījumus un tā pielietošanas dažādos veidus.

Šini sakarībā krimināltiesību uzdevums, ir iedvest delikventam pārlicību, ka viņš, kolīdz tiesas atzīs tā vainu, neizbēgami tiks sodīts. Pie cilvēku spējām, skeidri apsverot vadošās perspektīves, patiesībā nemaz nebūtu vajadzīgi sevišķi tiesību darījumi šā efekta panākšanai. Katrs soda likuma pants, pasludina darītājam soda nenovēršamību. Bet cilvēciskās domāšanas optimistiskie novirzieni padara šādas vispārējās deklarācijas par daudz nespēcīgākām, lai tās psihiski iedarbotos uz noziedznieku pasauli, un tāpēc tiesības pielieto citus palīglīdzekļus. Cenšoties, subjektu, kas domā par delikta izvešanu normalos apstākļos, pārliecināt, par soda pielietošanas nenovēršamību, tiesības aizrāda, ka delikti, kuri ir izdarīti anormalos nosacījumos, pastāvot vainu mikstinošiem vai izlīdzinošiem nosacījumiem, tomēr tiks vajāti kā normali delikti. Nosakot tādu darbību sodamību, kuras savā nozīmē tāli nesasniedz to, ko reflektants bija apņēmies izvest, tiesības cenšas viņā radīt pārlicību, ka viņa darījums tiks vēl lielākā mērā sodīts. Kontrasts, kurš pateicoties tādai taktikai rodas starp subjekta nodomāto un tiešām sodāmo darbību, atņem viņam cerību uz nākamo izdošanos un paralizē optimisma slikto iespaidu. Demonstrējot savu nepielūdzamību pie sīkiem deliktiem, pie zināmām noziedzību kategorijām, tiesības cenšas iedvest ticību par soda nenovēršamību vispārīgi. Tādēļ mēs šos darījumus, kuri blakus galvenam soda pielietošanas novadam noteic arī tā pielietošanas subsidārus gadījumus, saucim par darījumiem soda nepielūdzamības jeb nenovēršamības sajūtas stiprināšanai. Tamdēļ to darījumu, kas iziet uz sabiedrībai kaitīgā noziedznieka optimisma apspiešanu, raksturīgā ipašība ir sodāmo darbību mākslīga izplatīšana pāri tām robežām, kuras rada vajadzību pēc tiešas noziedzīgas tieksmju apspiešanas. Apsverot delikventa optimismu, tiesības sāk arī tādos gadījumos, draudēt ar sodiem, kuros šie draudi, ievērojot cilvēku iespēju pareizi novērtēt stāvokli, būtu lieki. Parādās vesela rinda draudu, kuri iziet vienīgi uz to, lai apspiestu optimisma kaitīgo iespaidu cilvēkā pie deliktu apsvēršanas. Kas attiecās uz normu dabu, kurām šāds uzdevums, tad tām ir divējāds raksturs. Tā tiesības lai apspiestu darītāja cerību, ka viņš varbūt izbēgs sodam un lai novērstu kalkulāciju, ka tiesa tam piedos, un tas sodu apies, nosaka arī tādas darījumus par sodāmiem, uz kuriem sodamību nevajadzētu attiecināt, raugoties no soda piedraudējuma realizācijas iespējamības, ja cilvēkiem būtu pareiza apziņa par tās perspektīvē. Tiesības soda arī gadījumos, kad dažādi objektīvi jeb subjektīvi noteikumi vājina subjekta sodamību, vai pat padara to par nevajadzīgu, tādi izslēdzot delikventiem, kuri darījumu izdara normalos apstākļos, cerību uz iespēju tikt atsvabinātiem no soda. Tādi piemērojot sodu arī tām personām, kuras kaut gan nodarījušas nodomātu deliktu, tomēr sevišķu iemeslu dēļ varētu tikt atsvabinātas no soda, tiesības uzsver visiem delikventiem savu nepielūdzamību un apspiež viņu optimistiskās kalkulācijas, pie deliktu apsvēršanas izbēgt sodam.

Otrkārt tiesības proklamē mēģinājumos panākt tos pašus rezultātus, pat tādu darbību sodamību, kuras nepavisam nevar tikt uzskatītas par apdomātu deliktu. Krimināltiesas normalais ienaidnieks ir, kā mēs to redzējam, pieaugušais, veselais apsvērošais delikvents, kurš apzināti pārkāpj likumu, lai panāktu savas personīgās intereses. Bet tiesības uzskata arī tādas gadījumus par sodāmiem, kuri neapzināti vērsti pret tiesībām, un pat darījumus, kas izdarīti no cilvēkiem, kuri nav spējīgi apsvērt sava darījuma nozīmi un dabu un sakarā ar šo atziņu noteikt savu gribu. Soda piedraudējums šādos gadījumos saprotams nenonāk līdz viņu tiešajiem adresātiem un nespēj novērst viņu darbību, bet šādu "delikventu" sodamībai ir labs netiešs iespaids uz normaliem sabiedrības antogonistiem, izslēdzot iespējamību spekulēt ar nesodamību. Cik ļoti arī apsvērošie delikventi nemazinātu priekš sevi savu darījumu nozīmi, tik pat maz tie var sev iestāstīt, ka viņu darbība nav apsvērta un ka viņi esot nespējīgi atzīt savas darbības nozīmi. Neapsvērto darījumu un ne-normalu delikventa sodamība dod apsvērošiem un normaliem tiesību pārkāpējiem svarīgu mācību par to, ka tiesības nebīstas no vēl niecīgāku da-

rijumu sodīšanas.

Tie būtu tie pamatojumi, kas vada kriminaltiesības pie sodamības gadījumu apjoma paplašināšanas pāri dabīgām robežām. Apskatīsim tagad tos kriminaltiesību institutus, kas rodas caur pievestiem pamatojumiem. Augstāk aprādītie tiesību līdzekļi, cīnā ar soda piedraudējumu iznīcinošo delikventu optimismu, ir sodamības izplatīšana arī uz tiem gadījumiem, kuri bez šāda optimisma paliktu nesodīti.

Bet kamēr daži darījumi sodu nepielūdzamības apziņas stiprināšanā noved pie to noteikumu neievērošanas, kuri runā par labu apdomātu deliktu nesodīšanai, citi šā veida darījumi noved pie neapdomātu darījumu sodamības. Tādēļ arī mums, tās tiesiskās normas, kuras izriet no šiem abiem pamatojumiem, ir jāapskata atsevišķi.

Pirmā to darījumu grupa, kas iziet uz kriminaltiesību nepielūdzamības stiprināšanu, kā jau aizrādīts, savukārt sadalās divās kategorijās, skatoties pēc tā, vai viņa raksturojas ar noziedzības subjektīvo pamatu, vai arī caur tās objektīviem noteikumiem.

Pakavēsimies vispirms pie pirmās kategorijas izpētīšanas. Visi soļi, kas iziet uz nepielūdzamības spēcīnāšanu, cenšas vainīgo tādejādi iespaidot, ka norāda viņam, ka tiesības soda netikai deliktu apsverošas personas, kuras savu grēku izdarījušas normalos apstākļos un tādēļ stāv tiesas priekšā, bet arī personas, kuras izdarījušas deliktu nenormalos apstākļos un kurām par to nu jāatbild. Tādēļ sodamības priekšnoteikumu izprašana nav iespējama bez idejas par to normālo motivāciju, ar kuru cīnās kriminaltiesības.

Tā kā cilvēki arī mūsu dienās vēl aizvienam nav piemērojušies sociālās dzīves nepieciešamībām, viņu tieksmes un vēlējumi tāli nesaskan ar vispārējā labuma prasībām, tad sabiedrība ir spiesta spert dažādus soļus, lai saskaņotu cilvēku izturēšanos ar sabiedrības interesēm. Mēs augstāk uzskatāmies pie specialām un netiesām tiesiskām motivācijām, bet sabiedrībā arī citiem psiholoģiskiem faktoriem, sevišķi tikumībai, ir liela nozīme. Visi šie faktori, darbojoties pretīm cilvēka antisociālām tieksmēm, koordinē cilvēku izturēšanos ar sabiedriskām interesēm un novirza darbību sabiedriskā labuma virzienā. Vieni faktori cenšas nodrošināt vairāk, citi mazāk svarīgas cilvēku sociālās intereses, bet visi tie par savu darbības mērķi nostāda sabiedrības iespējami lielāku labklājību.

Pastāvīgi iespaidojot un piespiežot apkarot savas tieksmes un cenšanos, šie sociālās izturēšanās faktori, pamazām iepotē cilvēkos ipatnēju dzīves un uzvešanās disciplīnu. Jo negrozāmāki un noteiktāki cilvēki seko normu balsij, kura viņu darbību cenšas saskaņot ar sabiedrības labumu, jo spēcīgāka un varenāka ir viņu sociālā izturība un otrādi. Pie tam ne tikai zināmas kategorijas normu ievērošana vai neievērošana ir spēcinošs vai arī šo disciplīnu izpostošs faktors, bet arī zināmās attiecības pret citām sociālo normu kategorijām.

Tiesiskā disciplīna tiek spēcīnāta caur morāles un estētikas normu ievērošanu un vājināta caur to pārkāpšanu un otrādi, tiesību ievērošanai, vispārīgi runājot, ir tendence spēcīnāt morālisko un estētisko disciplīnu.

Ievērojot šos apstākļus, ne tikai cilvēka izturēšanai pret tiesībām un viņa spējai pārvarēt kārdinājumus, kuri parasti tiek apspiesti ar no tiesībām izrietošiem motīviem, ir svarīga nozīme, bet arī viņa vispārējai dzīves disciplinētībai, viņa korektai uzvešanās tanīs novados, kuri tiek regulēti no morāles un citiem sadzīves faktoriem. Šāda cilvēka disciplinētība ir garantija tam, ka viņš visos gadījumos apspiedīs savas noziedzīgas tieksmes un antisociālās vēlēšanās. Ciktāl tādu cilvēku psiholoģijā vispār var rasties antisociāli faktori, tie jau pašā sākumā uzdurās uz pretdarbības dīgļiem un nepaliek par sociālās kārtības chroniskiem ienaidniekiem, ar ko tie galu galā varētu iznīcināt šīs kārtības svarīgākos sasniegumus. Pastāvīgā mazu antisociālo tieksmju savaldīšana spēcīnā cilvēka etisko disciplīnu arī lielākiem pārbaudīju-

miem. Otrādi - instinktu atsvabināšana ikdienišķā dzīvē satricina etikas pamatus, kuri novērš stiprāku kaislību un tieksmju izverdumu, kas noved pie delikta.

Tikumiski defektīvi cilvēki sevi nes dīgļus dažāda veida deliktiem, kuri nav nekas cits, ka jau agrāk bijušu īpatnību attīstības rezultāts.

GADĪJUMA NOZIEDZNIĒKS.

Kad mēs tādi iedzīvojamies cilvēku attiecībās pret viņu etiskiem pienākumiem, mēs varam izšķirt divas personu grupas, no kurām vienai, vispārēji runājot, piemīt spēja savaldīt ikdienišķus kārdinājumus, bet otra uz to nav spējīga. Atšķirība cilvēku dažādās izturēšanās ziņā pret etiku, noder kā pamats delikventu klasifikācijai, viņu iedalīšanai divās grupās: gadījuma un ieraduma jeb normalos noziedzniekos. Etiski korekto individu izturība ikdienišķo kārdinājumu pārvarēšanā, proti vēl nenosaka to, ka delikti tiktu aizvien izdarīti no etiski nekorektiem subjektiem, un ka personas, kuru vispārējais psihiskais "habitus" raksturojās ar paklausību etikai, nekad nepārkāptu tiesiskās normas. Cilvēku psihē bez emocijām, kas pastāvīgi pārvalda viņu apziņu ikdienišķā dzīvē, ir vēl akuti emocionēli pārdzīvojumi, kuri viņu psihē tiek radīti no dažādiem ārkārtējiem ārējiem noteikumiem - apvainojumi no citu personu puses, negaidīti notikumi subjekta saimnieciskā dzīvē, viņu ģimenes dzīvē u.t.t. Pret šāda veida emocijām deliktiem pretdarbojošies motīvi bieži izrādas par bezspēcīgiem, jo tie ir piemēroti nesalīdzināmi vājākas pakāpes kārdinājumiem un tādi, personas, kas parasti ir uzticīgas likumam, kļūst par delikventiem.

Tādēļ, ka šādu personu delikti, kā noskaidrojās, ir sevišķa ārkārtēju dzīves apstākļu sagādīšanās, un viņu psihiskie cēloņi nemaz nav chroniskas apziņas elements, zinātnē šos delikventus sauc par gadījuma noziedzniekiem.

Šo nosaukumu attaisno arī apstākļi, ka šo personu grupai, izvēstais darījums ir tikai epizode, no ārējiem iespaidiem izsaukta nomaldīšanās un atkārtotās iespējamība pie tās ir minimāla.

Attiecībā pret šo delikventu grupu, pārējie noziedznieku pasaules pārstāvji sen tika nosaukti par ieraduma noziedzniekiem vai vienkārši noziedzniekiem.

Kā lai tiesības izturās pret šiem delikventiem. Vai lai tiesības tiem piemēro sodu vai nē. Par labu viņu nesodamībai runā ļoti svarīgi iemesli. No vienas puses šādu deliktu etioloģija stipri runā par labu tam, ka soda piedraudējums ir nespējīgs pārvarēt tās dvēseliskās tieksmes, kas šādus delikventus izgrūž no likumīgā ceļa.

Kamēr cilvēki, kuri pastāvīgi atrodās pretsocialā tieksmju varā, kā kroniski alkoholiķi, kāršu spēlētāji, izvirtuļi, kļaidoņi u.c. - pastāvīgi rēķinās ar sodīšanas perspektīvi un baļu motivācija ir to psihiskās dzīves pastāvīgs elements, kurš lielākā jeb mazākā mērā sekmīgi līdzsvare noziedzīgo tieksmju iespaidu, gadījuma noziedznieki tiek piepeži un tādā mērā pārsteigti no tieksmēm uz noziegumu, ka tie nevar pret to mobilizēt visus dvēseliskos spēkus un ir spiesti padoties kārdinājumam.

Soda piedraudējums, kurš ir lietojams kā līdzeklis cīņā ar nozieguma chroniskiem faktoriem, izrādas par nevērtīgu tiesību cīņā ar nozieguma akutiem faktoriem. Bez tam soda atļaišana pie gadījuma noziedzniekiem, nemaz neapdraud soda piedraudējuma autoritāti, ja iedzīvotāji mierīgi apsver priekšā stāvošās izredzes, ka nesodamība tiek pielaista tikai gadījumos, kuros vainīgais neparedzēja savu noziegumu, kur viņa ierindošana delikventos nāk pilnīgi negaidot un tādēļ viņš arī nevarēja iepriekš rēķināties ar nesodamību. Tāds aprēķins pat izslēgtu tādas priekšrocības pielietošanu. Beidzot soda piedraudējums gadījuma noziedzniekiem atstāj pat ārkārtīgi kaitīgu iespaidu uz viņu nākamo iztu-

rēšanos sabiedrībā.

Sociāla disciplinētība, kuru uzskata par pieklājīga cilvēka īpašību, tiek arī simbolizēta ar to, ka cilvēks nav sodīts ar kriminālsodu un nav sēdējis cietumā.

Atsevišķi pārkāpumi vai kļūdas tiek viegli izlīdzinātas ar vēlāku priekšzīmīgu uzvešanos, ja tie netiek caur krimināltiesiskām sekām nostiprināti sociālā apziņā. Pretēji tam, cilvēkam, kurš sēdējis cietumā, nav viegli izdzēst savu pagātni, kura arī pēc soda izciešanas to nospiež. Šāds subjekts zaudē sabiedrības cieņu un atdurās uz neuzticību. Un ciktāl delikts ir tikai epizode citādi sociāli korekta cilvēka dzīvē, ir no svāra uzturēt cieņā augsto motivāciju labumu un atbrīvot no soda, kas to nenovēršami pazudinātu.

Tie ir tikai iemesli, kas runā par labu gadījuma noziedznieku atsvabināšanai no soda. Šie iemesli ir viegli saprotami sabiedriskai apziņai un kļūst redzami arī bez sevišķas teorijas norādījuma. Cenšoties demonstrēt noziedzniekiem savu nepielūdzamību, tiesības tomēr neievēro visus šos domu gājienus un soda arī gadījuma noziedzniekus. Tiesības, gleznaini runājot, grib parādīt noziedzniekiem, ka sods tiek pielietot netikai gadījumos, kuros delikvents-reflektants, pastāvīgi, ilgi un sistemātiski ir lolojis savu noziedzīgo domu, bet arī tad, ja noziedzīgais impulss, kas izsaucis deliktu, delikventu ir tiek piepeši iespaidojis, ka tam nav bijis laika to pārvarēt un tas bijis spiests viņam padoties. Tiesības pastrīpo ka netikai cilvēki, kuri jau pagrimuši netikumos un kuri tiecās uz deliktiem /tādi taisni ir normalie, ne gadījuma noziedznieki/ tiek sodīti, bet arī gadījuma noziedznieki, kuri nogrēkojušies ārēju iemeslu dēļ un līdz tam bijuši nevainojami pilsoņi. Delikts, izdarīts no līdz tam nevainojamas personas, rada domu par nepieciešamību atsvabināt vainīgo no soda aiz tā iemesla, ka tas šinī gadījumā ir darbojies zem ārkārtēja ārējo apstākļu iespaida, kas to izgrūdis no ierastiem dzīves ceļiem. Vainīgais šinī gadījumā apmierina noziedzīgā ceļā viņa negaidīti radušās noziedzīgās tieksmes - dusmas jeb kāri u.t.t., un soda atļaišana tiek apsvērta tikai ievērojot viņa nevainojamo pagātni.

Bet nāk priekšā, ka visi subjektīvie deliktu faktori tiek izsaukti no ārējiem apstākļiem, un pie vainīgā, tieksme aizkart svešus īpašumus. Līdz tam ir pilnīgi trūkusi, un delikts ir radies nevis aiz tieksmes iegūt zināmus jaunus labumus, bet gan vienīgi aiz vēlēšanās, paturēt neaizkartus jau esošos labumus. Ir tāda veida gadījumi, kur indivīds, neatkarīgi no savas gribas, ir nonācis stāvoklī, kurā ir iespējams zaudēt dažus no saviem īpašumiem caur zināmu dabas spēku jeb cilvēku darbības iespaidu. Tādas briesmas modina subjektā rūpes par viņa īpašuma aizsardzību, rada viņā lielu vajadzību pēc darījumiem to glābšanai. Un ciktāl subjekts šinīs gadījumos savus īpašumus nevar citādi pasargāt, ka citu īpašumus aizkarot, tas kļūst par tiesību pārkāpēju. Bet šis tiesiskais pārkāpums tiek izsaukts no motīva, kurš atrodas ārpus vainīgā parasto tieksmju apjoma, bet kurš izdara tik spēcīgu spiedienu uz viņa izturēšanos, ka tādā gadījumā katrs būtu rīkojies tāpat, kā vainīgais", kurš atrodas zem tāda iespaida, kuram "caurmēra cilvēks nespēj pretoties".

Tiesības nevar rēķināties ar to, ka tāda veida motīvi var tikt pārvarēti ar soda piedraudējuma iespaidu un tām, ievērojot cilvēku spēju, novērtēt pareizi savu darbību sekas, nebūtu nekāda iemesla baidīties, ka tādi pārkāpumi satricinās soda piedraudējuma prestižu. Darbības, kuras izsauc trūkums, varētu arī pat tad atstāt nesodītas, ja tās izdarītas no personām, kuru pagatne nav nevainojama. Bet tiesības savā nodomā sevišķi enerģiski demonstrēt soda nepielūdzamību, pastāvīgi ir ignorējušas šo principu resp. ir viņa nozīmī vairāk jeb mazāk sašaurinājušas. Tiesības norāda noziedzniekam, ka deliktus soda ne tikai tad, ja tie ir vainīgā brīvi izvēlētas izturēšanās produkts, bet arī tad, ja tie ir trūkuma rezultāts, t.i. ja ir ļoti svarīgi darījuma attaisnojumi.

Ar tādu, sevišķi uzsvērtu deliktu nesodamības subjektīvo iemeslu ignorēšanu, tiesības saprotams panāk stipru iespaidu uz tiem subjektiem,

kuri sagatavo deliktus normalos nosacījumos, bez iespējas pievest iemeslus to attaisnošanai. Bet, savā cīņā ar noziedznieku pasaules sociāli-kaitīgo optimismu, tiesības iet vēl tālāk un, lai demonstrētu savu nepielūdzamību, ignorē arī dažāda veida objektīvu nosacījumu attaisnojošo iespaidu tur, kur tas pilnīgi varētu izpalikt, ievērojot ārējo, no vainīgā, neatkarīgo stāvokli.

Kā mēs jau augstāk redzējam, soda raksturīgā īpašība ir tā, ka viņa nodara cilvēkam ciešanas. Soda piedraudējums cenšas norādīt noziedzniekam-reflektantam, ka delikventi turpmāk vairs tālāk tikt nevar, ka sods ar visām savām smagākajām sekām, nostāsies tam ceļā. Bet ja ar delikventu pēc nozieguma izvešanas notiek nelaime, kas dod tālākas existences neiespējamību, p.p. nāve, tad tiesības varētu atsāties no soda pielietošanas. Pie cilvēku skaidras izturēšanās pret nākotni, soda atļaišana mirušam delikventam, nevienā nevar radīt domu par iespējamību izbēgt sodam. Bet lai pārvarētu delikventa optimismu, kurš grauj piedraudējuma prestižu, tiesības pastāvīgi ir pretojušās mirušu delikventu atsvabināšanai no soda. Sodot mirušus, tiesības netikai cenšas atņemt mirušam noziedzniekam godīgu apbēdišanu vai citus rituales, pie kuriem pieslienās cilvēki, un no kuriem atteikties tiem būtu grūti, bet galvenām kārtām cenšas dzīviem atgādināt, neiespējamību izbēgt sodam.

Beidzot tiesības, šā paša efekta sasniegšanai ignorē vēl vienu apstākli, kas novērš sodamību. Mēs redzam, ka sodapielietošanas galvenais mērķis ir demonstrēt soda piedraudējuma darbību, ar citiem vārdiem, pierādīt soda piedraudējumu realizācijas iespējamību. Sods tiek pielietots lai cilvēkos, kuri pārsteigti no ziņas par jauna soda izvešanu, tiktu stiprinātu pārliecība, ka šis delikts arī ir padots vispārējam noteikumam, ka deliktam seko sods.

Bet vajadzība, apstiprināt krimināltiesisko normu tiešamību, pastāv tikai tik ilgi, kamēr cilvēki atrodās zem izdarītā delikta iespaids, kamēr tas ir svaigs atmiņā. Ja no delikta izdarīšanas momenta ir pagājis ilgāks laiks, un tas jau sabiedrībā piemirsts, šāda vajadzība zūd.

Ja kādi sevišķi iemesli ir devuši delikventam iespēju izvairīties no tiesas un tas tikai pēc ilgāka laika nonāk tiesas rokās, tiesības varētu šādus gadījumus atstāt nesodītus. Bet neskatoties uz absolūto soda attaisnošanas iespējamību tiem deliktiem, kuru darītājs tiek atklāts tikai ilgu laiku pēc delikta izvešanas, vai tikai tad nonācis soda izpildīšanas orgānu rokās, tiesības tomēr soda, lai savu nepielūdzamību vēl stiprāk demonstrētu, norādot, ka delikventu soda ne tikai tad, ja tas tūlīt pēc delikta izvešanas tiek saukts pie atbildības, bet arī tad - ja delikts no sabiedrības jau sen aizmirsts.

Tādā ceļā tiesības, noteicot nodomātu nodarījumu sodamību, pret kuru runā subjektīvi vai objektīvi apstākļi, cenšas apkarot delikventa kaislīgo optimismu, kurš viņam iedveš cerību uz soda atļaišanas iespējamību.

Šim pašam uzdevumam kalpo arī soda pielietošana pie nenodomātiem jeb neapzināti netiesiskiem deliktiem, pie kam pēdējās metodes motivācijas iespaids tiek izvests ar vēl lielāku enerģiju kā pirmais.

Augstāk pievestos krimināltiesību nepielūdzamības demonstrācijas gadījumos, šī demonstrācijā tiek panākta ar tādu nodomātu deliktu sodamības proklamēšanu, kuros ir svarīgi iemesli, kas runā par labu to nesodamībai. Delikvents caur to tiek uzaicināts rēķināties ar to, ka apstākļiem, kuri pēc viņa domām radītu viņa nodomāta darījuma nesodamību, nav nekāda iespaids uz viņa likteni. Domu gājiens, kāds pēc tiesību uzskata norisinās delikventa apziņā, pamatojās uz nodomāta darījuma iekšējā saturā identificēšanos ar to darījumu iekšējo saturu, kuri delikventam ir zināmi, kā paraugi sodamības nepielūdzamībai. Kontrasts to darījumu starpā, kas, lai paralizētu delikventu optimismu, attiecās šinī gadījumā tikai uz izvešanas subjektīviem vai objektīviem apstākļiem, tā sakot tikai uz sevišķiem pie nozieguma klāt piederošiem apstākļiem.

Otrā gadījumā, pielietojot sodu pie nenodomātiem nodarījumiem - tiesības sper citus soļus un uzstāda neizdevīgo kontrastu starp nodomāto

un patiesi sodamo ne tikai pavadošos apstākļos, bet arī pašā darījuma būtībā. Šinīs gadījumos, lai apspiestu delikventā tendenci reducēt nodomātā darījuma nozīmi, tiesības uzstāda pēc savām galvenām iezīmēm vēl niecīgāku darījumu sodamību pretstatā ar nodomāto darbību.

Kādas tad nu ir tās raksturīgās īpašības, pēc kuru īpatnībām veidojās darījumi, kuri ir subsidiarās sodamības objekts, mēs zinām, ka delikta darījuma sastāvu izveido trīs galveno iezīmju grupas: delikta darījuma objekts, tā izvešanas līdzekļi un viņu iekšējā puse. Bet tiesības nevar caur pirmo divu kategoriju īpašību variāciju radīt subsidiarās sodamības deliktus. Ja tiesības uzskatītu par sodamu visnenozīmīgāko labumu aizkaršanu, kā arī sodītu darījumus, izdarītus ar vismazāk rupjiem līdzekļiem, lai pastrīpotu parasto deliktu sodamību, tad savas prasības kolosāli palielinātu un padarītu korektu izturēšanos pret savām normām par nerasniedzamu ideālu pat priekš vislabākiem pilsoņiem un tādi tikai diskreditētu sevi. Bet pēdējā deliktu pazīmju kategorija, viņu iekšējā puse, var tikt mākslīgi reducēta caur to, ka krimināltiesības uzskata par sodamiem, kā iepriekš nodomātus, tā nenodomātus darījumus, kas tomēr nesašaurina visumā sabiedrisko dzīvi, bet tikai, padod sodamībai lielāku personu skaitu. Un te nu tiesības galvenām kārtām ķerās pie šā līdzekļa, cenšoties radīt kontrastu starp vainīgā nodomātiem un faktiski sodamiem darījumiem; tiesības uzskata par sodamiem arī darījumus, kuri izdarīti neapzinoties viņu sodamību un pat neparedzot to tiešās sekas. Daudz mazākais nozieguma grāds šādos darījumos ir katram reflektantam redzams. Ja tas salīdzina viņa nodomāto darījumu ar sodamiem, nenodomātiem darījumiem, viņš pat nevar mēģināt tos identificēt, jo tad ir skaidrs, ka darījums, kas apzināti vērstas pret tiesībām un soda piedraudējumu, ir noziedzīgāks, kā darījums, kas izdarīts neapzinoties tā prettiesiskumu un sodamību. Tādēļ arī delikventos, pie noziegumu apsvēršanas nevar rasties nekādas iluzijas par viņu nodomāto darbību noziedzības apmēru, jo pati iepriekšējā apsvēršana jau nodrošina delikventiem augstu pakāpi deliktu rindā. Un ja tas ir tā, tad tie nevar rēķināties ar nesodamību un tādi tad tiesības vajājot nenozīmīgus darījumus, ar sekmēm demonstrē savu nepielūdzamību pret lielāku deliktu radītājiem.

Ja ir nepieciešams sasniegt šo rezultātu radīt sodāmas kategorijas, kas neapstrīdami ir nenozīmīgākas kā no vainīgā nodomātais darījums - tad tiesības vispirms ārkārtēji paplašina sodamās darbības jēdzienu. Zem šī jēdziena tad netikai apvieno darbības, kuras izdarītas apzinoties to sodamību, bet arī tādas, kas izdarītas to neapzinoties. Tiesības apvieno sodamās darbības jēdzienā, 1/ darbības, kas izdarītas tikai ar ārējo darījuma sastāva pareizo apziņu /nodomātie darījumi tagadējā zinātnē/, 2/ darbības, kas izdarītas neapzinoties to faktisko dabu, ciktāl vainīgam bij iespēja radīt sev priekšstatu par tām /t.s. nolaidīgā darbība/ un 3/ beidzot pat darbības, kuras netikai izdarītas neapzinoties to faktisko dabu, bet arī tādos apstākļos, kuros radītājam nebija iespēja sev izveidot priekšstatu par viņu dabu /t.s. gadījuma darbības/.

Bet bez tam tiesības, lai pastrīpotu apdomāto darījumu noziedzīgumu, uzskaita par sodamām arī tādas personas, kuras pie deliktu izvešanas nav apzinājušās to sodamību un nav vadījušās no šīs apziņas, bet pat nav bijušas spējīgas uz šādiem pārdzīvojumiem.

Tiesības vajā arī "nespējīgu" cilvēku darbību t.i. tādu subjektu darījumus, kuros apziņas traucējumi, slimīgi gara darbības traucējumi vai nepietiekoša saprāta gatavība "ir bijusi izšķiroša pie darbības izvešanas.

Tomēr - ar to vēl nepietiek un tiesības zem augstāk pievestas vajadzības spiediena, dažreiz soda arī tāds subjektus, kuri kaut arī tie radījuši noziedzīgus rezultātus, tomēr nav bijuši pie cilvēcīgas apziņas, vai kas vispār nav bijušas nemaz dzīvas būtnes, tādi uzskatot pat zvēru un nedzīvu priekšmetu darījumus par sodamiem.

No sacītā kļūst skaidrs, ka soda iepriekšnoteikumu īpatnības, kas

novērojamas krimināltiesības un ir nesaprotamas modernai zinātni, ir izskaidrojamas ar krimināltiesību cīņu pret reflektantu noziedzīgo tieksmju optimistiskiem uzskatiem. Tiesības paplašina ar represijām apliekamo darbību robežas tālu pāri dabīgām, tādi paralizējot delikventa cerību uz nodarītā piedošanu un panākot viņa apziņu par nodomātā delikta smagumu.

Ievērojot to, ka abas soda pielietošanas gadījumu kategorijas, attiecībā pret galveno soda lomu - apspiest noziedzīgās tieksmes, ir uzskatamas kā papildu funkcijas, mēs tās apvienosim zem nosaukuma: subsidiārā soda pielietošana /atšķirībā no normālās, jeb galvenās soda pielietošanas/.

Tādi mācības par krimināltiesībām, kā par sociālās dzīves psiholoģisko faktoru, saskan ne tikai ar pastāvošo tiesību sodamības priekšnoteikumiem, bet arī ar visiem soda priekšnoteikumiem, kādi sastopami vēsturē.

Soda priekšnoteikumi, kuri modernai literatūrai izliekas tik nepiemēroti, top skaidri saprotami, ja tos apskata kā darījumus, kas vērsti uz piederīguma tiešamības novērtēšanu un uz noziedzīgo reflektantu dažādo blakus domu iespaida paralizēšanu, sevišķi uz to optimisma novēršanu. Izējot no iepriekšējā apskata var apgalvot, ka krimināltiesību sociālā nozīme pastāv tieši viņu netiešā motivācijā un ka šī netiešā motivācija cilvēku ierosina uz to pašu izturēšanos, kā specifiska motivācija, kas izriet no citām normām. Bet ja tas ir tā, tad ir skaidrs, ka krimināltiesības darbojas līdzī brīvās jeb patstāvīgās motivācijas radīšanā.

Arī viņas dara savu tai lielā darbā, kas nodrošina to regulāru un nelokāmu individuālo un masu izturēšanos, kuru ievēro cilvēki un no kā tie vadās, kā no dabas likumiem. Bet šī krimināltiesību motivācija izliekās, kā viņu netiešās motivācijas tālāks efekts un viņas sekmes tiek pilnīgi noteiktas no pirmās sekmēm: par krimināltiesību brīvo motivāciju var tikai tiktāl runāt, ciktāl darbojas tiešā, no šīm tiesībām izrietošā motivācija. Tādēļ nevar piekrist tiem zinātniekiem, kas uzskata par iespējamu minēt dažus atsevišķus motivācijas efektus blakus galveniem krimināltiesību iespaidiem. Bet tādā, krimināltiesību sociālā iespaida suplementārā īpašībā protams arī ir jāatzīmē šo tiesību, kā brīvās motivācijas procesu radītāja loma.

KRIMINĀLTIESĪBU KAUZALĀS TENDENCES UN POZITĪVO TIESĪBU NOTEIKUMI.

No sacītā ir redzams, ka normatīvu vai politisku spriedumu par soda nozīmi pārveidošana, teoretiskā mācībā par krimināltiesību kauzālām tendencēm, nedod principiēli nekādas jaunas zināšanas par iespējamo šo tiesību iespaida saturu. Šī pārveidošana atļauj vienīgi izpētīt šo tiesību iespaidu pamatīgāk, nekā tas līdz šim bijis iespējams. Moderno pētījumu praktiskā daba sašaurina pētnieka zinātnisko horizontu, ieslēdz to ierobežojumos, kurus rada viņa ētiskā apziņa un apslēpj viņam to krimināltiesību iespaidu, kurš ir pretējs parastam, banālam sabiedriskās ētikas saturam. Jaun pārskatot modernās mācības par soda iespaidu, ir viegli saskatīt mūsu nozares teoretiskās pētīšanas ienaidnieku - proti ētisko pārliecību, ka indivīds bez "patiesas" vainas nekad nevarot tikt upurēts sabiedrībai un ka tādējādi sodam, kuru izpilda pie kāda cilvēka, jābūt no viņa personīgi pelnītam. Šis postulāts, kas pats par sevi ir ļoti simpātisks un kas kā direktīva individuālai dzīvei pat ir nepieciešams, tomēr nav patiess tiešam pastāvošo tiesību un ētikas elements.

Tiesības, sevišķi krimināltiesības, pastāvīgi atkāpjas no šā principa un upurē dažus nevainīgus cilvēkus visparības labumam. Lai pārvarētu sabiedrībā sociāli katīgo optimismu, tiesības soda pat personas, kurām doma par delikta stāvokļa radīšanu bijusi pilnīgi sveša. Bet sabiedrības ētiskie pārdzīvojumi, kuriem piekrist arī kriminalisti, lai

novērstu pretrunas starp augstāk minēto darbības veidu un pastāvošo etiku, rada šinīs gadījumos attiecībā uz subjektu dažādas vainas fikcijas, runājot par neuzmanību, kas "pelnot" sodu, par "iespējamību" paredzēt sekas u.t.t. Tādas teorijas bauda piekrišanu sabiedrībā, kura jau iepriekš ir gatava atzīt no tām izrietošos slēdzienus, bet nesekmē patiesās šo normu būtības izskaidrošanu. Krimināltiesību sociāli derīgās nozīmes atzišana par šo tiesību objektīvo tendenci turpretim augstākā mērā sekmē to patiesās būtības atzišanu.

Tāda atziņa pilnīgi atsvabina krimināltiesību funkcijas no jebkādiem likumdevēja uzskatiem par šo ajutājumu. Krimināltiesību iespaidu uz sabiedrisko dzīvi nenodrošina likumdevēja centieni panākt šādus vai citādus mērķus, bet gan to odiozi-represīvo emociju iespaids, kas pastāv soda pielītošanā deliktu izdarījušām personām. Un caur to, ka šāda atziņa atsvabina šīs funkcijas no cilvēku uzskatiem, viņa atļauj meklēt krimināltiesību būtību arī tanīs gadījumos, kur šīs tiesības ir katrai teoretizēšanai svešas, kur viņas ir sabiedrības produkts /senās tiesības, tagadējo mežonu tiesības u.t.t./. Tikai tādā ceļā mēs atklājam krimināltiesību imanentās īpašības un atsvabināties no mūsu etisko uzskatu ietekmes uz mūsu teoretiskiem pētījumiem.

Šis slēdziens modernai zinātnei grūti pieņemams. Doma, kuru kādreiz izteicis v. Liszt's ka sods vēsturiskās attīstības gaitā no instinktivās, delikta izsauktas reakcijas, izveidojies par apzinātu un lietderīgu valsts varas aktu, atspoguļo doktrīnā ļoti izplatītu uzskatu. Atduroties uz grūtībām, izskaidrot kādu likuma nosacījumu, kā sabiedrības labumam kalpojošu principu, zinātne parasti ir atsacījusies saskatīt viņā derīgu principu un pāstripo viņa nozīmi kā taisnas un pašvērtīgas atmaksas principu. Tādēļ, izņemot laikmetus kad tiesību attīstība pārdzīvo krīzi un etiskā apziņa zaudējot savu prestižu, caur to atsvabina no važām teoretisko domu, parasti krimināltiesību, kā generalās prevencijas faktora nozīme tiek ignorēta vai nostādīta otrā vietā. Visvairāk zinātne dod priekšroku uzskatiem, kas soda būtību saskata atmaksā delikventam par nodarīto, vai arī citu "absolūtu" principu realizācijā.

Sacītāis izskaidro arī moderno zinātnieku skepticismu attiecībā uz iespēju konstruēt tiesisku sistēmu uz generalās prevencijas principa. Starp argumentiem, kurus parasti pieved pret šādu iespējamību, svarīgākie zīmējās uz grūtībām pareizi noteikt soda piedraudējuma uz cilvēka psihi izdarītā spiediena apmērus. Tā jau Feuerbacha laika biedrs Thibaut's izteicis pārlicību, ka psihiska spaida teorijas pieņemšana novestu pie ārkārtējas sodu bārdzības likumu krājumos. Ejot pa šīs teorijas norādīto ceļu, likumdevējam, izvēloties sodu, pastāvīgi būtu jāņem vērā vislielākā noziedzīgo tieksmju intensīvitāte, jo citādi tas pielaistu zināma procenta deliktu izvešanu. Bet tas savukārt novestu pie ārkārtējas sodu nežēlības. Līdzīgus uzskatus izsaka arī daudz jauno kriminalistu. Tomēr šie prātojumi pilnīgi pārprot tos uzdevumus, kādi krimināltiesībām ir jāizpilda sabiedrībā. Feuerbacha pretiniekiem ir tendence apskatīt krimināltiesības kā vienīgo cilvēka izturēšanās regulatoru sociālā dzīvē. Bet tas ir pilnīgi nepareizi. Krimināltiesības ir tikai viens sociālās dzīves faktors un šinī savā īpatnībā tās koordinējās savā darbībā ar pārējiem faktoriem, padodoties vispārīgai vadošai domai. Stāvēt tāļi no prasības pēc sodu apmēru palielināšanas, šis plāns pat to kategoriski noliedz.

Kā no sacītā redzams, cilvēku sociālā dzīve, netiek vadīta no vienas motīvu grupas, bet gan no veselas impulsu masas, kura izriet no tiesībām. Starp tiem izcilus vietu ieņem pašas tiesības, kā cilvēku izturēšanās avots /tiešā vai specifiskā tiesiskā motivācija/ un bailu pārdzīvojumi, kurus rada krimināl-tiesības.

Abas motivācijas darbojās vienā un tai pašā virzienā, krimināltiesības speciāli ierosina cilvēkus uz to pašu izturēšanos, kā citas tiesību nozares - bet pārdzīvojumi, kuri attiecīgos gadījumos rodas, pēc

savas dabas asi atšķirās viens no otra: tiesiskiem pārdzīvojumiem nav nekā kopēja ar bailēm, kādas kriminaltiesības iedvēš cilvēkiem. Šo abu motivāciju heterogenitāte noved pie īpatnējām attiecībām atbilstošo motīvu starpā; viņi ir nespējīgi darboties kumulatīvi, ir nespējīgi savstarpēji atbalstīties, bet darbojas alternatīvi. Represīvā motivācija darbojas to personu apziņā, kurām ir sveša tiesiskā apziņa, un otrādi cilvēki, kuri pārdzīvo noteiktas izturēšanās pienākuma apziņu, nevar sev stādīt priekšā, ka tāda izturēšanās pavēlēta ar soda piedraudējumu.

Atkarībā no cilvēku kultūras attīstības, cilvēku apziņā augstākie izturēšanās motīvi ņem virsroku par zemāk stāvošiem impulsiem/sk.zemāk/. Saskaņā ar to, vēsturiskais process pakāpeniski noved pie aizvien plašākas represīvo motivāciju procesu atvietošanas ar tiešās motivācijas procesiem. Tautas kultūrai pieaugot, viņā aug to tiesisko darbību procents, kuras noteic tiešā tiesiskā motivācija, un pazeminās netiešās motivācijas noteikto darbību procents. Kaut gan kriminaltiesību normas aizvien vēl vēršas pret visiem pilsoņiem, nostādot to priekšā tiesisko pārkāpumu sliktās sekas, tomēr tās faktiski zaudē savu ievēribu un aizvien mazāk saista iedzīvotāju interesi. No tā rodas likumdevējam uzdevums izbēgt no tiem līdzekļiem, kuri varētu novest pie regresīvas sociālās psiķes pārveidošanās. Neapzinīgi atklātības doma uzglabā sasniegtās kultūras vērtības neaizkārtas un nepielaiž pārādības, kuras varētu novest pie zemāko veida motīvu izplatīšanās sabiedrībā uz augstāku motīvu rēķina.

Ar to arī izskaidrojama tiesību sistematiskā izvairīšanās, piedot represīviem draudiem maksimālo spēku. Mēģinājums, sodus paaugstināt līdz viņu robežām, tā kā neviens nevarētu atstāt draudus neievērotus, tūlīt grozītu pašos pamatos sabiedriskās motivācijas raksturu. Kā prof. L.v.Petražickis pareizi norāda: "galvenā kļūda, kas noved pie humano tieksmju apkarošanas kriminaltiesību nozarē, ir tā, ka zem stiprāko motīvu uzvaras saprot tikai starp pretējām tieksmēm un pārdomām norītošās cīņas rezultātus. Bet kas attiecas uz tani pašā virzienā darbojošamies motīviem, tad lietu nostāda tā, itkā te notiktu spēku saskaitīšanā. Patiesībā tomēr vienā virzienā darbojošos motīvu attiecības nepastāv vienkāršā saskaitīšanā vai pabalstīšanā. Cilvēku dvēsele nav rēķinu grāmata un tani nav iespējama meħaniska svarīgo sajūtu un tieksmju nozīmes izmērīšana. Kas novērotu pats sevi, dažādu audzināšanas līdzekļu iespaidu uz bērniem vai tautas psiholoģijas pārādības, tas nonāktu pie pārliecības, ka pie vienas un tās pašas darbības novedošās sajūtas, intereses u.t.t. bieži viena otru apspiež. Ja mēs izšķiramies par zināmu darbību, tad tas nemaz nenotiek tādā kārtā, ka mēs visam, kas runā tai par labu, ļaujam uz sevi iedarboties reizē vai sukcesīvi, saskaitot psihiskos spēkus. Visbiežāk lieta grozās ap sekošanu tādām atsevišķām aprēķinām, kas atstājis uz mums lielu iespaidu, vai ap mūs sevišķi iespaidojoša motīva izvēli.

Tādā veidā parasti iznāk, ka vājākie aprēķini, jūtas u.c., kas runātu par labu mūsu darbībai, ievērojot stiprāka dzinekla esamību tani pašā virzienā, nemaz nenāk pie vārda jeb arī pēc to varbūtējas ievērošanas tiek nobīdīti pie malas, caur mūsu uzmanības pārēju uz spēcīgāku un uz mums lielāku iespaidu izdarošu motīvu.

Šī svarīgā psiholoģiskā patiesība kļūst, domājams, katram skaidra sekoša piemēra:

Ministris, kuru apģaro mīlestība uz savu tautu un sajūsma par savu darbības nozari, cenšoties panākt labākas sekmes, nemaz nedomā par iespējamo apbalvošanu ar ordeni. Bet ja mēs iedomājamies gadījumu, ka despotisks valdnieks piedraud ministriem ar nāves sodu neveiksmes gadījumā, tad cēlāki motīvi ministra apziņā atkarībā no viņa rakstura var tikt aptumšoti vai pilnīgi apspiesti, un viņš darbosies lai iegūtu panākumus vienīgi aiz bailēm no soda.

No tā izriet teorēma valsts, civil- un c.politikai.

Soda un balvas pielietošana un vispār cilvēcīgā rakstura egoistisko tieksmju izmantošana atstāj tieši samaitojošu un demoralizējošu iespaidu uz individiem un cilvēku šķirām, no kurām varētu prasīt zināmu izturēšanos arī bez egoisma pielietošanas /par daudz lieli soda vai apbalvojuma apmēri/, jo egoistiskie motīvi gūst pārsvaru un aizkavē cēlāku motīvu vingrināšanu un spēcīnāšanu. Caur to kļūst skaidrs, kamdēļ krimināltiesības nesakāpina soda apmēru līdz augstākai iespējamībai, bet apmierinās ar relatīvi mazāku apmēru. Krimināltiesības baidās caur pārliecīgu soda paaugstināšanu radīt tādas bailes sabiedrībā, ka tās apspiestu cilvēku tiesisko pārliecību par nepieciešamību atturēties no deliktiem un kļūtu par cilvēku raksturā dominējošo motīvu viņu dzīves veida noteikšanā. Tamdēļ krimināltiesībām ir jāapmierinās ar to, ka vesela rinda personu, kam ir sevišķas tieksmes uz deliktiem, pārkaņpj to represīvos aizliegumus, bet par to tās neatstāj demoralizējošu iespaidu uz plašām tautas masām un novērš specifiskās tiesiskās motivācijas pārvēršanos blakus motivācijā. Krimināltiesību klienturu sastāda visvairāk cilvēki, kuri kārdinājumi nepārsniedz caurmēra personu kārdinājumus, bet kuri no pēdējiem atšķiras caur savu etisko motīvu vājumu, kamdēļ tikai bailes no soda var tos noturēt likuma robežās. Cilvēki ar sevišķi stiprām noziedzīgām tieksmēm neinteresē tiesības kā viņu atturošā iespaida klienti, bet kā tādu personu kategorija, kurā tiesai noder kā materials soda piedraudējuma realizācijas iespējamības ilustrācijai.

KRIMINĀLTIESĪBU SPIEDIENA UN KULTURAS LĪMENA SAVST. SASKAŅOŠANA.

Cits arguments pret no mums izpētāmās teorijas realizācijas iespējamību pastāv norādījumā uz grūtībām, noteikt vajadzīgo pakāpi soda piedraudējuma drausmīgumam, kāds nepieciešams, lai noturētu cilvēkus ar vāju tiesisko apziņu likuma robežās. Šis iebildums ir pamatots, ciktāl runa iet par apzinātu krimināltiesību motivācijas spiedienu nepieciešamo noteikšanu.

Tādu uzdevumu apzinīgi atrisināt ir ne tikai grūti, bet pat neiespējami. Mums nav tādu līdzekļu, kas mums atļautu noteikt zināmas zemes iedzīvotāju noziedzīgo tieksmju caurmēru. Bet sabiedrībā norisinās neapzināti genials tiesisko normu arī krimināltiesību piemērošanas process, kurā tiesības piemērojās sociālo vajadzību likumiem un likumdevējs, ciktāl tas seko sociālās, tiesiskās apziņas vadībai, dod šīm normām likumīgo spēku, kas katrreizējā laikmetā ir piemērotas motivatīvo un pedagoģisko uzdevumu veikšanai. Te arī ir prasības, pēc delikventa sodīšanas lielā politiskā vērtība, jo šis atmaksas mērs, kuri plašā publika un zinātne izjūt kā taisnības prasību, dod tani pašā laikā arī neapzināti lietderīgu atrisinājumu jautājumam par to, kāds psiholoģisks spiediens ir jāizdara uz masām, lai tās noturētu likumības robežās.

Ar to arī izskaidrojama pastāvīga tādu uzskatu atgriešanās, kas uzskata sodu par atmaksu. Šie uzskati pārdzīvo visus relatīvo krimināltiesību teoriju triecienus un pastāvīgi atrod piekritējus literatūrā.

Bez tautas veselīgas tiesiskās apziņas nav arī iespējama pareiza kriminalpolitisku problēmu atrisināšana.

Noziedzīgo tieksmju caurmēru zināmā tautā un viņām atbilstošo krimināltiesisko piedraudējumu enerģiju var noteikt tikai aprādītā, neapzinātā ceļā, izpētot intuitīvo tiesību saturs modifikācijas. Krimināltiesību specifiskā kauzālā tendence tā tad pastāv tieši iekš tā, ierosināt cilvēkus uz tiesisku izturēšanos, radot viņos bailes no soda. Ģeneralprevencija ir vienīgā funkcija, kas tiešām šai tiesību nozarē ir pastāvīga. Bet vai šis slēdziens saskan ar krimināltiesību jaunāko attīstību. Vai jaunākie soda likumu krājumi un projekti neparedz arī tādas darījumus, kas nevar novest pie ģenerālās preventīcijas, bet vēršās

acimredzot uz konkrētā noziedznieka-delinkvanta iespaidošanu, un viņu mērķis ir specialā prevencija /t.s. sociālie nodrošinājumi, drošības soļi/. Moderno zinātnieku vairākums, arī tādu, kas atklāti simpatizē generalai prevencijai, noliekās šādu faktu priekšā un ir spiesti atzīt, ka arī specialā prevencija pieder pie modernās represijas uzdevumiem. Šie zinātnieki izsakās par labu t.s. apvienošanas teorijām, pieraksta krimināltiesībām veselu rindu "mērķu", kaut gan tie atzīst, ka daži no šiem mērķiem ir konstanti, bet citi variābli sodu mērķi.

Tādu atrisinājumu pie krimināltiesību teoretiskās izpētišanas nevar atzīt par pareizu. Var domāt, ka cilvēki vieniem un tiem pašiem darījumiem piešķir dažādus uzdevumus, bet ir aplami apgalvot, ka līdzīgām paradībām dažādā laikā ir dažādas kauzālas tendences. Dabas likumi nevar mainīties līdz ar cilvēces vēstures laikmetu maiņu, un acimredzot pie krimināltiesību teoretiskās izpētišanas, generalās un specialās prevencijas attiecības jāraksturo pavisam citādi un arī citiem terminiem.

Lai pareizi pietu šim krimināltiesību zinātnes uzstādītām problemām jāņem vērā sekošais: sociālā dzīvē ir pastāvīgi dažāda veidā vajadzības, kuras prasa apzinātu un lietderīgu cilvēku iespaidošanu, lai piespiestu tos uz zināmu darbību, kuras mērķis būtu cilvēku labāka piemērošana sociālai dzīvei. No sabiedriskas iespaidošanas spiediena izriet saimnieciskā darbība, tautas izglītība u.t.t.

SPEC. PREVENCIJAS ĪSTĀ NOZĪME.

Parasti šī iespaidošana raksturojas ar individuālu psiholoģiskās ietekmēšanas maigām formām un bieži tā ir tik smalka, ka cilvēki tās pat neapziņā /sal. augstāk pievestos brīvās motivācijas gadījumus/, bet dažreiz šī iespaidošana norisinās arī tādā veidā, kas stipri ierobežo personas brīvību /dzimtsbūšana, kara klausība/. Ciktāl vajadzība, kas izsauc šādu mērķa darījumu nepieciešamību, parādās asā veidā vai iegūst sevišķi svarīgu nozīmi, valsts sāk pielietot šos darījumus arī pret viņas sevišķā rīcībā esošiem indivīdiem, sevišķi pret delinkventiem, kuriem ir atņemta brīvība. Delinkventi, kuri notiesāti ar brīvības atņemšanu, tiek tieši sodīti caur šo brīvības atņemšanu, bet vēl arī caur režīmu, kuram tie ir padoti ieslodzīšanas laikā un tam tad arī ir liela soda nozīme, un atkarībā no šī režīma dažādībām mainās arī brīvību atņemošo sodu veidi. Šī vajadzība pēc ieslodzīto represīvās iespaidošanas, dod tiesībām iespēju iedarboties uz ieslodzītiem no sociālo vajadzību viedokļa vēlāmā veidā, neatņemot sodam pamācības darījuma nozīmi. Caur ieslodzīto iespaidošanu tiesības panāk to pašu efektu, pēc kura tās cenšas, kad tās pielieto attiecīgus darījumus arī pret nenoziedzīgiem iedzīvotājiem, kaut gan lietderīgas iespaidošanas formas attiecībā pret ieslodzītiem pa lielāku daļu ir daudz rupjākas, nekā attiecībā uz plašām masām.

To mērķu saturs, pēc kuru realizācijas cenšas valsts, apzinīgi iespaidojot ieslodzītos, kā jau teikts, pilnīgi atkarājas no laikmeta visparējām vajadzībām. Ja zemei p.p. ir vajadzīgi cilvēki aizrēšanai, resp. kugu dzinējspēkam, tad tiesības bez algotiem pilsoniem vai kara dienestā esošiem, var šo darbu uzspiest arī ieslodzītiem.

Ja valstij būtu nepieciešami cilvēki iznāvei vai rūdas rakšanai, tad viņa pie šādiem darbiem var nozīmēt ieslodzītos u.t.t. Bet ja turpretim sociālā bagātība un sabiedrības sociālā attīstība atļauj iztikt bez šiem darījumiem un par sociālās politiskās uzdevumiem tiem uzstādīti daudz humanāki mērķi p.p. etiski mazvērtīgo personu labošana u.t.t., tad tiesības var arī ieslodzītos subjektus padot šādai labošanai, iedarboties uz viņiem tāpat, kā uz subjektiem, kuri nav izdarījuši deliktus. Vai lai nu mēs šādu darījuma pielietošanu uzskatītu par soda funkciju realizāciju. Attiecībā uz ieslodzīto izlietošanu sabiedriskiem darbiem, parasti uz šo jautājumu nedod apstiprinošu atbildi, jo šo darījumu efekts

par daudz atšķiras no generalās prevencijas efekta. Bet attiecībā uz darījumiem noziedznieku labošanai, kas noved pie viņu sabiedriskās izturēšanās tiesiskas korektības pavairošanas, uz šo jautājumu arvien atbild apstiprinoši. Šie darījumi taču noved pie tā paša rezultata, kā generalā prevencija. Tikai tos nerealizē attiecībā pret visu sabiedrību, bet ikai pret atsevišķiem delinkventiem. No tā izriet šo darījumu raksturojums, kas tos uzskata par piederošiem pie specialās prevencijas un viņu saskaņojums ar vispārējo sodu "mērķi" - generalo prevenciju.

No sacītā kļūst skaidri redzams, ka šis jautājuma atrisinājums ir nepareizs. Līdzība generalās un specialās prevencijas gala iznākumā nekādā ziņā nav spējīga apvienot tās pašā procesā, tāpat kā specifiskās un netiešās motivācijas efektu identitāte, tos nepārveido vienā kopējā parādībā.

Abi prevenciju veidi arī atšķiras caur savas realizācijas veidiem /iespaidošana ar soda draudu vienā, ar soda pielietošanu otrā gadījumā/ un jau tādēļ tie nevar tikt sajaukti. Bet svarīgākais ir specialās prevencijas modālais raksturs krimināltiesību efektu sistēmā, organiskās saistības trūkums starp to un soda likumu normu saturu. Modernā doktrīna to ir labi sapratusi, atzīdama specialo prevenciju par krimināltiesību variablu mērķi. Bet viņa rupji maldījās metodoloģiskā ziņā, kad tā vispār pielaida iespējamību par līdzīgām represiju funkcijām.

Ciktāl represīvie darījumi vispār sekmē specialās prevencijas procesu realizāciju, tie ir tikai vispārējas sociālās politikas direktīvu izpildītāji.

Sods, kā mēs to redzējam, ir spējīgs kalpot arī kā līdzeklis citu uzdevumu veikšanai, nevien to, kuri pēc savas dabas loģiski saistīti, bet šie uzdevumi nepārveidojās soda funkcijā pat gadījumā, kad tie līdzīgi patiesai soda funkcijai.

Jautājums par soda kā specialās prevencijas darījuma nozīmi ir jāatrisina saskaņā ar mācību par sabiedrības vispārējo preventīvo politiku un nevis saskaņā ar krimināltiesībām. Šim jautājumam jāastāda sevišķs nodalījums mācībā par šāda veida darījumiem, kuri tai pašā laikā sastāda arī kriminālsodu.

Ir pilnīgi skaidrs, ka arī specialās un generalās prevencijas mērķu konflikta gadījumos, par kuriem tik daudz runā literatūrā, specialai prevencijai ir jāatkāpjas generalās priekšā un jāmeklē savu uzdevumu realizācija citās formās un nevis sodā.

KRIMINĀLTIESĪBU KAUZĀLĀS TENDENCES TAUTU VĒSTURĒ.

Tādējādi cilvēku vieglprātība un viņu tieksme, izvairīties no viņiem nepatīkamam izredžu realizācijas iespējamības, piespiež tiesības ķerties pie subsidārās sodu pielietošanas, izplatot sodamību arī uz nodarījumiem, attiecībā uz kuriem, ievērojot cilvēku objektīvās notikumu prognozes spējas, tas būtu lieki. Bet cik lielā mērā tiesībām ir nepieciešama šī paliģlīdzekļa pielietošana. Ir skaidrs, ka subsidārā soda pielietošana ir atkarīga no tautas kulturas līmeņa. Jo zemāka ir kulturas attīstība, jo vairāk vieglprātība un nepamatots optimisms ir izplatīti cilvēkos, jo biežāk tiesībām jāķerās pie pievestiem darījumiem, lai paralizētu šīs kaitīgās īpašības un otrādi, jo augstāka tautas kultūra, un jo saprātīgākas ir iedzīvotāju attiecības pret dzīvi, toties mazāk nepieciešami ir šādi darījumi. Šo apgalvojumu spīdoši apstiprina krimināltiesību vēsturiskā attīstība.

Prof. v. Petražicka uzstādītā psiholoģiskā tiesību teorija dod ne tikai tiesību dabas un tieksmju raksturojumu, bet arī formulēto attīstības likumus.

Uzskatot tiesības par dažādu cilvēku psiķes motīvu avotu un atzīstot tās par cilvēku rakstura izmaiņšanās faktoru, šī teorija konstatē tautas psiķes un tiesību paralelo maiņu vēstures gaitā. Tā kā caur pastāvīgo psiholoģisko tiesību ietekmi uz tautas raksturu, pēdējais pakā-

peniski mainās, labojās, vairāk piemērojās sociāliem apstākļiem, tad mainās arī tiesības, jo viņas piemērojās uz augstākā līmeņa stāvošai tautas psihei.

Tā vēlākas tiesību sistēmas vairāk prasa un arī panāk no pilsoņiem sociāli saprātīgās izturēšanās ziņā, nekā iepriekšējās primitīvākās tiesību sistēmas un sasniedz prasīto izturēšanos caur iedarbību uz cilvēka rakstura labākām pusēm; bet ciktāl lieta grozās ap to pašu izturēšanos un kvalitatīvā ziņā ap to pašu motivāciju p.p. ap iedarbību ar baļu palīdzību, atbilstošā psiholoģiskā spiediena intensitāte paliek aizvien mazāka: sodi pamazinās, veselās grupas kolektīvā atbildība par tiesību pārkāpumu, kas paaugstina motivāciju spaidu, tiek atvietota ar individuālo, agrākā nepielūdzamā atbildība par arī neapdomāti nodarīto ļaunumu atvietota ar represiju sistēmu, kura pielaiž dažādus atvainojošus apstākļus un atbildības samazināšanu u.t.t.

Šīs tiesību attīstības tendenču raksturojums satur arī krimināltiesību attīstības raksturojumu: saskaņā ar sacīto, šī attīstība raksturojās ar krimināltiesību motivācijas spiediena progresīvo atslābšanu, kas no vienas puses izpaužas soda mēru progresīvā pazemināšanā, bet no otras puses sodu nepielūdzamības progresīvā mīkstināšanā.

No sacītā ir redzams, ka prof. v. Petražickis izsakas par labu krimināltiesību dubultai lomai, jo tās ir no vienas puses noziedzīgām tieksmēm pretīm darbojošos motīvu, bet no otras puses tādu pārdomu avots, kas paralizē delinkventa cerību par soda novēršamību. Tas jau no mums arī augstāk aprādīts. Saskaņā ar to, izpētot krimināltiesību vēsturisko attīstību, šo abu funkciju liktenis ir jāizpēta atsevišķi.

Jautājums par soda mēru samazināšanu vēsturiskās attīstības gaitā, apstākļi, ka ar kultūras attīstību saistīta nepārtraukta sodu pazemināšana, gan nebūs sīkumos jāilustrē, jo tādas tendences esamības attīstība jau zināma no vēstures.

Šaubas par šāda apgalvojuma pareizību varētu rasties tikai attiecībā uz krimināltiesību vēstures apstākļiem, kuri liecina par naudas soda sistēmas atvietošanu ar personas soda sistēmu, t.i. neliecina vis par soda mīkstināšanu vēlākā vēstures laikmetā, bet gan otrādi - par to paasināšanu. Bet arī šis fakts var tikt apmierinoši izskaidrots no prof. v. Petražicka teorijas redzes viedokļa. Pēc viņa mācības aizvien vājāks un vājāks motivācijas iespaids iestājas tikai tiktāl, ciktāl tie tiesībās runa iet par vienu un to pašu izturēšanos veidu.

Ciktāl prasības attiecībā uz cilvēku izturēšanos piepeši un stipri palielinās, tiesībām arī protams jāpalielinā savs spiediens uz psihi, lai nodrošinātu savu realizāciju.

Sevišķi "periodos", kad mazākas sociālas organizācijas, kuras iznīcināja viena otru, apvienojās plašākās solidarās grupās p.p. lielās valstīs, notiek vienlaicīga sociāli saprātīgās izturēšanās prasību paaugstināšana, tiek uzstādītas "brālības" prasības pret bijušiem svešniekiem un ienaidniekiem u.t.t.; un tad, kā tas izriet no uzstādītā likuma, notiek sodu bārdzības un arī vispārējā sociāla režīma pastiprināšana u.t.t., bet tikai uz laiku, līdz sasniedz tiktāl attīstītu rakstura kultūru, kura padara iespējamu tālāku režīma mīkstināšanu u.t.t. Tam pievienosim vēl citu pārdomu: sabiedrisko vienību apmēru palielināšana lielā mērā apgrūtina kriminalvejašanas organu darbību, un tā kā caur to palielinās delinkventu izredzes palikt nesodītam, tad arī samazinās kriminalās represijas nepielūdzamība. Tādēļ tiesības šāis gadījumos ir spiestas, kompensēt krimināltiesību motivācijas spiediena atslābšanu, ne tikai caur citu soda nepielūdzamības faktoru iespaida pavairošanu "in favorem accusationis" noteikumu pavairošanas procesā, tiesnešu iespaidošana uz lielāku nepielūdzamību soda pielietošanā, bet arī caur pašu sodu drausmīguma pavairošanu. Bet tēze par krimināltiesību subsidiāro funkciju iespaida enerģijas progresīvo atslābšanu, kura tiek ierosināta no augstāk pievestās prof. v. Petražicka formulas, tāju nav tik skaidra, kā pirmā tēze.

uzpeld netikai doma par šādu krimināltiesību funkciju attīstību, bet

vispār pirmo reizi uzpeļ doma par šādu funkciju esamību. Taisni ar šo tēzu pareizības pamatošanu mums specialī jānodarbojas.

Prof. v. Petrazickis redz šos pamatojumus, kuri pēc mūsu uzskata noteic krimināltiesību subsidiāro spiedienu, tani apstākli, ka tie izsauc zināmu sodu nepielūdzamību, un to vēsturisko attīstību tas interpretē tādejādi, kā agrākā nepielūdzamā atbildība par kaut arī neapdomāti-nodarīto ļaunumu, tiek atvīetota ar sodu sistemu, kas pielaiž dažādus atvainojošus, atbildību mīkstinošus apstākļus.

Doma par krimināltiesību iespaīda uz iedzīvotājiem atkarību no soda nepielūdzamības mēra nav jauna: par šādu faktu nozīmī jau aizpagājušā gādu simtenī runāja Montesquieu un Beccaria. Bet Petrazicka lielais nopelns pastāv atzīnā, ka soda nepielūdzamības reglamentācija ir krimināltiesību neapzinātas politikas integerarā daļa, un norādījums uz nepieciešamību analizēt, ciktāl krimināltiesību vēsturiskās formulas pieturējušas pie šī pamatojuma.

Tas arī deva viņam iespēju spilgti apgalstot tiesību vēsturiskās formas, kuras līdz tam mulsināja zinātniekus, un kuras tie izskaidroja, kā agrāko laikmetu barbarisma izpausmi.

Tagad mums jānodarbojas ar šādas vēsturiskās tendences pareizības pierādīšanu. Ja mēs pakavējamies pie mums pieejamiem krimināltiesību vēstures datiem, mēs redzam, ka subsidiārās soda pielietošanas vēsturiskā attīstība tāpat apstiprina pamatzskatu par to, ka cilvēka raksturs progresīvi piemērojās sociālās dzīves noteikumiem un ka pamazām krit krimināltiesību motivācijas spiediena enerģija, kā to arī apstiprina galveno sodu pielietošanas vēsture. Agrākos vēstures posmos subsidiārā soda pielietošana bij plaši izplatīta. Tālākā vēsturiskā attīstība raksturojas, ar viņas progresīvo izmīršanu.

Šis teikums ir jāpaskaidro tuvāk ar krimināltiesību attīstības vēstures datiem.

Augstāk pievestām attīstības tendencēm ir vispārējs raksturs un tādejā mēs varētu viņu vēsturiskās inkarnācijas ilustrācijas ņemt no kuras katras tautas vēstures. Bet protams ir no svāra izvēlēties tādu vēsturisku materialu, kurš ir vislabāk izpētīts, visbagātāks, un tādejā arī mūsu zinātnes priekšstāvjiem tuvāks. Tas būtu sakāms par vācu krimināltiesību vēstures datiem. Saskaņā ar to mēs ilustrēsim soda nepielūdzamības pakāpeniskās atslābšanas gaitu ar vācu krimināltiesību faktiem. Bet pie viena mums ir jānorāda, ka šādaī rīcībai, blakus augstāk pievestām priekšrocībām, ir arī zināmi trūkumi: Augstāk raksturotās tiesību attīstības tendences, kā visas tendences, tiek dzīvē realizētas tikai tiktāl, ciktāl nav viņām pretīdarbojošos apstākļus, pareizāki formulējot, ciktāl to realizācija neatduras uz citiem likumiem, kuru darbība paralizē viņu pilnīgo realizāciju. Izstrādājot vispārējās attīstības perspektīvas, kuras mūs interesē šai darbā, būtu labāki izlietot materialu, kurš ir brīvs no tādu blakus darbojošos tendenču ietekmes.

Attiecībā uz Vācijas krimināltiesību vēsturiskiem datiem to par nožēlošanu nevar apgalvot.

Mēs jau vispārējā tiesību tendenču apskatā redzējām, kāds iespaīds uz tautu tiesiskās iekārtas likteni ir viņu valsts vēsturei, sevišķi apstākli, kādos dažādu šo tautu elementi ieiet politiskā vienībā. Mēs norādījām uz to, ka tautas, kuras ātri nonāk pie politiskās integrācijas piespiesti nonāk zem bārgāka tiesību režīma iespaīda, kā tautas, kas ilgi dzīvo aprobežotu politisku apvienību robežās. Pirmās kategorijas grupu krimināltiesības atšķiras no otrās kategorijas grupu tiesībām tāī pašā laikā, arī ar lielāku represīvo darījuma bardzību, un viņu pielietošanas lielāku nepielūdzamību, un ne tikai agrākos vēstures laikmetos, bet arī tagadnē. Kā 1909.g. "Priekšprojekta pamatojumu" autori, apskatot nāves soda pielietošanu modernās krimināltiesības, pareizi aizrādīja, "apskatot ārzemes likumus, izrādās, ka taisni lielās valstīs zem valsts nepieciešamības spiediena pieturās pie šī soda, kā

Krievija, Austrija, Francija, Spanija, Anglija un vairākums amerikāņu valstīnu". Un saskaņā ar grupu spēcīgās pieaugšanas komplicējošo iespaidu uz kriminaltiesībām, var iepriekš pateikt, ka zemēs, kuras ilgi dzīvojušas savstarpēji atšķirtas, pēc apmēriem dažādās grupās, un vēlāk ir apvienojušās vienotā politiskā organismā, kriminaltiesību attīstība visā viņas vēsturē nenorisinājusies taisnā linijā. Var deduktīvi izvest slēdzienu, ka sākumā, šās tautas saskaldītā dzīves periodā, mazākām politiskām vienībām bij humanākas un lielākām bargākas tiesības.

Tālāk politiskie apstākļi ne tikai kroniski iespaido kriminaltiesību raksturu, noteicot to stingro raksturu uz priekšu veselīem vēsturiskiem laikmetiem, bet arī piedodot tām stingrākus vilcienus uz isākiem laika posmiem. Tāds iespaids ir sabiedriskā organisma - spēcīgiem satricinājumiem - socialām pārmaiņām un revolūcijām.

Šādas socialas kustības, kaut arī parasti tās vērstas tikai pret atsevišķiem tiesību novēdiem - parasti pret zemes politisko kārtību - tomēr satricina ārkārtēji spēcīgi arī vispārējos tautas etiskos pamatus un noved pie tiesiskās disciplīnas un izturības sabrukšanas. Parasti sabiedrībā pēc revolūcijām vairojās delikti, un tikumības līmenis pazeminās. Un tad arī tiesībām, kā tautas dzīves regulēšanas galvenam faktoram, nepieciešami ar šo pazemināšanos jā-rēķinās un šim līmenim jāpiemērojās. Pēc revolūciju laikmetos parasti iestājas reakcija, ne tikai politiska, bet arī ētiska, un šo laikmetu kriminaltiesības pieņem stingrākas formas, pie kam tās ne tikai ignorē revolūcijā proklamētos represīvā režīma jauninājumus, bet arī bieži atgriežas pie agrāku vēsturisku laikmetu tiesību principiem.

Likumu grāmatas, kuras sastādītas šādos reakcionāros laikmetos, parasti raksturojās nevis ar progresīvu raksturu, bet gan dod jau likuma spēku par absolūtiem kļuvušiem tiesību principiem. Zemēs, kurām ilgi jāuztur šie reakcijas radītie nosacījumi spēkā, ar to nokļūst kriminaltiesiski pakāpējušā zemju kategorijā. Tā p.p. Francija, kas līdz pat šim laikam dzīvo zem Code penal režīma un Austrija, kuras beidzamā likuma grāmata ir radīta drīzi pēc 1848.g. revolūcijas, proti 1852.g. un patiesībā tā ir tikai šās zemes vecā likuma krājuma, kurš jau radīts 1803.g., jauns izdevums.

Šie abi faktori, kas izmaina kriminaltiesību raksturu, ir jāņem vērā apskatot šo tiesību konkrēto vēsturi Vācijā. Šis zemes vēsturiskais liktenis ir tādā veidā izveidojušies, ka viņas atsevišķām valstīm jaunākā laikā nebija vienādu apmēru. Dienvidrietumu Vācijas valstīm bija samērā mazs apmērs, tikmēr ziemeļ- un dienvidaustrumu Vācijas valstu apmērs bija daudz ievērojamāks. Tas tūlīt izpaudās šo zemju tiesībās. Vācijas dienvidrietumu mazās valstis turpinot vācu parasto /gemeinen/ tiesību attīstības līniju bij XIX.g.s. pirmā pusē izveidojušas ļoti humanas sodamības principus, bet ziemeļ- un dienvidaustrumu Vācijas novados-Prūsijā, Hanoverā un Bavarijā - pastāvēja tālāk salīdzinot stingras represīvu sistēmas. Šo zemju tiesībām, kurām jau agrākos vēstures periodos bij ļoti stingrs raksturs, ne tikai nezaudēja XIX.g.s. visu savu /relatīvo, salīdzinot ar citu tā laika partikulāro likumu grāmatu tiesību raksturu/ bārdzību, bet pat to palielināja. Pagājušā g.s. vidū Vācijā notika vesela rinda revolucionāru kustību, kas iespaidoja Prūsijas un Bavārijas tiesības. Bavārijas 1861.g. un sevišķi Prūsijas 1851.g. likumu krājumi izcēlās ar savu atklāti reakcionāro raksturu.

Vācu tiesību attīstības savādības agrākos vācu vēstures laikmetos atstāja savas pēdas vācu tiesībās arī pēc vācu valstu apvienošanās. Vācijas politiskai apvienībai, kā zināms, sekoja arī tiesiskā, jo 1871.g. tika radītas visai valstij vienotas kriminaltiesības. No sacītā kļūst skaidrs, ka šāds notikums, kas noveda pie zemes apmēru ievērojamas palielināšanās, piespīsti izsauca arī stingro kriminaltie-

sību principu pielietošanas lauka paplašināšanos Vācijā. Dienvid-rietumu vācu tiesībām bij jāpiekāpjas ziemeļ- un dienvid-austrumu vācu tiesību principu priekšā. Un tiešām pie jaunās sodu likumu grāmatas izstrādāšanas milzīgu lomu spēlēja tieši Prūsijas 1851.g. sodu likumu grāmatas principi.

Tomēr visā Vācijas valstī spēkā esošais likumu krājums nesevoja verdziski šo tiesību tradīcijām. Kā mēs jau aizrādījām, prūšu tiesības bij ne tikai lielvalsts tiesības, bet tās bij arī reakcionāras tiesības un tām bij tāds raksturs, ka pat Prūsija 50-to gadu beigās tās sajuta kā nastu. Kamdēļ Vācijas valsts likumu krājumus, kaut arī savā iespaidā piemērota darbībai plašākā teritorijā un vispārīgi bargāks par Vācijas dienvid-rietumu valšņu partikulariem likumu krājumiem, tomēr bij humanāks kā Prūsijas un Bavārijas likumu krājumi, kuri bija tā galvenie ierosinātāji.

Šis vācu tiesību XIX.g.s. savādības ir jāņem vērā apskatot sodu nepielūdzamības principus šai zemē jaunākā laikā. Prūsijas sodu likums sodu noteica nesaudzīgāki nekā dienvid-rietumu Vācijas partikulārie likumu krājumi un Vācijas valsts sodu likumi pastiprina krimināltiesību iespaidu dienvidrietumu apgabalos, kaut arī tiem ir humanāki atbildības principi kā prūšu un bavāriešu likumu krājumiem. Un tikai pēc vācu krimināltiesību apvienošanās atkal iestājas to principu mikstināšanas process šai zemē.

Ievērojot šo ierobežojošo noteikumu, Vācijas krimināltiesību attīstība mums rāda nepārtrauktu to darījumu mikstināšanu, kuri regulē kriminalsodu nepielūdzamību.

Pāriesim tagad uz šā veida atsevišķo darījumu attīstības pamatliniju apskatu.

Vācijas vidus laiku krimināltiesības raksturojās ar sevišķu sodu nepielūdzamību. To laiku krimināltiesības ķērās pie visiem augstāk pievestiem darījumiem, lai dotu plašus darbības apmērus subsidiārai soda pielietošanai. Sodu ne tikai pielietoja pie delinkventiem ar nevainojamu pagātni, vai pie delinkventiem, kuri deliktu bij izdarījuši zem trūkuma iespaida, bet arī pie tiem delinkventiem, kas pēc delikta izdarīšanas bij miruši. Šās tiesības spēra soļus, lai arī neatstatu tādu deliktus nesodītus, no kuru izdarīšanas momenta bij pagājis ilgs laiks. Vidus laikos delinkventa vajāšanas tiesības piederēja cietušam un viņa saimei un kaut arī soda sūdzībām bij īss noilguma laiks /visbiežāk viens gads/, tomēr sūdzētāju personīgā ieinteresētība garantēja delikta sūdzības iesniegšanu laikā. Bet kad viduslaiku beigās delinkventu vajāšanas tiesības pārgāja uz publisko varu, tās orgāniem atļāva delinkventus vajāt, neskatoties uz laiku, kāds pagājis no nozieguma izdarīšanas momenta.

Šīs tiesības interpretē sodāmā delikta jēdzienu tikpat plaši. Tas uzskatīja par noziedzīgu arī to rezultātu, kurš radies kā sekas nejaušai cilvēku darbībai /p.p.nelaimi, kādu izdara ierocis, kurš izkritis no kādas personas rokām/. Par delikta spējīgiem šās tiesības uzskatīja ne tikai pieaugušus un veselus cilvēkus, bet arī slimus un nepilngadīgus. Bez tam šīs tiesības padeva sodāmībai dzīvniekus un nedzīvus priekšmētus, kuri bij radījuši netiesiskas sekas.

Tomēr jau agrīnos vidus laikos sākas soda subsidiārās pielietošanas gadījumu samazināšanās. Vispirms, protams, samazinās tās subsidiārās pieskaitāmības lauks, kurā izpaužas prasība sodīt konstruētus deliktus, t.i. tādas darbības, kuras nav vērstas pret tiesībām, bet kuras tikai uzskata par noziedzīgām, ievērojot nepieciešamību demonstrēt krimināltiesību nepielūdzamību. Pirmie simptomi par subsidiāro spaidu /uz sabiedrību, primitīvo darījumu/ sabrukumu parādās tiesiskos nosacījumos par vainu. Visvecākā kārtība, kura pielaida vainas pieskaitāmību darījumos, kuri radīšies subjektam tos nevēloties jeb negaidīti, jau agrīnos vidus laikos tiek atvītotā ar sistēmu, kura atbildību attiecina tikai uz nodomātu darījumu gadījumā rezultātiem XIII.g.s. arī šī sistēma tiek mikstināta. Tiesības uztur spēkā principu par gadījuma rezultātu sodāmību tikai darījumos kuri paši par sevi ir prettiesiski /versanti in re illicita imputantur

omnia quae sequuntur ex delicto/.

Pašu par sevi atļautu darījumu sekas jau tiek sodītas tikai gadījumos, kuros tās radušās aiz neuzmanības.

No šī laika radās atšķirība neatļautu un atļautu darījumu seku pieskaitamības principos. Pirmo sekas tiek biežāki pieskaitītas, pēdējo - retāk. Tomēr vēstures gaitā, abu darījumu grupu seku pieskaitamības apjoms nepārtraukti samazinās. Prettiesisko darījumu seku nepielūdzamā pieskaitamība palika spēkā līdz itaļu juristu mācību recepcijai Vācijā. No šā laika /XV.-XVI.g.s./ netiesisko darījumu gadījumu sekas tika pieskaitītas tikai gadījumos, kuros šie darījumi paši par sevi bij spējīgi radīt šāda veida sekas /p.p. vainīgais, kurš pret savu upuri bija pielietojis varu, gadījumā ja šis upurs mirst, tika saukts pie atbildības par slepkavību, arī tad ja viņš šādu seku iestāšanos bij uzskatījis par neiespējamu, /quia violentia est crimen ordinatum ad illud et alia facinora/, vai tad, ja šiem darījumiem bij tendence radīt attiecīgas sekas /si deliquit in plus incidendo in aliam speciem delicti hoc advertite: si quidem delictum quod principaliter facere proposuerat tendit ad illum finem, qui secutus est, et tunc inspicimus eventum. si vero ad hoc non tendebat delictum, quod principaliter facere proposuerat tunc non tenetur/.

Šāda sistēma par neatļautu darījumu gadījuma seku pieskaitamību Vācijā uzturējās līdz XVIII.g.s. beigām. Lai gan XVII.g.s. pielietoja jaunu principu par šo darījumu ierindošanu nodomātos, proti: iepriekšējā nodoma esamību pieņem tikai gadījumos, kuros subjekts darījumu izdarījis pravo animo volens injuriam irrogare, t.i. ja darījums, kas radījis sekas, pats par sevi bij noziedzīgs, bet tas tomēr nekādi nesamazina gadījuma seku pieskaitamības apmērus. Citu neatļautu darījumu, kuriem bij tendence izsaukt šīs sekas, rezultāti tika joprojām vajāti kā nolaidīgi darījumi.

19.g.s. sākumā pēdējais princips pazaudēja savu spēku. Zinātne vēl aizvien uzskata par svarīgu jautājumu, kāds darījums novedis pie noziedzīgām sekām, atļauts vai neatļauts, bet šī atšķirība ir tikai pamats vainīgā dažādai sodamībai. Neatļautu darījumu seku sodamībai tagad prasa to pašu, ko atļautu darījuma sodamībai, proti: ka tās ir radušās aiz nolaidības. Neatļautu darījuma gadījuma sekas tagad soda tikai tad, ja šie darījumi bijuši iepriekš nodomāti noziegumi.

XVII.g.s. dolus generalis, kurš savā laikā bij sodamības apmēra regulators, tagad pārvēršas principā, kurš noteic pieskaitāmo darījumu apmēru zem nosaukuma - dolus indeterminatus. Bavāriešu likumu grāmata 1812.g. pilnīgi pieņem šo mācību /Artik.41/. Kas ar nodomu, radīt noziegumu ir izdarījis darbību, no kuras tikpat labi varētu rasties kā lielāks, tā mazāks noziegums, ir ievērojot no tā radušos noziegumu, sodāms, kā iepriekš nodomājis ļaundaris un tam lai netic, ja tas par iemeslu darbībai uzdod, ka gribējis sasniegt mazāko noziegumu un ar jaunu īpašību, būt par kritēriju pieskaitāmo seku apjoma noteikšanai, šī sistēma paliek spēkā Vācijā līdz pagājušā gada simtņa 40 tiem gadiem. Oldenburgieši 1814.g. likumu grāmata atkārti bavāriešu grāmatas noteikumus /54§/, Sakšu 1838.g. Hannov. 1840 g., kaut arī tām ir patstāvīgas, iepriekšējā nodoma formulas, uzskata darījumus arī tad par nodomātiem, ja vainīgais nav paredzējis noziedzīgo seku rašanos, bet tikai varējis tās paredzēt. Pēc pirmās:

"Pie iepriekš nodomātā netiesiskā darījuma radušās sekas ir jāuzskata arī tad par darītāja nodomātām, ja tas netikai vienīgi šīs sekas bet citus tiesību pārkāpumus, kuri tikpat labi caur šo darījumu varētu rasties, gribējis radīt, vai arī ja darījums ir tāda rakstura, ka darītājam bij jāparedz patiesībā radušās sekas /Art.21/".

Pēc otrās: "Ir jāpieņem, ka sodu likumam pretī runājoša darbība ar prettiesisku nodomu ir izdarīta, un ja tai ir tāda daba, ka pēc vispārējās vai darītājam sevišķi zināmas pieredzes, mēdz rasties noteiktas sekas, jeb tikpat labi varēja rasties lielāks vai mazāks pārkāpums, tad

ari jāpieņem, ka darītājs ir vēlējies radušās sekas, ja no apstākļiem ar noteiktību jeb lielu varbūtību neizriet, ka viņa nodoms noteikti un vienīgi bijis vērsts uz citām sodāmām sekām. Turpretim citas neparastas sekas darītājam var tikai tad tikt pierakstītas par iepriekšēji nodomātām, ja šīs sekas bij viņa nolūka". /Art.42/. Bet jau XIX.g.s. 40-to gadu sākumā šo uzskatu par iepriekšējo nodomu atvieto jauns, kurš pieļaida nodomātu deliktu nenodomātu smagu seku plašu pieskaitamību. Doktrīna atsakās no dolus indeterminatus un generalis vecā nozīmē un pasludina par nepieciešamu visos nodomu pieskaitamības gadījumos seku paredzēšanas nepieciešamību. Nodoms sadalās: 1/ direktus un 2/ eventualis /noziedzīga paredzēto seku pieļaišana/. Feuerbacha dolus indeterminatus pārveidojās par dolus alternativus modernā nozīmē. Vecais uzskats par dolus generalis atduras uz asu kritiku: Berners piezīmē "Ja jums grib iebilst, ka mēs pie tam esam pārpratuši šī dolus generalis raksturu, ka tas tieši meklējams tanī apstākļi, ka neradot iespējamās sekas, bet iejot nenoteiktībā, tad mēs iebildīsim sekošo. Neparēdzētās sekas, darītājs nevar būt gribējis un tamdēļ tam attiecībā pret tām nevar pierakstīt dolus, bet tikai culpa". To pašu ceļu iet arī partikularās likumdevēju iestādes. Hessesnes 1841.g. /Art.59/ un Nassauas 1849.g./Art.56/ likumu grāmatās atklāti protestē pret nodomu prezumēšanas principu, kurš vēl bij pieļauts sakšu un hanoveriešu likumu grāmatā, un viņu iepriekšējā nodoma noteikumi jau pilnīgi atbilst moderniem uzskatiem /tikai gribas teorijas garā/. Katra soda likumiem pretim runājoša darbība, kuru darītājs tieši ir izvedis, un katras tās sodāmās sekas, uz kurām bij vērsts tā nodoms, tam tiek pieskaitītas kā iepriekš nodomātas./Hessesnes Art.58/ "Ja darītāja griba nebija vērsta tikai uz vienām noteiktām sekām, bet nenoteikti uz vienu vai otru no vairākām iespējamām sekām, tad tam par nodomātu pierēķina to, kura tiešām ir iestājusies/Hessen,Art.60/. Šim piemēram sekoja arī citas XIX.g.s.viņa izdotās likumu grāmatas.

Tomēr arī pēc tam kad bija atņemta vecā "dolus indeterminatus", vai "generalis" formula, kura bieži vien atļāva pieskaitīt nodomātu deliktu gadījuma sekas, šāda veida seku pieskaitāmības princips vēl galīgi neizzuda. Augstāk pievestais uzskats par iepriekšēja nodomu atņemšanu tikai ierobežoja tā pieskaitāmības apjomu, bet neiznīcināja krimināltiesības tā sakni. Sākot ar pagājušā gadsimta 40-tiem gadiem vācu tiesības no nodomāto deliktu gadījuma seku sodīšanas pārgāja uz to sodīšanu tikai tanīs gadījumos, kad tas sevišķi likumā paredzēts, proti tanī ipatnībā, kad tie ir pēc sekām kvalificēti delikti.

Delikti, kuri tiek sodīti bargāki gadījumos, kad tos pavada smagākās nekā no vainīgā paredzētās sekas, vācu partikularās tiesībās parādās jau XIX.g.s. sākumā. Starp citu arī tie likumu krājumi, kuri turējās pie vecā uzskata par dolus indeterminatus, runāja par šādām kvalificējošām sekām gadījumos, ja tie nosacīja atsevišķu deliktu sastāvu /p.p. nāve, kas cēlusies no upura nepieciešamās pārmācības. Sal.Oldenburgas, /Art.194/, Saksijas, /Art.152/, Hannoveras, /Art.271/ kodekus. Bet šāda veida nosacījumiem bij tikai to noteikumu raksturs, kuri nepieciešami darītāja atbildības mēra noteikšanai /piem.: nāve, kas cēlusies no upura nepārmāc. noveda pie smagākas atbildības, nekā pēc parastajiem dolus generalis pamatnoteikumiem/. Šiem noteikumiem nebija konstitutīva raksturs, tiem nebija pamatnoteikumu, kuri uzstāda atbildību par darījumu gadījuma sekām, nozīmes, jo atbildības princips par tiem jau bij nesatricināmi uzstādīts vispārējā daļā ar dolus indeterminatus noteikumiem. Dažreiz šo smago seku nozīmi ierobežojošā nosacījumu loma tika apstiprināta arī ar pašu likumu krājumu specialās daļas noteikumu raksturu.

Šie likumu nepazīna mīessas bojājumus ar nāvīgām sekām, bet subsumēja šāda veida gadījumus zem normām, kuras attiecās uz nonāvēšanu, kuru sastāva, pilnīgā saskaņā ar vispārējo daļu, neprasiya, ka vainīgais paredz upura nāves iestāšanos, bet turpretim apmierinājās ar to, ka darītājs apzinājās savas darbības dzīvību apdraudošo dabu /Oldenburga, Art.156; Saksija, Art.122; Hannovera, Art.230/. Ar gadījuma rakstura smagu seku

pieskaitāmības pēc dolus indeterminatus principiēm pārvarēšanu, stāvoklis mainījās. Noslepkavošanai prasīja nāvīgo seku paredzēšanu /sal. Hessena, Art.253/ un gadījumu seku sodāmībai turpmāk prasīja sevišķus noteikumus. Tā kā nebija iespējams pilnīgi atteikties no to sodāmības, tiesības izlīdzinājās, radot pēc sekām kvalificētos deliktus. Atsevišķos gadījumos sevišķi tika uzsvērtā nodomāto nāvīgo miesas bojājumu sodāmība.

Daži likumu krājumi turpmāk vajāja arī šādu nonāvēšanu kā nonāvēšanu bez nodoma /Wirtembergas, Art.246, Braunšveiga, Art.152; Badene, Art. 2123; Tiringa, Art.125/ citi kā miesas bojājumu ar nāvīgām sekām/Hessena, Art.262; Nassava, Art.255; Saksija, Art.170,1855/.

Pēdējo nodomāto deliktu gadījuma seku sodāmības sistemu pārņēma arī Prūsijas likumu krājums un tā pārgāja pozitīvās vācu tiesībās.

Vācijas 1871.g. sodu likumu krājums, saprotot ar nodomātas darbības jēdzienu tikai tādu, kura visos savos elementos no vainīgā paredzēta pie nozieguma izdarīšanas, tomēr soda nodomāto deliktu gadījuma sekas, likumā sevišķi atzīmētos gadījumos. Pie tam modernās tiesības šāda veida gadījumus nekvalificē, kā uzbrukumus nejauši aizkārtām tiesiskām labumam, bet kā tā veida deliktu paveidu, kādu vainīgais gribēja radīt.

Šie ir galvenie etapi netiesisko darījumu seku pieskaitāmības principu attīstībā no XIII.g.s. līdz mūsu dienām. Kā mēs jau aizrādijām, no XIII.g.s. no šiem principiēm asi atšķirās atļauto darbību noziedzīgo seku pieskaitāmība. Izsekosim tagad pēdējā tipa pieskaitāmības principu vēsturisko likteni.

Sākoties izšķirībai noziedzīgo seku pieskaitāmībā, skatoties pēc darbību dabas, kuras pie tām novedušas, vēl aizvien ļoti bieži pieskaitīja arī atļauto darījumu sekas. Ja arī tā laiku tiesības, pieprasot šo seku sodāmību, uzskata par nepieciešamu to, ka tam jābūt izdarītam aiz neuzmanības, tad tomēr tiesības apmierinās ar visvieglāko neuzmanību. Bij pilnīgi pietiekoši atbildības rašanai, ja noziedzīgo seku gadījumā vainīgais nebija pielītojis to uzmanības vairuma, kāds piemīt visrūpīgākiem cilvēkiem. Tāda bij postglossatoru doktrīna, bet tādas pašas normas ir uzglabājušas arī vācu 13 g.s. tiesību pieminēkļos. Noziedzīgu seku radīšana ar atļauto darbību tikai tad netika sodīta, ja vainīgam nebija iespējas tās paredzēt. Romiešu tiesību receptīja Vācijā šo stāvokli stiprināja un constitutio criminalis Carolina subjekta nesodāmībai prasīja, lai viņš "pilnīgi negribēti" būtu radījis noziedzīgās sekas. Šādas pašas uzskatus par atļauto darījumu seku pieskaitāmību aizstāvēja arī visi Carolinas komentātori līdz XVIII.g.simtenim. Vēl tālāk šie principi darbojas arī 19.g.s.sākumā. Bavāriešu 1813.g.likumu krājums pieskaita atļauto darījumu sekas arī tad, ja nolaidīgais darījums ar prettiesiskām sekām bija tikai attāla sakarībā un proti pat tikai "ka neparasts un neticams iespāids varēja tikt paredzēts" /Art.69 l/ un šie principi atspoguļojas arī Oldenburgas /Art.62/ un hannoveriešu /Art.49/ likumu krājumos.

Tikai pagājušā gadsimta otrā ceturksnī šis pieskaitāmības veids sāka izzust.

Jau Prūsijas 1827.g.projekta motīvu autori atrada, ka sekas tikai tad var tikt uzskatītas kā aiz nolaidības radušās, ja darbības izvešanas momentā bij tikpat daudz varbūtības par to rašanos, kā pret. Virtembergas 1829.g.soda likumu krājums jau nepiemin vairs vieglās nolaidības sodāmību un motīvi norāda uz to, ka "sevišķā uzmanība, kuru var novērot tikai pie uzmanīgiem", vairs neiederot krimināltiesību nozarē, un ka tai varot būt tikai civiltiesiskas sekas. Hessenes 1841.g. likumu grāmatā jaunā sistēma iegūst pilnīgu likumdevēja atzišanu. Tā atbrīvo seku radītāju no atbildības, ja "pie darbības vai bedarbības tas ir ievērojis parasto uzmanību un apdomu" /Art.57/. Nassavas 1849.g. likumu krājums /Art.54/ burtiski atkārtoti Hessenes krājuma noteikumus. Badiešu likumu krājums definē nolaidību, kā seku paredzēšanas trūkumu, "kurš pie parastiem piedzīvojumiem, vai sevišķām zinašanām, pielietojot parasto uzmanību jeb centību, bij pare-

dzams, novēršams"... /Art.101/.Līdzīgu noteikumu mēs atrodam Tiringijas /Thüringen/1850.g.likumu krājumā /Art.30/. Beidzot Saksijas 1855.g. likumu krājums pastrīpo, ka "sevišķa apdomība no darītāja nav prasama, izņemot, ja sevišķa saistība uz to ir paredzēta"/Art.48/.

Normālas uzmanības neievērošana darbību izveidot pēc vācu tiesībām arī vēl tagad ir nepieciešama, lai pieskaitītu delinkventam sekas. Bet no XIX.g.s. vidus šis pieskaitāmības kritērijs itkā vēl vienā ziņā mīkstināts. No tā laika neuzmanīgos nodarījumus soda nevis visos gadījumos, kuros nav ievērota caurmēra uzmanība, bet tikai tanis, kuros darītājs pēc savām individuālām spējām varēja šo uzmanību parādīt. Šie nolaidības pieskaitāmības principi ir arī pazīstami pastāvošām vācu tiesībām.

Tā norisinājās noziedzīgo seku pieskaitāmības evolūcija vācu tiesībās. Kā no sacītā redzams, šī sistema sākot ar XIII.g.s. raksturojas ar ipatnēju dualismu un līdz pat šim laikam neatļauto darījumu sekas, pierēķina biežāk par atļauto sekām. Šis netiesisko jeb sodamo darījumu privilegium odiosum bieži vērsa uz sevi zinātnes uzmanību un viņas priekšstāvji centās izskaidrot šādas tiesību izturēšanās cēlonus. Bet līdz šim vēl nav izdevies šo problēmu atrisināt. Mēs ticam, ka šīs problēmas atslēga meklējama tiesību centienos radīt papildinošus iemeslus priekšatsacīšanas no nodomātās noziedzīgās darbības. Ar to, ka tiesības uzstāda mazāk stingrus noteikumus netiesisko darījumu seku pieskaitāmībai, normu pārkāpēju padod senāku laikmetu režīma iespaidam un atņem tam labumus, kuri cilvēkam nodrošināti caur ilgāku kultūras attīstību. Pateicoties šādas sistēmas esamībai, rodas jauni iemesli, kuri spiež cilvēku atsacīties no tiesību aizkarošā ceļa un pastiprinās krimināltiesību atbaidošais iespaids.

Tomēr šī noziedzīgo seku pieskaitāmības sistema ir tikpat mazā mērā absolūta, kā visi likumi par sodu pielietošanu. Papildinošu motivāciju spaidu uz delinkventu-reflektantu nepieciešamība ir saistīta ar zināmu tautas attīstības pakāpi, prasa enerģisku rīcību, lai novērstu noziedzīgo tieksmju iespaidu tautā un tā izbeidzas ar attiecīgo attīstības pakāpju izbeigšanos. Ja šādi noteikumi, pastāv, tad sabiedrības tiesiskā apziņa vairs neapmierinās ar likuma dažādo izturēšanos pret atļauto un neatļauto darbību sekām un prasa izslēgt noteikumus par seku pieskaitāmību attiecībā uz pirmajām. Šī parādība Vācijā ir jau novērojama pagājušā gadsimta beigās. Modernās seku atbildības pretinieku skaits nepārtraukti aug, un doktrīna prasa no likumdevēja, lai normalos pieskaitāmības principus pielietotu arī attiecībā uz noziegumu sekām. Šim vajadzībām arī nāk pretim jaunā vācu sodu likumu krājuma uzmetums.

Jau 1909.g. pirmuzmetums noteica, ka "kur likums, gadījumā, ja kāda sodama darbība noved pie noteiktām, bet negribētām sekām, draud ar bargāku sodu, ja nav citādu nosacītu, šis sods tiek pielietots tikai tad, ja darītājs varēja paredzēt šādu seku iespējamību"/§62/. 1919.g. pirmuzmetumā atkrita ieruna par citiem pieskaitāmības principiem, tamdēļ ka likumā ir skaidrs nosacījums, un 1925.g. oficiālais uzmetums delikta darījumu seku pieskaitāmību pilnīgi pielīdzina atļauto darījumu seku pieskaitāmībai."Augstāku sodu", skan t.g., "kurā likums piesaista sevišķi apzīmētām darījumu sekām piemēro darītājam tikai tad, ja tas šīs sekas ir radījis mazākais aiz nolaidības"/§15/.

No sacītā kļūst skaidrs, ka psiholoģiskā krimināltiesību teorija dod iespēju atbildēt uz jautājumiem, kurus jau sen mūsu zinātne uzstādījusi, bet kas līdz šim ir palikuši neatbildēti: "Kādēļ krimināltiesības pārgāja no atbildības par sekām uz atbildību par vainu. Kādēļ attīstītos laikos prasīja, arī darītājs zinātu, ko tas dara. Kāda bij vadošā doma. Kādu mērķi ar to centās sasniegt." No sacītā izriet, ka tā saucamā krimināltiesību subjektīvizācija nav nekas cits, kā process, kas nosaka kriminālsodu nepielūdzamības progresīvu atslābšanu, kas savukārt nepieciešami ir nosacīti ar cilvēces kultūras pastāvīgo pieaugšanu.

Ļoti agri krimināltiesībās sākās arī tās vecās sistēmas, kurā noteica sodāmo subjektu apjomus, sabrukšana.

Pirmā tiesību piekāpšanās šai nozarē pastāvēja apstākļi, ka atsavināja no soda tos nedzīvos priekšmetus, kuri bija noziedzīgo seku cēloņi. Šo priekšmetu ietīpšana sodāmo subjektu apjomā ir tik drastisks darījums motivācijas spaidu stiprināšanai, ka jau agrākos, mums pieņemtos tiesību krājumos, šiem principiem ir uzspiests iznikšanas un izmiršanas zīmogs.

Pēc vecākās tiesības sistēmas, nevis vainīgie paši nesa atbildību par deliktiem, bet viņu gints un šī atbildība bij tik neatvairāma, ka tā iestājās netikai tad, ja gints spēja novērst no pie viņas piederīgā izdarītu deliktu, bet arī tad, ja tā to nespēja. Pirmlaikos aizkārtās gints reakcija vērsās tieši pret vainīgā ginti un aizkārtā gints centās savus antagonistus atrast tieši pretējās gints labākos locekļos.

Agrīnos vidus laikos šīs sistēmas vietā jau stājās cita: par sava piederīgā deliktu gints atlīdzināja ar compositio, bet viņas pienākums kontrolēt atsevišķo locekļu darbību, bij vēl liels, ka gints bij spiesta maksāt par visiem viņas piederīgo deliktiem, tā kā nevarēja izvairīties no atbildības, izdodot vainīgo aizkārtai pusei. Tomēr nosakot atbildību par nedzīvo priekšmetu "deliktiem" mums pazīstamie krājumi jau pielaiž parastas atbildības sistēmas mīkstināšanu. Noziedzīgās sekas radījuša priekšmeta īpašnieka /īpašnieks šē ienem "vainīgā" gints vietu/ atbildība ir jau mīkstāka. Īpašnieks vairs nav spiests nenovērstami maksāt par "vainīgo" priekšmetu, bet tas jau var izvēlēties starp soda maksu un priekšmeta izdošanu cietušam vai tā piederīgiem. Gadījumā ja priekšmets nodarījis zaudējums laikā, kurā tas atradies trešo personu valdīšanā, tad par notikušo atbildību nes nevis priekšmeta īpašnieks, bet viņa patiesais lietotājs, sevišķi ieroča īpašnieks nekādā gadījumā neatbild par zaudējumiem, kurus ar ieročiem radījusi cita persona. Tiesību noteikumi par nedzīvo priekšmetu atbildību acimredzot jau bij pārdzīvoti agrīnos vidus laikos un vēlīnos vidus laikos mēs šo principu vairs nesastopam.

Kriminaltiesības daudz lielākas dzīvības spējas piemita principiem par dzīvnieku kriminaltiesisko atbildību. Vecākās tiesībās šī attīstība tāpat bij veidota pēc gints atbildības parauga, bet viņas principi tika daudz rigorozāki izvesti, kā reglamentējot nedzīvo priekšmetu sodāmību. Pēc vecākiem tiesību krājumiem zvēra īpašniekam nebija tiesības izdot dzīvnieku cietušam, bet tam noteikti bij jāmaksā compositio. Pie tam īpašniekam šis compositio bij jāmaksā arī gadījumā, ja zvērs bij nodarījis zaudējumus, kad tas atradās cita īpašumā. Tikai gadījumā, ja zvērs tapa "noziedzīgs" pēc tam kad tas bij nozagts, kriminalatbildība par zvēra "nodarījumiem" pārgāja uz viņa nozadzējiem.

Bet jau agrīnos vidus laikos progresīvie tiesību krājumi pielaida zvēra īpašnieka atbildības mīkstināšanu. Vispirms pazemināja compositio, kādu dzīvnieka īpašniekam bij jāmaksā par tā "noziedzīgiem": īpašniekam bij jāmaksā tikai compositio puse un otras puses vietā tas cietušam vai tā radniekiem izdeva "vainīgo" dzīvnieku. Vēlāk šādos gadījumos īpašnieks tika vispār atsavināts no compositio un bij tikai spiests izdot "vainīgo" dzīvnieku. Atbildība turpmāk no īpašnieka tika prasīta tikai tad, ja tas apzināti bij pielaidis dzīvnieka "deliktu" /p.p. ja tas zināja par viņam piederoša dzīvnieka ļaunprātīgo raksturu u.t.t./. Tai pašā laikā tiek arī atcelta īpašnieka atbildība par dzīvnieka darbībām, ja pēdējais neatrodas viņa lietošanā /p.p. par citām personām iekļātu, aizdotu vai iznomātu dzīvnieku/. Atbildība par šiem zvēriem pārgāja uz viņu faktiskiem īpašniekiem.

Neskatoties uz šādiem dzīvnieka kriminalatbildības iznikšanas simptomiem, tā pastāvēja ne tikai agrīnos, bet arī vēlīnos vidus laikos. Kad "compositio" atvietoja ar atklātiem personīgiem sodiem, dzīvniekus sodīja ar tādiem pat sodiem, kā cilvēkus. Dzīvnieku kriminalatbildības princips Vācijā izbeidzās tikai jauno laiku sākumā /XVI.g. simtenī/.

Vēl ilgāki tiesības piepaturēja principu par nepieskaitāmo personu deliktu spējam: jau vidus laikos gan bērnu deliktus atzīmē atsevišķi,

bet bērnu vecumam ir tikai mikstinoša apstākļa nozīme un tas neizslēdz delikta spējas. Vēlīnie vidus laiki pieturās pie tiem pašiem uzskatiem, tikai ar to starpību, ka šai laikā sods tiek mikstināts arī gadījumos, kuros deliktus izdara garā vājie. Še arī nepalīdz italiešu zinātnieku mācības, kuras citādi tik viegli Vācijā piesavinājas. Viņu attīstītā mācība par deliktu spējām nepieciešamām īpašībām, kura proklamēja pilnīgu līdz 7 g. vecu bērnu, garā vājo, kurimēmo, ciktāl tajos nebija attīstīti etiskie uzskati, personas, kuras darījumu izdarījušas pilnīgi apreibuma stāvoklī vai zem izcilus spēcīgu afektu iespaids, un beidzot mērnessērdzīgo nesodamību, Vācijā neieguva likuma spēku.

Carolina pielaida tikai fakultatīvu bērnu un garā vājo nesodamību. Viņas komentatori aprādīja, ka pie šo personu skaita jāpierēķina tādas, kuras darbojušās zem viņa, dusmu jeb citu stipru afektu iespaids un lunatīki.

Likuma nosacījumi par nepieskaitāmo nesodamību Vācijā parādās tikai XVIII.g.s.vidū. Tad sākās agrākās sastingušās nepieskaitāmo sodīšanas badzības sadalīšanās divos virzienos. No vienas puses to apstākļu, kuri tika atzīti par iemesliem nepieskaitāmībai, apjoma pamazām paplašinājās. No otras puses maz pamazām iestājās pie nepieskaitāmībai nepieciešamo apstākļu apsvēršanas stingrības atslābšana, tā kā vēstures gaitā prasīja aizvien mazāk šo apstākļu iespaidu uz cilvēku dvēseles dzīvi, lai atsvabinātu viņus no atbildības.

Kas attiecas uz slimīgu gara darbības traucējumu iespaidu attiecībā uz deliktu spējām, tad Carpcova atzīst, par no soda atsvabināšiem iemesliem, nevien visus apstākļus, par kuriem runa itāļu juristi, bet vēl melancholiju, un šo mācību pieņem arī tiesības un tā paliek spēkā visu XVIII.g. simtenī. XIX.g. simteņa sākumā, pie soda atsvabināšiem iemesliem Vācijā vēl pievienojas vecuma plānprātība un kopš bavariešu 1813 g. likuma krājuma atsevišķie likumu krājumi par šiem iemesliem vēl atzīst pārējošos stāvokļus, kuri arī izslēdz saprātību /piedzēšanās, miegs, lunatisks miegs, u.t.t./ trakumu, ārpātu, pilnīgu nesaprātību, vecuma gara vājumu, kurimēmu un gara slimības, kuras iznīcina saprātību. Pēdējo stāvokļu kategorija maz pamazām tiek nostādītā nepieskaitāmības nosacījumu pirmā vietā un šo stāvokļu jēdziena paplašināšana kļūst par galveno faktu delikta spēju apjoma samazināšanai.

Tā bavariešu un Oldenburgas likumu krājumi piekrīt tam, ka no soda atsvabināmi tikai tie, kuri sirgst ar smagām garīgām slimībām/"Personas kuras savu prāta pielietošanu pilnīgi zaudējušas aiz nelancholijas vai citām garīgām slimībām"/ Bavarija 120, Oldenburga A.125/. Sakšu 1838.g. likumu krājums, jau tad atsvabināja slimos no soda, ja tie sirga ar gara slimībām parastā formā /Art.67 §1/"Personas, kurām gara slimība ir laupījusi saprātu"/ Hannoveriešu likumu krājums jau par nesodamības iemeslu pieņem ne tikai gara slimību, bet arī garīgus traucējumus /Art. 83/"Tādus, kuri vispār sirgst ar gara slimību, jeb garīgu satricinājumu, caur kuru tiek atņemta saprāta pielietošana"/. Bet visi šie likumu krājumi nem vērā tikai vispārējās gara slimības, kuras pārņem visas cilvēku garīgās darbības izpausmes.

Parciālie garīgie traucējumi vēl netiek uzskatīti par iemeslu delikta iespējamībai. Tiringijas un sakšu /1855/ likumu krājumi jau starp likumīgiem iemesliem sodāmības atkrišanai pieved arī parciālo gara traucējumu /Tiringija, Art.62:"Nevar uzlikt sodu: 1/ personām, kurām izdarot netiesisku darījumu, ir bijis atņemta saprāta caur vispārēju jeb parciālu gara slimību", Saksija, Art.87:" Darbības pašnoteikšana ir atzīstama pie personām, kuras ir sasniegušas četrpadsmit gadu vecumu, ja netiek pierādīts ka tās darījumu izdarījušas bezsamapas stāvoklī, vai kādas garīgas slimības laikā, kura saprāta pielietošanu vispārīgi, vai priekš darījuma nozīmīga sevišķa virzienā, atņem"/.

Paplašinot gara slimības jēdzienu, kurš atsvabināja no soda, atkrita sevišķa trakuma, neprāta vai vājprātības atzīmēšana, ko agrāk uzskatīja par nepieciešamu. Tīrinas un Saksijas /1855.g./ likumu krājumi

vairs nepiemin šos garigos defektus, pat neaizrāda uz tiem kā garīgas saslimšanas stāvokļu piemieri. Pie šo stāvokļu atzīmēšanas atgriežas tikai prūšu likumu krājums, kas pilnīgi saskaņā ar savu reakcionāro dabu, atzina, ka tikai šie iemesli izslēdz pieskaitāmības spēju.

Šā likuma krājuma §40 paskaidroja, ka noziegums jeb darījums ir neesošs, ja darītājs tā izdarīšanas laikā bij vājprātīgs vai idiotis. Bet Vācijas sodu likumu krājuma atgriežas uz tā ceļa, kuru bij iezīmējuši dienvidrietumu vācu likumu krājumi: Tas izstrādāja vispārēju nepieskaitāmības formulu, deva vispārējo, to izsaukt spējīgo, raksturojumu un pievienoja kiāt psihologisku kritēriju, t.i. tā iespaida formulu, kādu bioloģiskiem cēloniem jārada uz garīgo dzīvi, lai izslēgtu subjektu pieskaitāmību.

Vispārinot vācu, XIX.g.s. otrās puses sākuma sasniegumus, šis soda likumu krājums noteica: "nav sodāmas darbības, ja darītājs darbības laikā atradās nesamapas, vai slimīga gara traucējuma stāvoklī, ar ko bij izslēgta viņa brīvās gribas pieliktošana" /§51/. "Kurlmēmais, kuram nebija pienācīgās atziņas, par viņa izdarītās darbības sodāmību ir attaisnojams" /§58/. Vācu doktrīna atsaucās uz to, ka pastāvošās tiesības prasa, lai arī personām no 12-18 g. vecumam būtu pienācīgā apziņa par darījuma sodāmību un no tā iznesa slēdzienu, ka par nepieskaitāmības bioloģiskiem iemesliem pēc vācu tiesībām ir jāuzskata ne tikai bezsamaņa vai gara darbības slimīgs traucējums, bet arī nepietiekošs prāta nobriedums. No otras puses jau 19.g.s. beigās zem nesamaņas sāka saprast netikai pilnīgu apziņas trūkumu delinkventā, bet arī tās ievērojamu samazināšanos. Jauno vācu soda likumu uzmetumiem bij jāreķinās ar šo jauno deliktu spējīgo apjomu samazināšanu. Pēc A.S. 1925 g. noteikumiem: nepieskaitāms ir tas, kurš darījuma laikā apziņas, slimīgas gara darbības traucējuma, vai gara vajības dēļ, bij nespējīgs ieskatīt darījuma neatļautību, vai arī nespējīgs rīkoties saskaņā ar šo ieskatu /§17/. "Kurlmēmais ir neatbildīgs, ja tas atpakaļpalikušas neattīstības dēļ ir nespējīgs ieskatīt darījuma neatļautību, jeb rīkoties saskaņā ar šo ieskatu" /§18/.

Bez gadījumiem, kuros darītājs nepieskaitāmība ir noteikta caur slimību vai citiem, dažāda veida anormāliem stāvokļiem, ir vēl viens svarīgs tīri normalos apstākļos meklējams nepieskaitāmības iemesls: darbojošās personas vecums. Sekojot saviem vispārējiem principiem, tiesības tikai pamazām piegriez vērību šim pamatojumam. Kamēr agrāk tiesību sistēmas atsvabināja no soda tikai visjaunākos bērnus, vēlākās tiesību sistēmas, aizvien vairāk paaugstina delikta spējai nepieciešamo vecumu. Mazgadība Vācijā kļuva par iemeslu nesodāmībai tikai pēc itaļu juristu mācību recepčijs. Taisni zem itaļu uzskata iespaids, Carolinas pamatnoteikumi par vecuma nozīmi /Art.179/ tika iztulkoti līdz septiņus gadus vecu bērnu absolūtas nesodāmības nozīmē. Šie noteikumi palika spēkā līdz 18.g. simteņa sākumam. Šā gadu simteņa sākumā Bavariešu /Art.98,12/ un Oldenburgas /Art.105,125/ likumu krājumi bērnu absolūtas nesodāmības perioda beigās, jau saistīja ar astotā dzīves gada iestāšanos. Virtembergas likumu krājums noteica 10 gadu vecumu kā nesodāmību izbeidzošu /Art.95/, Sakšu 1838.g. likumu krājums, hessiešu, badiešu un tiringiešu prasīja 12 gadus vecuma sasniegšanu, jaugtājuma, par pieskaitāmību, uzstādīšanai. Braunšveigieši, Nassavas un Sakšu 1855.g. likumu krājumi prasa 14 g. vecuma sasniegšanu. Bet prūšu likumu krājums, saskaņā ar savu vispārējo uzskatu, nemaz nepazīst bērnu absolūtas nesodāmības periodu.

Pēc šī likumu krājuma, visos gadījumos, ir jāuzstāda jautājums par atšķiršanas spējām: ja tādas ir, tad nav izslēgta arī visjaunāko bērnu sodīšana. Vācijas soda likumu grāmatas sacerētāji nevarēja vienoties, noteicot absolūtas nesodāmības periodu līdz 14-tā dzīvības gada sasniegšanai, jo šī augstākā robeža bij pieņemta tikai salīdzinot mazās vācu valstis un tā dēļ noteica 12 dzīvības gada sasniegšanu par augstāko robežu soda nepieskaitāmībai. 14 gadus vecumu /Jaunatnes tiesu likums 1923.g.16.februārī/. Uzmetumi jaunam vācu likumu krājumam vienbalsīgi prasa šo laiku /1909.g. pirmuzmetuma §68, 1925.g.A.S. §19/.

Jau izpētījot tos bioloģiskos stāvokļus, kuri dod iemeslu runāt par nepieskaitāmību var slēgt, ka viņu nepieciešamas pakāpes iespaids noteikšanai uz garīgo dzīvi kļūst aizvien paplašinātas. Jau tas apstākļi, ka šāds veids iemeslu skaits paplašinas un ka gara traucējumu vājākie veidi iegūst to pašu nozīmi, kāda agrāk bij tikai smagām gara slimībām, liecina par to, ka tiesību smalkjūtība attiecībā pret cilvēka psihes slimīgiem procesiem pastāvīgi aug. Bet ir arī tieši pierādījumi tam, ka ar tautas kultūras progresu prasa aizvien mazāku cilvēku psihes iespaidošanu no tiem apstākļiem, kuri noder par pamatu darītāja nesodamībai.

Tā jau šādas spēcīgas un mākslinieciskas izteiksmes, kā furiosi, bezprāta ļaudis, atvietošana ar oficialākiem un sausākiem termiņiem, kā gara slimie u.c. norāda uz slimību iespaids uz cilvēka gara dzīvi, kāds nepieciešams nesodamībai, atslābšanu. Bez tam to pašu parādību mēs novērojam arī pie vienas un tās pašas slimības nozīmes novērtēšanas kriminaltiesības.

Mēs redzam, ka, ja agrāk tiesības zināmu slimību vājākus iespaidus uz cilvēka psihi ignorēja, tad vēlāk tie dabu to pašu nozīmi, kāda agrāk bij tikai šo slimību spēcīgām izpausmēm. Tā p.p. tiesības dažādos laikos ir dažādi novērtējušas garīgo slimību iespaidu uz vainīgā juridisko likteni. Sākumā kriminaltiesības prasīja, lai garīgā slimība darītāja apziņu pilnīgi aptumšo un tieši iespaids tā gara darbību, tikai tad tas palika nesodīts. Tiklīdz slimības spiediens atslāba un apziņa parādījās kaut arī islaicīga luciditate, gara slimis tūlīt uzskatīja par atbildības spējīgu. Tādēļ p.p. itaļu doktrīnas pirmie priekšstāvji apzīmēja garā vājos par atbildīgiem tātis nodarījumos, kurus tie izdarīja t.s. lucida intervalla /gaišos starpbrīžos. / laikā. Bet tad tiesību attiecības pret gara slimniekiem sāka mainīties un tās piedeva viņu slimībai arī tad nozīmi, ja slimība delikta brīdī pat nebija izdarījusi spēcīgu iespaidu uz vainīgā apziņu. Vēlākie itaļu juristi jau izteica domu par garā slimis nepieskaitāmību arī lucida intervalla periodos, un apziņas brīvība no slimības iespaidiem bij sevišķi jāpierāda sūdzētājam. Visjaunākā laikā tiesības bez jebkādiem noteikumiem atzīst gara slimis nepieskaitāmību arī lucida intervalla periodos. Ar psihopatalogijas novērojumiem un principiem, piezīmē Krafft-Ebiags/Die gerichtliche Psychopathologie/ nav savienojama ideja, ka cilvēks, kurš isi pirms darījuma izvešanas un tūlīt pēc tā, tūlīt tiek atzīts par neapšaubāmi garīgi slimu un pie kura slimības parādības nevar tikt uzskatītas par pilnīgi dažādām slimībām, būtu slimības lēkmju starplaikā varējis brīvi rīkoties un varētu nest kriminaltiesisku atbildību par saviem darbiem. Tādus pašus uzskatus tagad izteica kriminaltiesību zinātnie. Tagad tiek atzīts, ka garīgās slimības brīvo gribas noteikšanu ne tikai izslēdz tad, ja viņu iespaids atklāti iespaids vainīgā psihisko stāvokli, bet arī tad, ja vainīgā gara darbība ārēji norit normali un viņa slimība tikai latentī iedarbojas. Beidzot garīgo darbību iespaidojošu bioloģisko stāvokļu novērtēšanas kritēriju bardzības atslābšana nemazāk spēcīgi izpaužas tiesību savādākās attiecībās pret parciāliem gara traucējumiem. Šādu gara traucējumu sodu izslēdzošā nozīme Vācijā pirmo reizi oficiāli atzina Virtembergiešu 1839.g. likumu krājums, kurš kā kriminaltiesisko atbildību izslēdzošus iemeslus min "vispārējo un sevišķo vājprātību"/Art.97/. Bet pagājušā gada simteņa pirmā pusē parciālie gara traucējumi atsvabināja delinkventu no atbildības tikai par tiem darbiem, kuri tieši izrietēja no slimības un ar viņu bij izskaidrojami. Saksiešu 1855.g. likumu krājums turēja par nepieciešamu sevišķi uzsvērt, ka sods netiek pielietots pie personām, kuras darījumu izdarījušas garīgas slimības laikā, kas vispārī izslēdz prāta pielietošanu vai arī to pilnīgi izslēdz sevišķā, pēc darījuma vēra nemamā virzienā"/Art.87/.

Tā tad tika atzīts, ka parciālam gara traucējumam, kas darītāja gara darbību izmaina virzienā, kurš nestāv tiešā sakarā ar deliktu, nav

nekāda iespaida uz viņa noziedzīgo darbību un ka tas tādēļ nav iemesls nepieskaitāmībai.

Mūsos laikos šie uzskati ir radikāli mainījušies. Zinatne turas pie uzskata, ka parciāls un uz vienu priekšmetu vērsts gara traucējums, kāda idee fixe, tāpat galīgi izslēdz krimināltiesisko atbildību, kā pilnīga gara darbības iznīkšana. Pēc modernās psihiatrijas uzskatiem, būtu maldīgi ticēt tāda gara traucējuma iespējamībai, kurā slimo būtu pārņēmusi tikai kāda traka ideja, bet pārējā ziņā tas būtu veselš: "ari pie parciāliem gara traucējumiem visa psihologiskā individualitate ir satricināta. Nav nekādas iespējamības atšķirt slimo psihes daļu no veselšs, viņu krimināltiesiski vajāt, otru atsvabināt no soda".

Mēs redzējam, cik uzmanīgi tiesības izmainija soda pielietošanas subjektivo noteikumu raksturu, tikai lēnam un pakāpeniski tuvinot to jēdzienu psihiskiem procesiem, kuri ir patiesi represivšs motivācijas iespaida objekti.

Ne mazāku uzmanību krimināltiesības parādija atsakoties no soda pielietošanas deliktiem, kurus tās varētu atstāt nesoditus, ievērojot cilvēku spēju mierīgi apsvērt savas dzives perspektives: Ja mēs sekojam tiesību attiecībām pret apstākļiem, kuri ir ārpus vainīgā izturēšanās, bet mīkstina soda pielietošanas nepieciešamību, tad mēs redzam, ka tiesības tikai ar vilcināšanos nolemj tiem piešķirt juridisku nozīmi.

Ilgu laiku šie apstākļi vai nu nemaz neiespaido vainīgā likteni, vai ari izmaina to tikai izņēmuma gadījumos, un tikai vēlāk to loma kļūst aizvien ievērojamāka.

Visagrāk tiesības atzīst par sodu izslēdzošu iemeslu nepieciešamības stāvokli /Notstand/. Saprotams senšs tiesības tam nepiešķira nekādu nozīmi un ne agrāk, nedz ari vēlos vidus laikos mēs Vācijā neatrodam par to nevienu piezīmi. Bet ar jauniem laikiem nepieciešamības stāvoklis jau kļūst relevants vainīgā liktenim, un viņa nozīme soda tiesības aug pastāvīgi. Nepieciešamības stāvokļa iespaidu uz soda pielietošanu atkarajās no trim apstākļiem:

1/ no to labumu apmēra, kurus var aizsargāt ar uzbrukumu treššs personas labumiem, jo lielāks šādu labumu apmēra, jo spēcīgāk nepieciešamības stāvokļa noteikumi satricina represiju nepielūdzamību;

2/ no to labumu apmēra, kurus subjekts savu labumu aizsardzībai var upurēt: nosacījumi par nepieciešamības stāvokli toties vairak samazina sodamo darbību apmēru, par cik plašāk šie apmēri vilkti;

3/ no attiecībām starp aizsargājamiem un aizkaramiem labumiem, kurus prasa tiesības nepieciešamības stāvokļa darījuma nesodamībai. Nepieciešamības stāvokļa noteikumi ir toties lielāks atvieglinājums, par cik mazāka tiek prasīta starpība, pastāvoša starp aizstāvamo un aizkaramo mantu, un otrādi - šie noteikumi ir aizvien par tik mazāks labums, par cik aizstāvamam tiesiskam labumam jābūt vērtīgākam par aizkarto. Vēsturiski nepieciešamības stāvokļa noteikumi, ir attīstījušies nepārtraukti tādējādi, ka ir paplašinājuši dotos atvieglinājumus visos trijos virzienos.

Carolina jau pazīst to personu nesodamību, kuras ir izdarījušas deliktu nepieciešamības spiestas, bet pielaiž to tikai gadījumos, kad subjekts, aizstāvot savus vai savas sievas un bērnu tiesiskos labumus, ir aizkaris tikai trešo personu vismazākos tiesiskos labumus. Šis likumu krājums pazīst tikai bada/nepieciešamības/stāvokļa nesodamību. Bet šo aizstāvamo tiesību apjomi un to tiesību apjomi, kuras nepieciešamības stāvokli tiek aizkartinātas, ir tik šauri norobežoti, un aizstāvamo īpašumu sastāvs salīdzinot ar aizkartinātiem tik ievērojams, ka pretstats starp tiem ir dots ari bez sevišķas likuma atzīmes un nepieciešamības stāvokļa privileģija ir ļoti niecīga.

Tomēr jau Carolinas darbības laikā, tās komentatori paplašināja šo likumu krājuma nepieciešamības stāvokļa noteikumus. Ja ari juristi atstāja spēkā neaizkartinātu principu, ka pielaižama ir tikai dzīvības aiz-

sardzība pret briesmām, tie tomēr pamazām paplašināja to labumu apjomu, kuri minētā labuma aizsardzībai varēja tikt aizkārti. Tā jau XVII. g.s. sākumā par nesodamu tika izsludināta drēbju nozagšana, ja to darīja, lai izbēgtu no nosalšanas. Tā paša gadu simteņa /t.i.XVII./ vidū, tie priekšmeti, kurus bada gadījumā varēja nesodīti zagāt, tika pavairoti ar barības sagatavošanai nepieciešamiem rīkiem un dzērieniem. Beidzot krimināltiesību zinātnē izteicās vispār par labu visu priekšmetu zadzības nesodamībai, trūkuma gadījumā. XIX.g. simtenī atkrit vecie ierobežojumi noteikumos par darījumiem dzīvības aizsardzībai. Pat likumu krājumi, kuri tiecās ierobežot atvieglinājumus, pielaiž dzīvības aizsardzību uz jebkuru trešo labuma rēķina /Virtembergas, Art.106; Hessena, Art.45; Bādēna §81; Nassava, Art.42/. Paplašinot to labumu apjomu, kuri var tikt aizkārti uz dzīvības aizsardzības rēķina, likumu krājumi arī stipri pavairo to personu skaitu, kuru dzīvība var tikt aizsargāta no bojā iešanas. Virtembergas likumu krājums pielaiž ne tikai nepieciešamības darījumus darītāja, viņa sievas un bērnu dzīvībai apdraudošo briesmu novēršanai /kā Carolina/, bet arī priekš viņa krītošās un augošās linijas radiem, un brāļu un māsu dzīvībām /Art.106/, Hessiešu likumu krājums vēl pievieno darbojošā laulātā drauga, brāļu vai māsu, kāpjošās vai dilstošās linijas radnieku, adoptīv vecāku vai bērnu, audžu vecāku vai bērnu, kā arī saderinātā, dzīvības /Art.39/.

Šim piemēram seko arī Nassavas likumu krājums /Art.37/, Bādēšu likumu krājums vēl pievieno radus un laulātā drauga tuviniekus-radus /verschwaegerte/, blakus linijā līdz otrai pakāpei /gradam/ ieskaitot un tās personas, kuras ir nodotas darītāja uzraudzībā, jeb kuru aizsardzība tam uzlikta par pienākumu /š 81/. Neapmierinoties ar to, dažos likumu krājumos ir novērojama tendence pielaiž visu trešo personu dzīvības aizsardzību, neatkarīgi no kautkādam attiecībām starp viņiem un darītāju. Hessiešu un Nassavas likumu krājumi pielaiž nesodītus darījumus nepieciešamības stāvoklī, lai aizsargātu visu personu dzīvības, bet zem noteikuma, ka nepieciešamības darījums šai gadījumā aizkar tikai trešo personu īpašumu /Hessena Art.45, Nod.2/: "Ja briesmas draud, /Art.37 neminētas/ personas dzīvībai, tad ar sodu apdraudētā darbība, ir tikai tiktāl nesodama, ciktāl tā vērsta pret svešu īpašumu". Nassava, Art.42, Nod.2.

Bet XIX.g.s. pirmās puses likumu krājumu vairums atsvabina no soda nepieciešamības darbību, netikai dzīvības, bet arī ķermeņa integritātes aizsardzībai. Kā nesodamus aizsardzības objektus nepieciešamības stāvoklī šie likumu krājumi atzīst miesu un dzīvību, un tāpat, kā pie iepriekšējās grupas, tie pielaiž to aizsardzību uz jebkādu trešo labumu rēķina /Saksija, 1838.g., Art.72; Braunšveiga §34; Hannovera, Art.84; Tīringa, Art.65; Saksija, 1855, Art.92/. XIX. gadu simteņa vidū palielinās to personu skaits, kuru dzīvība un ķermeņa integritāte var tikt aizsargāta nepieciešamības stāvoklī. Hannoveriešu likumu krājums, atzīmējot "dzīvības vai miesas" aizsardzību nosaka, ka šie labumi var arī nepiederēt darītājam /Art.84,2/. Sakšiem 1838.g. likumu krājums norāda, ka šie īpašumi var piederēt darītāja piederīgam /Art.72,2/. Tīringiešu likumu krājums paskaidrojoši saka: "par piederīgiem uzskatāmi: laulāts draugs, saderināts, radi augošā un dilstošā linijā un līdz trešai pakāpei blakus linijā, laulības radi /verschwaegerte/ augošā un dilstošā linijā un sānu linijā līdz otram gradam /pakāpei/, adoptīv vecāki un bērni, audžu vecāki un bērni, aizbildņi un aizgādņi" /Art.37/. Braunšveigiešu likumu krājums paplašina asinsradnieku apjomu blakus linijā: to aizsardzība pielaiž līdz ceturtnam gradam /civiltiesiskā aprēķina kārtībā/, ieskaitot, kā arī uz visiem svainiņiem /š 72/.

Tomēr to laiku tiesības atsvabināja darītāju no soda netikai tāns gadījumos, kuros tas savu darbu bij izdarījis, kādu dabas spēku vai zvēru briesmās, bet arī tad, ja briesmas bij radītas ar kāda cilvēka ļaunu gribu.

No pagājušā gadu simteņa sākuma soda likumos, kā iemeslis atsvabi-

našanai no soda, parādās blakus nepieciešamības stāvoklim arī piespiešana, pie kam zem tās jāsaprot stāvoklis, kurā kāds zem draudiem piespiests izdarīt deliktu. Šis nesodamības iemesls pret gadu simteņa vidu iegūst aizvien lielāku nozīmi, un blakus tiesību noteikumiem par nepieciešamības stāvokli aizvien spēcīgi palīdz krimināltiesību nepielūdzamības uzveikšanā.

Tā bavariešu 1813.g. likumu krājums, /Art.121/ un Oldenburgiešu 1814.g./Art.126/ krājums noteica tāda delikta nesodamību, kurš izdarīts zem piespiešanas drauda, tomēr tikai tiktāl, ciktāl vainīgais ar to glāba savu dzīvību. Saksijas 1828.g. likumu krājums šai gadījumā pielaida netikai savas dzīvības, bet arī savas veselības "miesas un dzīvības" glābšanu /Art.69/. Līdzīgus noteikumus mēs atrodam arī hannoveriešu 1840.g. likumu krājumā /Art.84,8/. Pielaižot "miesas un dzīvības" aizsardzību Virtembergas likumu krājums zem tā saprata netikai apdraudētā, bet arī viņa piederīgo tiesiskos ipašumu /Art.101/. Virtembergas piemēram sekoja Hessena /Art.39/ un Nassava /Art.37/, bet neskatoties uz spaidu stāvokļa formulas ārējo stīvumu, priekš tās esošie tiesību noteikumi atrada aizvien plašāku pielietošanu, pateicoties jēdziena - piederīgie - papildināšanai; kādu procesu mēs jau novērojām, izpētot noteikumus par nepieciešamības stāvokli. Tīringiešu likumu krājums piedeva spaidam vēl lielāku nozīmi krimināltiesības, pielaižot nesodamu tiesisku pārkāpumu, ja draud briesmas "savai miesai un dzīvībai vai trešo" /Art.173, l.p.64/. Ejot vēl tālāk tai laikā izdarīja pirmos mēģinājumus paplašinot aizsargājamo vērtību jēdzienu, kuru aizsardzība spaidu stāvokli ir atļauta, tālāk par dzīvību un ķermeņa integritāti: Kautgan bādiešu likumu krājums atzīst dzīvības /savas vai citu/ nesodamo glābšanu spaidu stāvokli par normalu efektu, tas tomēr pielaiž arī citu tiesiskāku vērtību nesodītu glābšanu piespiešanas stāvokli, ja glābšanas vērtības ir komensurablas aizkaramām /Art.82, Nod.2 : pārkāpumi, uz kuru izvešanu pārkāpēju spiedis pret viņu, vai pret vienu no §81 minētām personām vērsti nekavējoši realizējams, piedraudējums, ar cita veida lieliem ļaunumiem, tiek aplikti, skatoties pēc piedraudētā ļaunuma un pārkāpuma atrodamā nozieguma lieluma, vai nu ar mikstinātu sodu vai no tā atsvabināti/. Braunšveigas likumu krājums pielaida delikta nesodamu izvešanu katras svarīgas vērtības aizsardzībai zem draudu spaida /§32: Kas caur nepārvaramu fizisku spēku vai bīstamiem draudiem pret viņu vai tā piederīgiem /§73/ tiek piespiests uz soda likumu pārkāpumu, ir brīvs no soda/.

Prūsijas likumu krājums, arī dod ievērojamu ierobežojumu nepieciešamības stāvokļa atvieglinājumam iespaida novadā. Tas atļauj subjektam novērst briesmas tikai pret paša "dzīvību un miesu", arī tikai tad, ja briesmas, kuras draudēja šīm vērtībām, izgāja no kāda cilvēka ļaunās gribas /§40/. Vācijas valsts soda likumu krājums, kā parasti ķērās pie kompromisa. Pielaižot, līdzīgi partikulariem likumu krājumiem, draudošo briesmu nesodamu novērtēšanu no tiesiskiem labumiem, kurus apdraud dabas spēki, vai cilvēku ļaunā griba, tas tomēr, saskaņā ar savu vispārējo dabu to pielaiž daudz atturīgāk, kā progresīvākie partikularie likumu krājumi. Kā pie piedraudējuma, tā arī nepieciešamības gadījumos tiek pieļauta "miesas un dzīvības" briesmu novēršana /§52,54/.

Briesmu novēršana priekš citiem labumiem, kura jau tika pieļauta bādiešu un braunšveigiešu likumu krājumos, tiek uzskatīta par nepieļaujamu. Aizsardzības cienīgie ipašumi bez darītāja drīkst piederēt tikai piederīgiem. Zem piederīgiem Vācijas valsts soda likumu krājums saprot daudz šaurāku personu apjomu, nekā progresīvie, partikularie likumu krājumi; tas sašaurina to radnieku blakus līnijas un svainoto apjomu, kura apsardzība ir pieļauta un izslēdz aizbildņus un aizgadājamus. "Kā piederīgie, šī likuma krājuma ziņā ir uzskatāmi radnieki un svainotie dīlstošā un augošā līnijā, adoptīvi- un audžu vecāki un bērni, laulātie draugi, māsa, brāļi un to laulātie draugi un saderinātie" /§52, Nod.2/.

Vācu XIX.g.s. tiesību nepieciešamības stāvokļa noteikumu divdabīgums, izsauca stingru kritiku no vācu zinātnes puses. Binding's nosauca šā in-

stūta reglamentācijas sistemu par "ieviesušos netikumu". Šis bārgais spriedums, bez šaubām, pamatojās uz to, ka pastāvošās vācu tiesības, abiem nepieciešamības stāvokļa faktoriem, piedod pilnīgi vienādu juridisku nozīmi, dodot cilvēkam, kurš caur draudiem nonācis bīstamā stāvoklī, to pašu darbības brīvību, kā tam, kurš zem dabas spēku iespaida nonācis tādā stāvoklī. Bet ja salīdzina atvieglinājumus, kādus partikularie likumu krājumi sniedza abos briesmu gadījumos, ir viegli ievērot, ka tie uzrāda ievērojamu atšķirību. Gadījumos, kuros tiesiskām vērtībām cilvēku draudi radīju briesmas, tiesības parasti atļāva lielāku darbības brīvību, kā gadījumos, kad briesmas draudēja no dabas spēkiem vai zvēriem. Bavārijas, Oldenburgas un Prūsijas likumu krājumi vispār nepazīst atvieglinājumus pēdējā gadījumā, kamēr pirmā gadījumā tie tādus pielaiž. Virtembergas, Hessenas un Nassavas likumu krājumi nepieciešamības stāvoklī pielaiž tikai dzīvības aizsardzības nesodamību, bet draudu gadījumā arī "miesas un dzīvības". Bādijas likumu krājums pirmā gadījumā pielaida tikai dzīvības, pēdējā arī visu citu veidu svarīgu vērtību aizsardzību. Tīringas likumu krājums nepieciešamības stāvoklī pielaida darītāja vai viņa piederīgo "miesas un dzīvības" aizsardzību, bet draudu gadījumā arī katras trešās personas "miesas un dzīvības" aizsardzību. Braunšveigas likumu krājums pielaiž pirmā gadījumā "miesas un dzīvības", otrā visu svarīgo vērtību aizsardzību. Tikai sakšu 1838.g. un 1855.g. un hannoveriešu likumu krājumi nepazīst atšķirību starp nepieciešamības stāvokli un ļaundara piespiešanu. Ir skaidrs, ka senākiem likuma devējiem bij svarīgs iemesls, atdalīt noteikumus par draudu iespaidu uz sodamību, no nepieciešamības stāvokļa noteikumiem un mēs viņiem nevaram pārmest par šādu rīcību.

Bet ar ko tad ir izskaidrojama šī atšķirība atvieglinājumos, kādus tiesības piešķir abos gadījumos. Šī jautājuma atrisināšana nav svarīga tikai agrāku likumdevēju prasmes rehabilitācijai, bet arī tādēļ, ka mēs šādā ceļā dabūjam vispilnīgāko pierādījumu mūsu apgalvojumā, ka nepieciešamības stāvokļa normas, noder kriminaltiesību nepielūdzamības demonstrēšanai, pareizībai. Katrs noteikums, kurš uzstāda kāda delikta tipa nesodamību, atrauj kriminalai justīcijai veselu upuru kategoriju, un ar to satricina iedzīvotāju pārliecību par soda neizbēgamību. Tādēļ tiesības pielaiž nesodamību tikai ārkārtēji uzmanīgi un sevišķi agrās attīstības pakāpēs, tā tikai ar grūtu sirdi atsakās no cilvēku sodīšanas, kurus tās viņu atverošos perspektīvu aptveršanas dēļ varētu nosodīt. Bet šī tiesību vilcināšanās izzūd gadījumos, kur jāatsakās no motivācijas spaida subsidiāriem līdzekļiem, ja tiesībām ir iespējams tā cilvēka vietā, kurš piespiesti izdarījis deliktu, sodīt to, kurš caur piespiešanu novedis otru pie delikta. Šai gadījumā pat nepielūdzama justīcija jūtas apmierināta, un ešafots, kurš prasa pēc sava upura, nepaliek tukšs. Šādu iespēju, atvietot vienu justīcijas upuri ar otru tiesībām taisni dod tās nepieciešamības stāvoklis, kurā briesmas, draudošas darbīgā labumiem, tiek izsauktas no citu cilvēku draudiem - taisni šis otrais tad izcieš sodu tieši vainīgā vietā.

No tā šīnī gadījumā tad arī izriet tiesību plašākais vēriens, attiecībā uz atvieglinājumiem, un to centieni, atšķirt vērtības, no dabasspēkiem aizstāvošs cilvēka likteni, no tā likteņa, kurš aizstāv vērtības pret citu cilvēku ļauno gribu. Modernā vācu zinātne pagāja garām šim apstāklim, jo pastāvošo tiesību konservatīvisma nepielaida pievesto iespējamību izmantošanu, kā arī tādēļ, ka zemes sabiedriskās kultūras tālākā attīstība dienaskārtībā uzstādīja jautājumu par nesodamības atvieglinājumu izplatīšanu uz visiem nepieciešamības stāvokļa, šaurākā nozīmē, gadījumiem.

Vācu tiesiskās apziņas progress jau skaidri parādās pie B.G.B./Bürgerliches Gesetzbuch - / sastādīšanas. Šis svarīgais likumdošanas akts atzina par nesodamu visu veidu tiesisko īpašumu, arī īpašumu vērtību, aizsardzību, kura aizkar trešo personu īpašumu vērtības. Bet B.G.B. par tiesiskumu noteikumu uzstāda "lai draudošais ļaunums samērā ar rado-

šos ļaunumu būtu nesalīdzināmi liels" /G.G.B. §904/. Vienlaicīgi ar to atkrit arī to personu apjoma aprobežošana, kuru intereses var aizsargāt ar sveša īpašuma aizkaršanu. Vēl tālāk gāja uzmetumi jaunam sodu likumu krājumam. 1909.g. uzmetums satur noteikumu, ka nav sodams tas, kas izdarījis glābšanas darbību sevī vai sava labuma, vai arī citu, no tagadējām, citādā veidā nenovēršamām, paša neradītām briesmām, izņemot ja briesmas ir tik mazas vai ja lieta grozās ap tāda īpašuma glābšanu, kura vērtība ir ievērojami mazāki, kā no darbības sagaidamais ļaunums /§67/. Caur to atkrit nepieciešamības stāvokli aizsardzībai pielaista īpašumu un personu apjoms un tas kriterijs, pēc kura tika pielaista īpašuma vērtību aizkaršana nepieciešamības stāvokli, tika ievērojami mazināts. 1913.g. un 1919.g. uzmetumi pilnīgi atmeta atšķirību īpašuma vērtību un personīgo vērtību aizsardzībā, prasot, lai subjekts novērstu "ievērojamu ļaunumu, pienācīgi ievērojot preti stāvošās intereses" /1913., §28, 1919., §22/. Zem tā saprata maštabu, kurš rodas "no aizkarto un aizsargāto tiesisko īpašumu salīdzināšanas". Citādi kā B.G.B. /§§228, 904/ pie tam jāņem vērā netikai abu tiesisko īpašumu lietišķā vērtība /Sachwert - /, bet gan jāpārbauda gadījuma stāvoklis, pēc vispārējiem cilvēciskiem apsvērumiem.

Beidzot A.E. no 1925.g. pat vairs neprasa, ka vainīgais salīdzina aizkārtos un aizsargājamus labumus. Uzmetumā teikts: "Kas izdara sodamu darbību, lai novērstu esošās citādi nenovēršamas, ievērojamu zaudējumu briesmas no sevī, vai citiem, tiek atsvabināts no par šā darījuma nodomātās izvešanas paredzēto sodu, ja pēc apstākļiem nebija domājams, ka tas neciestu zaudējumus. Ja darītājs šādas briesmas ir maldīgi pieņēmis un ja maldīšanās pamatojās uz nolaidību, tad jāpielieto priekšraksti par nolaidības darījumiem" /§22/.

Noteikumi par nepieciešamības stāvokli izdarīto darījumu nesodamību, ir, kā mēs to redzējam, Vācijā sastopami jau no XVI.gadu simteņa. Ievērojami vēlāki šē tika izstrādāts princips par nesodamību aiz noilguma. Kaut gan mēs jau XIII. un XIV.g. simtenī šā instituta principus atrodam attīstītus itaļu juristu mācībās, Carolina vēl nepazīst noilgumu. Vācu tiesības tikai XVII.g. simtenī nolēma ievest noilgumu, kā iemeslu nesodamībai.

✓ Sākumā atvieglinājums, kādu deva noilgums, bija ļoti niecīgs. Vācu juristi, kuri ieveda šo institutu vācu tiesībās, pārņēma itaļu juristu izstrādātos principus. Viņi pazina tikai soda vajāšanas noilgumu. Delikts, kas jau bijis par objektu tiesiskai izmeklēšanai un bij novedis pie notiesāšanas, nevarēja tikt atsvabināts no soda. Tālāk soda vajāšanas noilgums nevarēja atcelt sodus par visiem deliktiem. Vissmagākie delikti /t.s. delicta atrocis, crimina excepta et enormia/ bij padoti sodam, neskatoties uz laiku, kāds pagājis no viņu izdarīšanas, līdz vainīgā atklāšanai. Pie šiem deliktiem piederēja: tēva slepkavība, bērna apmaiņošana, apostazija, slepkavība, mājestates noziegumi, herezija, simonija, augļa nodzišana, naudas viltošana, izspiešana un daži citi. Pie ilgstošiem deliktiem juristi bij ar mieru, atzīt noilgumu tikai ar nozīmīgā stāvokļa izbeigšanos /p.p. divsievības gadījumā ar pirmās sievas bigamiskas laulības šķiršanas momentu/. Noilguma termiņi bij ārkārtīgi lieli: parasti prasīja 20 gadu laiku no delikta izdarīšanas; netiklības deliktos - 5 gadus. Ja vainīgo atrada tikai pēc noilguma laika ievērojamas daļas notecēšanas, tad vācu tiesības sevišķos apstākļos pielaista soda mīkstināšanu.

Noilgums tika pārtraukts no katras tiesiskas darbības, kas bij vēsta uz vainīgā vajāšanu vai sodīšanu. Noilguma gaitas atjaunošana tika pielaista tikai tad, ja pārtraukuma izbeigšana, kura aizkavēja ierosmto vajāšanas darbību netika no paša vainīgā radīta, sevišķi, ja tā nebija viņa bēgšanas sekas.

Šāda veidā noilguma instituts bij spēkā XVII. un XVIII.g. simtenī. Vienīgā svarīgā izmaiņa attēlotos noteikumos šai laikā bij pakāpeniska

to deliktu skaita samazināšana, pie kuriem noilgums neizslēdz sodamību. XVIII.g.s. beigās Vācijā jau pastāvēja noilgums priekš visiem deliktiem.

Talākā noilguma attīstība vācu tiesībās atrada nopietnu kavēkli vācu XVIII. un XIX.g.s. krimināltiesību krīzē. Tas bija tas sodu piepešais humanizēšanas laiks, kad Vācijā iznīcināja vecos represijas pānēmienus, kuri bij spēkā kopš Carolīnas un tos atvietoja ar jauniem un mīkstākiem. Tāda sodu pazemināšana spēcīgi satricināja krimināltiesību motivācijas spiediena enerģiju un prasīja, ka tam piedotu nepieciešamo intensivitāti, stiprinot sodu nepielūdzamību.

Tamdēļ to laiku tiesībās izveidojās noraidošs stāvoklis attiecībā pret noilgumu. XVIII. un XIX.g.s. maiņas laikmetu juristi cenšas noilgumam atņemt sodu atceļošo nozīmi, vai mazākais mīkstināt tā iespaidu uz delinkventa sodamību. Tomēr, partikularo likumu krājumu sastādīšanas laikā, atkal ir radusies vajadzība pēc soda nepielūdzamības mīkstināšanas, padarot noilgumu par sodu atceļošo iemeslu un kad tuvojās XIX.g. simtēna vidus, noteikumi par noilgumu saturēja aizvien vairāk atvieglinājumus priekš delinkventa.

XIX.g.s.sākumā laika notecēšanu tikai ļoti aprobežotā mērā izslēdza vainīgā sodamību. Lai novērstu sodu caur laika notecēšanu, bij nepieciešami, lai par šo lietu nebūtu tiesas sprieduma /soda izpildīšanas noilgumu likums vēl nepazīna/ un lai apstākļi runātu specialī par labu vainīgam. Pie tam noilgums bij izslēgts veselai, vissmagāko noziegumu virknei. Laiks, kādu prasīja vainīgā atsvabināšanai no soda, bij ievērojami liels. Tā p.p. Oldenburgas 1814.g. likumu krājums pazīst tikai soda vajāšanas noilgumu /Art.144/, kura pielietošanai bij nepieciešami, ka darītājs bij palicis tiesas neuzzināts, vai attiecīgā izmeklēšana, vai lēmums nebij izdarīts tiesneša vainas dēļ un ka bez tam vainīgais par visu noilguma laiku būtu priekšzīmīgi uzvedies. 1821.g. 11.oktobra dekrets izslēdz arī šāda noilguma veida pielietošanu "noziegumos, par kuriem noteikts pārmācības nams vai bargāks sods" un šai gadījumā pielaiž vainīgā atsvabināšanu no soda tikai apžēlošanas kārtībā. Noilguma termiņi, skatoties pēc delikta smaguma, tika noteikti uz 2 līdz 20 gadiem.

Tāpat arī hannoveriešu likumu krājums pazīst tikai soda vajāšanas noilgumu, kura pielietošana ir izslēgta 1/ ja darītājs ir izvairījies, no pret viņu jau ievadītās izmeklēšanas, aizbēgot /Art.88/ un 2/ pie deliktiem, "kuriem likums nosaka nāves sodu".

Par šiem deliktiem ir teikts: "20 gadu ilga laikā paiešana, ja noziedznieks pa šo laiku ar nevainojamu dzīvi ir parādījis nopietnu labošanu, var tikai ierosināt tiesu, to ieteikt zemes valdniekam apžēlošanai" /Art.90/. Noilguma termiņi bij no 3 mēnešiem līdz 20 gadiem /Art. 89/.

Bet šā perioda likumu krājumu vairākums jau atsakās no šīs prasības pēc vainīgā nevainojamas izturēšanas un bēgšanas mēģinājumu esamības, neuzstādot to par noteikumu soda vajāšanas noilguma pielietošanai un paplašina šā instituta pielietošanu. Skatoties pēc šās paplašināšanas līdzekļiem un viņu ievērojamības, likumu krājumi sadalās 4 grupās.

Viena likumu krājuma grupa paplašina soda vajāšanas noilguma pielietošanas apjomu uz absolūti visiem deliktiem, tai pašā laikā noraidot soda izpildīšanas noilguma pielietošanu.

Tā Hessiešu /Art.128/ un Nassavas /Art.127/ likumu krājumi atrod par vajadzīgi sevišķu uzsvērt "ka ar tiesisku spēku uzlikto sodu izpildīšana netiek atcelta ne ar kādu laika notecējumu". Bet šie likumu krājumi pielaiž arī tādu deliktu soda vajāšanas noilgumu, par kuriem noteikts soda augstākais mērs - nāves sods un pārmācības nams uz visu mūžu /Hessiešu likumu krājums - Art.125/ un pārmācības nams uz visu mūžu /Nassavas likumu krājums, Art.124/. Noilguma termiņš no 1 līdz 20 gadiem.

Otrā likumu krājumu grupa turpretīm uztur spēkā smagāko deliktu

nenoilgšanas principu, bet savukārt uzstāda blakus soda vajāšanas noilgumam, soda izpildīšanas noilgumu. Šais likumu krājumos ir jau tāda mērā sastopama griba - mīkstināt sodu nepielūdzamību, ka tie pat nolēmj satricināt auctoritas rei judicatae un pielaiž no tiesas noteikta valstiska soda pieprasījuma iznīcināšanu. Tomēr šie likumu krājumi vēl skaidri apzinas sava jauninājuma radikalitāti un tadēļ atzist par nepieciešamu uzstādīt atšķirību abu veidu noilguma noteikumos. Viena likumu krājumu grupa cenšās tadējādi izlīdzināt soda izpildīšanas noilguma soda nepielūdzamības par daudz graujošo iespaidu, ka ierobežo to deliktu apjomu, kuru sodamība tiek steelta caur noilgumu, stripojot no šā saraksta smagākos noziegumus. Cita grupa sasniedz to pašu ar to, ka tā priekš soda izpildīšanas noilguma noteic garāku laiku nekā soda vajāšanas noilgumam.

Pie pirmās likumu krājumu grupas pieder Tiringas 1850.g. un Saksijas 1838. un 1855.g. likumu krājumi. Šie likumi noraida smago deliktu atvieglinājumu, noilguma gadījumos, bet uzstāda abām noilguma kategorijām vienādus terminus, kuri, tadēļ, ka smagākiem deliktiem nav noilguma, ir samērā īsi. Ja Tiringas likumu krājums no soda vajāšanas noilguma izslēdz "noziegumus, par kuriem draud vienīgi pārmācības nams uz visu mūžu" un no soda izpildīšanas noilguma izslēdz deliktus, kuru vajātais bij sodīts ar pārmācības namu uz visu mūžu /Art.76/, tad attiecīgie noilguma termiņi bij nolikti īsi. Soda vajāšanas noilga 1 - 15 gados, soda izpildīšana 5 - 15 gados /Art.71,73/. Vēl tālāk iet Saksijas 1838. un 1855.g. likumu krājumi. Pirmais satur noteikumu, ka "noziegumam, par kuru draud nāves sods vai noteikti pārmācības nams uz visu mūžu, nav noilguma /Art.80/, bet pielaiž abus noilguma veidus, nosakot līdzīgus terminus no 5 - 15 gadiem /Art.77/. Otrs ar noteikumu, ka "nenoilgstoši ir noziegumi, par kuriem draud nāves sods, vai pārmācības nams uz visu mūžu, ciktāl lieta grozās ap tādu izdarītu noziegumu un viņa izdarītāju, vai tādu viņa ierosinātāju, kurš sodams līdzīgi tā izdarītājam, kā arī piespriests nāves sods un pārmācības nams uz visu mūžu /Art.109/, nosaka abiem noilguma veidiem laiku no 1 - 15 gadiem /Art.110,115/. Vienīgais soda izpildīšanas noilguma privilegium odiosum ir, ka šis noilguma veids nenāk spēkā sekošā gadījumā: "ja notiesātais no soda izpildīšanas izvairījies aizbēgot, noilgums nestājas spēkā tik ilgi, kamēr notiesātais nestājas, vai netiek nogādāts tiesas priekšā /Art.115/.

Pie otrās likumu krājumu grupas pieder braunšveigiešu un bādiešu likumu krājumi. Šie likumu krājumi vairs neierobežo soda vajāšanas noilgumu darbības apjomu, bet apkaro soda izpildīšanas noilguma graujošo iespaidu ar to, ka tie tam noteic ilgākus laika posmus un ar to, ka izslēdz no noilguma smagākos deliktus.

Tā pie braunšveigiešu likumu krājuma soda vajāšana noilgst laikā no 1 - 21 gadiem, soda izpildīšana mazākais 5 gados, bet termiņa augstākā robeža līdzinās augstākam sodamēram kāds var tikt piespriests, sodot ar pārmācības namu /§71/. /No jau piespriestiem sodiem noilgst: I. noteikta laika ķēžu sods 20 gados, jeb ja noilgstošais sods ir lielāks, šini lielākā laika sprīdi/. Nāves sodam un ķēžu sodam uz visu mūžu vispār nav noilgums, nāves sods pēc 20 g. notecēšanas tiek pārvērsts ķēžu sodā uz visu mūžu /§71/. Tāpat bādiešu likumu krājumā, kas pazist abus noilguma veidus, soda vajāšana noilgst 2 - 20 gados, soda izpildīšana 5 - 25 gados /§§190-194/.

Piespriestais nāves sods un mūža spaidu darbu sods nenoilgst, tomēr nāves sods pēc 20 gadiem pārvēršams pārmācības namā uz visu mūžu /§196/. Beidzot šis likumu krājums soda izpildīšanas noilgumam uzstādīja sliktākus noteikumus, kā soda vajāšanas noilgumam, kamēr vajāšanas noilgums tiek pārtraukts tikai caur parādībām, kuras nozīmē vainīgā tiesiskās vajāšanas atjaunošanu, caur katru tiesisku darbību, kura tā pašā dēļ tika vērsta pret apvainoto", /Baden §192/-piespriests sodu noilgums tiek pārtraukts: 1/ caur notiesātā satveršanu soda izpildīšanas

nolūkā un 2/ caur katru jaunu, pirms noilguma notecēšanas izdarītu līdzīgu vai līdzinošos noziegumu" /§197/.

Trešā likumu krājumu grupa, kura ierobežo soda izpildīšanas noilgumu ar garākiem periodiem, salīdzinot ar soda vajāšanas noilgumiem, noraida kāda delikta izslēgšanu no noilgstošo deliktu pirmās kategorijas un šai ziņā rada tikai odioso privileģiju, pavairojot to iemeslu skaitu, kuri pārtrauc noilgumu.

Tā pēc Virtembergas likumu krājuma sodu vajāšana noilgst 2 līdz 20 gados /Art.130/, soda izpildīšana 15 - 25 gados /Art.131/. Neviens delikts nav izslēgts no noilguma, bet abu noilguma veidu gaitas noteikumos, ir ievērojama atšķirība: soda vajāšanas noilgums bez tiesas darījumiem, kuri vērsti uz apsūdzētā vajāšanu, tiek pārtraukts "kolīdz viņš no nozieguma noilgšanas laika notecēšanas apdomāti ir izdarījis jaunu noziegumu vai pārkāpumu, kura sods pastāv ne tikai naudas vai cietuma sodā līdz 6 mēnešiem /Art.132/; soda izpildīšanas noilguma pārtraukšanai pietiek, ka vainīgais ir izdarījis darījumu, kura sods pastāv ne tikai naudas sodā /Art.133/.

Kā parasti pie sodu nepilūdzamības reglamentācijas prūsu likumu krājumos arī noilguma atvieglinājumiem novelk šauras robežas. Šis soda likumu krājums nepazīst nekādu soda izpildīšanas noilgumu. Vajāšanas noilguma augstākā robeža ir 30 gadi. Kā noilguma gaitas nepieciešamu noteikumu tas prasa, ka apvainotais nav bēdzis /§§46,50,339/.

Saskaņā ar savu vispārējo atturību attiecībā uz delinkventiem sodamiem atvieglinājumiem, Vācijas valsts 1871.g. soda likumu krājums ievērojami ierobežoja iespējamību tikt atsvabinātam no soda, noilguma dēļ. Pastāvošās vācu tiesības pazīst abus noilguma veidus un neizslēdz no tiem nevienu deliktu, bet viņu noteiktie noilguma termiņi satur mazāk atvieglinājumus, kā partikulariem likumu krājumiem pazīstamie termiņi. Soda vajāšanas noilguma garākais termiņš ir 20 gadi, minimalais termiņš 3 mēneši; soda izpildīšanas noilguma augstākais termiņš ir 30 gadi, minimalais - 2 gadi /§67,70/. Šī likuma bardzība jaunākā laikā izsauca asus pārmērus un krimināltiesību zinātnē tika pacelta prasība pēc soda izpildīšanas noilguma termiņa saīsināšanas un pielīdzināšanas soda vajāšanas noilgumam. Tikai zinātnē uzskatīja par nepieciešamu, pārkāpumu noilguma termiņus pagarināt. Tomēr Vācijā noilguma atvieglinājumu paaugstināšana atdurās uz kavēkļiem, kuri meklējami citu sodus izlīdzinošo iemeslu - sevišķi nepieciešamības stāvokļa attīstībā. 1909.g. pirmuzmetums piepaturēja pastāvošo tiesību noilguma termiņu negrozītā veidā un paaugstināja soda vajāšanas noilguma termiņu par 6 mēnešiem /§94/ 1913. un 1919.g. pirmuzmetumi gāja vēl tālāk. Šie uzmetumi atstāja 1871.g. soda likumu krājuma soda izpildīšanas termiņus neaizkārtus /1913.g. §126; 402; 1919.g. §125,415/, bet uzskatīja par nepieciešamu tādu deliktu, par kuriem draud nāves sods vai spaidu darbi uz visu mūžu, soda vajāšanas noilguma termiņus pagarināt līdz 25 gadiem /1913.g. §122; 1919.g. §121/. Bet 1925.g. A.E. atgriezās pie noilguma noteikumu mikstināšanas. Varena noilgumu atvieglinājumu paaugstināšana ir no šā uzmetuma liktā abu noilgumu veidu termiņu vienādībā. Pie tam A.E. termiņi ir netikai isāki par tagadējiem soda izpildīšanas noilguma termiņiem, bet arī par soda vajāšanas noilguma termiņiem. 20 gadu termiņš ir piepaturēts to deliktu atvieglināšanai, par kuriem draud nāves sods un pārmācības nams uz visu mūžu /§§78,82/. Bet nākošā deliktu kategorija nenoilgst vairs ar 15 resp. 20 gadiem, kā pastāvošās tiesības, bet 10 gados.

Darījuma noilguma termiņu minimums ir 2 gadi pret tagadējiem 5 gadiem /soda izpildīšanas gadījumos 5 gadi/.

Pārkāpumu sodamība tiek pie dažādiem noilguma veidiem dažādos termiņos dzēsta. Soda izpildīšanas noilgumam ir piepaturēts līdzšinējais 2 gadu termiņš, soda vajāšanas nozieguma termiņš ir paaugstināts no 3 uz 6 mēnešiem /§ 356/.

Bet jau no 1913.g. uzmetuma, vācu uzmetumi pazīst vēl citu noilguma

noteikuma mikstināšanu. Vecā noilguma pārtraukšanas instituta vietā, uzmetumi jaunam vācu sodu likumu krājumam ievēd jaunu institutu: noilguma termiņa pagarināšanu, kura ievērojami atviegļina noilguma gaitas noteikumus. Pie tagadējā stāvokļa zināmai iestāžu rīcībai "ir tas rezultāts, ka jau notecējušais laiks netiek ņemts vērā un ka noilgums sākas no jauna. Šis iespāids uz soda vajāšanas noilgumu ir katrai, pret darītāju viņa darījuma dēļ, vērstai tiesiskai darbībai, soda izpildīšanas nolūkā katrai uz izpildīšanu vai notiesātā satveršanu izdarītai izpildu organu darbībai. Pārtraukums var iestāties bieži. Pastāvošām tiesībām nav pazīstami priekšraksti, kuri noilgumam noliktu galīgu robežu, tā kā ir iespējams, kādam sodam vai soda darījumam pavisam nepiemērot noilgumu. "Šis regulējums", pēc uzmetuma autoru domām, "runā pretim noilguma pamatdomai, pēc kuras vajāšanai un izpildīšanai, ir liekamas zināmas laika robežas. Bez tam noilguma pārtraukšana ir saistīta ar darījumiem, kuri paši par sevi kalpo citiem mērķiem un kuru izvešana ir neatkarīga no jautājuma par to, vai noilguma atlikšana ir pieteikta. Tādēļ noilgums tiek pārtraukts daudzos gadījumos, kuros noilguma pārtraukšanai nav lietišķu iemeslu. Uzmetuma autori tādēļ liek priekšā citu regulāciju. Noilgumu pārtrauc tie darījumi, kas kalpo mērķim, pie kura realizācijas radošs ir tikai apsvērums, vienalga vai noilguma pārtraukums ir pieteikts vai nē. Noteikšanu, par termiņa pagarināšanu soda vajāšanas noilgumam, tie nedod tās tiesas izlemšanai, kura darbojās uz prokurora pieprasījuma. Pie izpildīšanas noilguma pagarināšanas prasa izpildīšanas iestādes lēmumu; arī šē tā tad lems tiesa. Par kādu laiku termiņš lai tiktu pagarināts, lemj iestāde pēc viņai pienācīgā uzsakta. Šim uzskatam tomēr ir liktas zināmas robežas. Svarīgāka ir priekšraksts, ka arī pie vairākkārtējas pagarināšanas nevar tikt pārsniegts noteikts kopējais termiņš. Iespējamība neattiecināt noilgumu uz kādu sodu vai sodamu darījumu, tā tad vairs nepastāv" /Denkschrift zum Entwurf von 1919, S.107/.

Noilguma pagarināšanu A.E.1925.g. regulē sekoši: attiecībā uz sodu vajāšanas noilgumu tur teikts: "Tiesa var pagarināt noilguma termiņu uz prokurora pieprasījumu, ja gadījumā sevišķi apstākļi to prasa. Visumā termiņš, kaut arī vairākas reizes pagarināts, nevar tikt palielināts vairāk kā uz pusi. Lēmums attiecās tikai uz viņā minētām personām" /§81/.

Attiecībā uz soda izpildīšanas noilgumu teikts: "Izpildīšanas iestāde var noilguma termiņus pagarināt, ja gadījuma sevišķi apstākļi to prasa. Visumā, kaut arī vairākas reizes pagarināts, termiņš nevar tikt palielināts vairāk kā uz pusi" /§84/.

Vācijā noilgums dabūja soda izslēdzošu nozīmi XVIII.g. simtenī. Daudz vēlāk šādu lomu ieguva vācīgā nāve.

VAINĪGĀ NĀVE.

Mēs redzējam, ka Vācijā vidus laikos neatrada šķērsļus mirušā sodīšanai /p.p. nogalinātā, kurš izsludināts ārpus likuma, pret nozieguma vietā nosisto, pret mājas miera vai laulības pārkāpēju, pret pašnāvniekiem u.t.t./ . Šim principam vācu tiesības palika uzticīgas arī jaunākā laikā. Vēl XVII. un XVIII.g.s. vācu juristi nebaidījās izpildīt visus tos sodus pie mirušiem, kuri mazākais varētu radīt izpildīšanas priekšstatu /p.p. sadedzināšana, četrdaļīšana, galvas nociršana, pakāršana, piesiešana uz riteņa, rokas nociršana u.t.t./.

Pats par sevi saprotams, šais gadījumos piedzina arī ipašuma sodus. Šie principi pa daļai pārgāja arī uz XIX.g. simteni, jo tos pārņēma prāšu 1794.g. zemes tiesības /II, 20 §§99, 103, 804, 865, 1456/ un austriešu 1802.g. likumu krājums /I.d. §202/.

Tomēr jau XVIII.g.s. beigās notika lielas pārmaiņas.

Humanitārā kustība, kura Vācijā pirms pagājušā gadsimta noveda pie ievērojamas soda mikstināšanas, stāvēja citā netikai ar kriminaltiesību bardzību, bet arī ar to degenerāciju, kura caur to tika vadi-

ta tautas ierašās - ar socialās motivācijas kvalitātes pazemināšanos, kura tika vadīta caur vecās represiju sistēmas bardzību. Tādēļ par tās cīņas objektu bij ne tikai vecās soda sistēmas bardzība, bet arī visas tās sistēmas puses, kuras savu psiholoģiskā iespaida stiprināšanu centās panākt ar darījumiem, kuri nospieda cilvēku labākos pārdzīvojumus /apkaunojoši sodi/. Starp šiem darījumiem princips par sodu izpildīšanu pie delinkventiem kuri miruši ieņēma redzamu vietu. Tas stāvēja arī pretrunā ar cilvēku tikumiskiem pārdzīvojumiem, kuri prasīja pēc cieņas pret citā pasaulē aizgājušā mirstīga čaulu. Pie tam ir saprotams, ka, lai gan soda nepielūdzamības mīkstināšana patiesībā neatbilda laika garam, tomēr šai laikā tika iznīcināts princips par represijas iedarbību uz delinkventa liki.

Bet no sacītā tāpat kļūst skaidrs, ka tēze par mirušo sodamību, ciktāl tā nerunāja pretīm sabiedriskās motivācijas kvalitātes paaugstināšanas principam, varēja bez grūtībām palikt spēkā tiesībās. Naudas sodu piedzišana no mirušā delinkventa ipašuma, kurai nepiemita nekas zaimojošs, netika pat apstrīdēta no XVIII.g.s. humanistiem.

No šiem darījumiem neatteicās arī XIX.g.s. tiesības. Tai laikā, kad vairums partikulāro likumu krājumu atzina, ka nāve izslēdz delinkventa personīgas sodīšanas iespējamību, tie tomēr pielaida ipašuma sodu izpildīšanu, arī pēc delinkventa nāves pie viņa atstātās mantas, ja spriedums bij dots viņam dzīvam esot. /Bavarija, Art.138; Oldenburga, Art.143; Braušveiga §67; Hannovera, Art.87; Hessena, Art.126; Tiringa, Art.68; Prūsija §20/. Tos pašus uzskatus aizstāv arī pastāvošās vācu tiesības /§30/.

Vācu kultūras attīstība pēdējos gadu desmitos padarīja par nevajadzīgu arī šo mirušo sodīšanas atavismu. Vācu krimināltiesību zinātnē jau kopš ilga laika pacēlās balsis pret pastāvošo naudas sodu piedzišanas kārtību un šie protesti tika ievēroti no jaunā vācu soda likuma krājuma uzmetuma autoriem. Jau 1909.g. pirmuzmetums saturēja sekošu noteikumu: "pie notiesātā atstātās mantas nevar izdarīt naudas soda izpildīšanu" /§35/. 1913.g. pirmuzmetums atkārto šo noteikumu /§69/ un 1919.g. pirmuzmetums vēl kategoriskāki paskaidro: "ar notiesātā nāvi izbeidzas naudas soda izpildīšana /§57/.

GADĪJUMA NOZIEDZNIKĪ.

Beidzot, tiesības izrādījās viskonzekventākas pie t.s. gadījuma noziedznieku juridiskā likteņa noteikšanas. Atstāt nesodītus deliktus, kuri izdarīti bez trūkuma spiediena un vēl ir dzīvi iedzīvotāju atmiņā, likās apdraudām krimināltiesību nepielūdzamības prestižu, un tiesības līdz pat pēdējam laikam nevarēja nolemt, ka šie darījumi atstājami nesodīti; pat gadījumos, ja delikti izdarīti no citādi nevainojamiem pilsoņiem, vienīgi zem kādas piepešas kausalības, neapvaldītas dzīvas, vai uz laika notikušas gribas paralizēšanās iespaida. Tikai visjaunākā laikā krimināltiesības nolēma šinīs gadījumos pielietot nosacīto soda atļaušanu. Vācijā šis princips tika pielietots arī jau 90-to gadu vidū p.g.s. un kļuva par pamatu nosacītās apžēlošanas institūtam.

Likumā gadījuma noziedznieku soda atvietošanas sistēma Vācijā bij ļoti ierobežota. Atsvabināšana no soda tādos gadījumos tika uzskatīta par ārkārtīgu soli, kura izvešana prasīja komplicētu un smagu procedūru. Katrs viņas pielietošanas gadījums ir saistīts ar plašu sarakstīšanos, un vainīgais tikai ar to tiek atsvabināts no soda, ka tiek laista darbā vesela rinda valsts organu līdz pat visaugstākam - monarham. Šī sarežģītā procedūra un kritika, kuru viens organs deva par otra darbību, saprotams noveda pie ievērojamas pielietošanas apjoma samazināšanas. Bez tam viņas pielietošana bij atkarīga no justīcijas pārvaldes organu ieskata, kuri katrā gadījumā lēma par tās piemērotību.

Bez formas, kura saīsināja no soda atsvabināmo gadījuma noziedznieku virkni, nosacītā apžēlošana Vācijā sākumā arī ļoti šauri uzstā-

dija viņas materiāli-tiesiskos noteikumus. Apskatāmā atvieglinājuma pielietošanas apjomu, galvenām kārtām ierobežo divas noteikumu grupas: no vienas puses tas atkarajās no to personu skaita, pret kurām šis darījums ir atļauts, no otras - no to deliktu apjoma, pie kuriem var to pielietot. Abos gadījumos noteikumi par nosacīto apžēlošanu sākumā bij ļoti uzmanīgi. Vācijas valstis, kuras laikā no 1895.g. - 1903.g. pie sevis bij ievēdušas nosacīto apžēlošanu, to pielaida tikai pie personām, kuras nebija sasniegušas 18.g. vecumu /tikai Hamburga un Švarcburga-Zonderhauzena nepazīna principiēlu vecuma ierobežojumu/ un arī tikai gadījumos, ja šīs personas nebija iepriekš sodītas /tikai Šaumburga-Lippe un Libeka neuzskatīja šo noteikumu par nepieciešamu/. No otras puses vairums Vācijas valsts nosacīto apžēlošanu pielaida tikai deliktiem, kuriem nedraudēja augstāks sods kā cietuma sods uz 6 mēnešiem /ja vainīgam draudēja cietuma sods lielāks par 6 mēnešiem, vai naudas sods, tad tā nevarēja tikt piemērota/. Bavarijā, Virtembergā, Oldenburgā un Lippē jau pie 3 mēnešu liela cietuma soda nevarēja tikt pacelts jautājums par nosacīto apžēlošanu.

Bet tad pamazām iestājās nosacītās apžēlošanas pielietošanas apjomu paplašināšana. Pamazām atkrita šā darījuma pielietošanu ierobežojošie vecuma noteikumi. 1907.g. Bavarija pielaida tās pielietošanu pie delinkventiem, kuri jau bija sasnieguši 18 dzīvības gadu; 1911.gadā tās pielietošanu pie pieaugušiem delinkventiem atļāva Virtembergā. Pamazām mainījās noteikumi par iepriekšējo sodīšanu.

1903.g. apvienības valdības vienojās, ka izņēmuma gadījumos, nosacītā apžēlošana var tikt pielietota arī pie tiem, kas iepriekš sodīti ar brīvības sodu. 1907.g. Bavarija šo darījumu pielaida visos gadījumos, kuros sodamais jau iepriekš sodīts ar brīvības sodu. Pamazām paplašinājās arī to deliktu apjoms, pie kuriem bija iespējama nosacītās apžēlošanas pielietošana. 1903.g. apvienības valdības atzina, ka piedraudēto sodu smagums nestāv ceļā darījuma pielietošanai.

Tālākā sodu nepielūdzamības atslābšana Vācijā ir pieteikta ar jaunā vācu krimināltiesību krājuma pirmuzmetumiem. Šie uzmetumi vispirms atvieto agrāko nosacītās apžēlošanas sistemu, kura ārkārtīgi ierobežoja delinkventu soda atlaišanu, ar nosacītās notiesāšanās sistemu, kura pēdējiem dod ievērojamus atvieglinājumus. Soda atsvabināšana vairs neprasa veselas iestāžu virknes līdzdarbību, bet tiek no tiesas, kura sodamo lietu izpilda, realizēta. Nosacītā soda atlaišana piemērojama visiem likumā paredzētiem gadījumiem. Beidzot vainīgais pats sasniedz galīgo atbrīvošanu no soda, izpildot viņam no likuma uzliktos pienākumus. Tālāk uzmetumi nosacīti soda atlaišanai uzstāda izdevīgākus noteikumus kā agrāk. Šie uzmetumi nepazīst vairs kā atvieglinājuma ierobežojumus vecumu. Ierobežojumi, kuri rodas no tā, kā vainīgais iepriekš sodīts, šais uzmetumos ir pielīdzināti nullei. 1909.g. pirmuzmetums vēl vispār nepielaiž nekādu nosacītās notiesāšanas pielietošanu pie personām, kuras ir iepriekš sodītas /§38/; 1913.g. pirmuzmetums nosacītās soda atlaišanas pielietošanu arī pielaiž tikai ar to noteikumu šim gadījumam, ja vainīgais 10 gadu laikā pēc soda izciešanas ir "nevainojami" uzvedies /§§ 74, 130/. 1919.g. pirmuzmetums pielaiž šā darījuma pielietošanu arī pie jau sodītiem, tikai ar sekošo: "Nosacītā soda atlaišana lai netiek pielietota pie notiesāta, kurš iekšzemē jau notiesāts par noziegumu vai pārkāpumu ar brīvības sodu lielāku par 6 mēnešiem un kurš šo sodu pilnīgi vai daļai izcietis" /§64, Nod.2/. Beidzot 1925.g. A.E. pielaiž bez noteikumiem par visa soda atlaišanu pie iepriekš sodītiem /§35/. Šajos uzmetumos arī pamazām samazina to deliktu skaitu, kur nepiemēro nosacīto nosodišanu. Tā 1909.g. pirmuzmetums to pielaida pie vainīgā sodīšanas ar arestu vai cietumu līdz 6 mēnešiem /§38/. 1912.g. V.E. to pielaida pie tāda paša ilguma cietuma vai aresta soda /§74/. 1919.g. V.E. to jau pielaiž pie notiesāšanas uz katru aresta vai cietuma laiku /§62/ un A.E. pie notiesāšanas uz visiem naudas un cietuma sodiem /§35/.

Mēs aprakstījām attīstības jaunus vilcienus, kuri noteic subsidiāro soda pielietošanu un redzējam, ka vēstures gaitā šīs normas aizvien vairāk sašaurina attiecīgo darījumu pielietošanas apjomu un ar to noved pie aizvien lielākas soda darījumu nepielūdzamības atslābšanas. Kriminālvajāšanas un pierādījumu tiesību darbības pamatu attīstība nevar, kā jau aizrādīts, būt par tematu mūsu apskatam. Tomēr arī šo principu attīstība var novērot līdzīgas tendences. Tautas kulturas stāvokļa zemās pakāpes tiesības sper soļus, lai pavairotu savu vājašanas jeb apsūdzību organu sekmīgās darbības izredzes un upurē tam savu pilsoņu svarīgos labumus. Ar tautas kulturas pieaugšanu, tiesības beidz ķerties pie šādiem varas līdzekļiem un sāk ņemt vērā tādas tautas intereses, kuras agrāk tika pilnīgi ignorētas. Tā p.p. agrāk tiesības, lai nodrošinātu savu vājašanas organu darbību, stipri ierobežoja tautas brīvību, izdarīja stingru viņas darbības kontroli un ievēda apgrūtinošu pasu sistemu, u.t.t. Vēlāk tās ievēroja tautas kulturas pieaugšanu, un atsacījās no šiem darījumiem, un ja arī tās tālāk turpina rūpēties par sava vājašanas organa sekmīgu darbību, tad tomēr neupurē tam kādas valsts pilsoniskas intereses. Tāpat tiesības, izbeidzot vecās procesa saistības principus nostāda tādi priekšplanā apsūdzības intereses, kā upurē tām citas iedzīvotāju intereses. Vecais inkvizīcijas process bija pilns principiem, kas darbojās in favorem accusationis, kas nodrošināja apsūdzībai salīdzinot ar aizstāvjiem lielas priekšrocības, pierādījuma likumi bij piemēroti apsūdzētā vainas nenovēršamai pierādīšanai /spīdzināšanai/ u.t.t. Vēlāk tiesības iznīcina šos tiesiskās notiesāšanas gadījumu pavairošanas faktorus, pamazām izlīdzina apsūdzības stāvokli pret aizstāvjiem un pat nodrošina pēdējai zināmas priekšrocības pret pirmo /tiesiskie noteikumi in favorem defensionis/. Ir skaidrs, ka pie vienas vai otras vājašanas vai procesa kārtības sistēmas milzīgās nozīmes sodu pielietošanas gadījumu skaitā, attiecīgais vēsturiskais process, noved pie kriminālsodu nepielūdzamības progresīvas atslābšanas; vājašanas un procesa kārtības attīstība pilnā apmērā harmonē ar to noteikumu attīstību par kuriem mēs runājam. Sevišķi ir jāuzsver, ka procesa attīstība nekādi nerunā par tā pakāpenisku piemērošanas darījumiem, kas noved pie objektīvās tiesāmības labākas saskatīšanas, bet ka gluži otrādi, tā izveido krimināltiesību nepielūdzamības regulatoru maiņu.

Tādēļ, nobeidzot šo mūsu darbu, mēs varam teikt, ka sabiedrībā gan drīz nekad nav bijuse cenšanās uzstādīt līdzību starp patieso delinkventu /t.i. nodomāti deliktus izdarījušo personu/ un notiesāto personu skaitu. Pie tā kulturas augstuma, ar kuru līdz šim cilvēce izcēlās, tiesībās uzskatīja un uzskata par nepieciešamu, - kaut arī aiz dažādiem līdzekļiem: kriminālvajāšanas izredzes palielināšanu, procesa organizāciju vai uzstādot sevišķu deliktu - darījumu kategoriju - pielietot sodus arī pie personām, kuras nav uzskatamas par patiesiem delinkventiem. Uz zemākām kulturas pakāpēm, šādu personu daļa, kuras tiek sodītas tikai, lai demonstrētu tiesību sodu nepielūdzamību, ir lielāka, uz augstākām mazāka. Bet vēl mēs esam tāli no tā momenta, kur šī daļa būs nozuduse.

NOZIEGUMU UN LEGĀLO KLASIFIKĀCIJU SISTĒMAS.

Krimināltiesību normas krasi nodalās divās grupās: likumdošana viņas sadala vispārējā un speciālā daļā. Pirmā sniedz noziegumu pazīmju vispārējo raksturojumu un nosaka to sodu būtību, kurus uzliek par noziegumiem. Otrā formulē atsevišķu noziegumu jēdzienus un norāda uz viņu sodamības raksturu. Atkarībā no vienu un otru šo likuma normu dažādībām arī jāaplūko viņu klasifikācijas problēma. Vispārējās daļas nosacījumi, kuri runā par vienu un to pašu jautājumu - noziegumu vispār, iekšīgi cieši saistīti savā starpā. Viņu sargrupēšanu kodeksos un doktrinā nosaka dabīgā sakarība, kuŗa atrodama noziegumu dažādās pazīmēs. Likumā var vispirms ievietot noteikumu par pieskaitāmību, par vainīgumu, par noziegumu ārējām pazīmēm u.t.t. Turpretim speciālās daļas noteikumos šādas sakarības nav.

Atsevišķi noziegumi, kā speciālās daļas noteikumu priekšmets, ir neatkarīgi viens no otra; tie ir pilnīgi autonomi. Saprotams, atsevišķas noziegumu pazīmes var būt vienādas vai arī atrasties tādās attiecībās, kā individuēlie priekšmeti ar sugas priekšmetiem /divas dažādas ar nodomu izvestas slepkavības: bērna slepkavība un slepkavība vispār/ u. t. t., bet šī sakarība nav spējīga noteikt tādu normu sagrupēšanas kārtību, kāda novērojama kodeksu vispārējā daļā.

Atsevišķi noziegumi ir logiski pakārtoti viens otram ļoti dažādos veidos. Raugoties uz vienu vien pazīmi /piem. vainīguma raksturs/ šos noziegumus varētu iedalīt vienā un tai pašā klasifikācijas nodalījumā, bet ja ņemam vērā arī citas noziegumu pazīmes /darbības vai objekta īpašības/, tie paši noziegumi būs jānovieto dažādos nodalījumos. Noziegumu klasifikācija atkarājas no principiem, no kuriem vadīsimies, nodalot noziegumus pamatveidos. Tā tad, no vienas puses mūsu uzdevums ir noskaidrot to principu būtību, pie kuriem turējās šai jautājumā likumdevēji agrākos laikos, no otras puses noskaidrot tos ceļus, kuri noderētu par pamatu kriminālās likumdošanas reformai Latvijā. Šim tēmatam nav laimējies zinātnē. Pateicoties tam, ka plaši izplatītais uzskats par senajām tiesībām atzina tās par agrāko cilvēku kļūdaino uzskatu sekām, kuras novērtējamas kā nepietiekošas garīgās un ētiskās attīstības rezultāts, zinātnieki bija vienaldzīgi pret noziegumu legālo klasifikāciju vēsturē. Ciktāl agrāk izvestie noziegumu grupējumi saietās ar tagādnēs kriminālistu uzskatiem, zinātnieki tos pat neievēro un ciktāl šie grupējumi atšķiras no jaunāko laiku zinātnes klasifikācijas papēmieniem, tie tiek izsludināti vienkārši par nepareiziem. Tagadējiem pētniekiem ir pilnīgi sveša tā atzina, ka katras tiesības ir vienīgais sava laikmeta derīgais faktors sabiedriskās pieklājības vadīšanai un ka katrai tiesību vēsturiskai formai piemīt atsevišķa pilnīgi neapzināta dzīves vajadzība. No otras puses, zinātne sadalot noziegumus pēc viņu veidiem, parasti uzstāda sev citādus mērķus kā likumdevējs. Izbīdot pirmā vietā uzdevumu pilnīgi noskaidrot atsevišķu noziegumu būtību, zinātne negriež vērību tai vietai, kuru likuma devējs ierādījis noziegumam kodeksā. Zinātne noteikti nodala divus kodeksā apvienotus noziegumus, ja tie liekas viņai dažādi un no otras puses - tuvina vairākus noziegumus no dažādām likuma nodaļām, ja izdodās atrast tiem vairākas līdzīgas pazīmes /Binding, Lehrbuch des Strafrechts, I. 1902, lpp. 45/. Saprotams, ka zinātne tikpat noteikti atkāpjas no noziegumu legālās klasifikācijas, ja tas ir nepieciešams viņas mērķu sasniegšanai. Šis likumdevēja un zinātnieku tieksmes tomēr nebūt neliek šķēršļus pirmajam izvest savu gribu tiesību reformas gadījumos un, tāpat kā agrāk, arī tagad noziegumu legālās klasifikācijas lielāko tiesu vēl vienmēr paturējušas savas savādības. Zinātniekiem līdz šim nav izdevies panākt ne mazāko iespaidu uz noziegumu novietošanas kārtību kodeksos/Kriminālo kodeksu sastādīšanas tehnikas speciālista piezīmes - Wach'sa Legislative Technik, V. D. A. I. S. 21 - par kodeksu nodaļu kārtību atstāj ļoti bēdīgu iespaidu/. Noziegumu klasifikācija kodeksos pamazām tomēr mainās, bet tas notiek bez kaut kādas zinātnes līdzdalības. Vecās valstis, reformējot tiesības, pieturās tādus gadījumos pie savām vēsturiskajām tradīcijām; jaunās valstis pieturās pie tiem paraugiem, kuras izstrādājušas citas valstis. Ja tomēr pirmajā gadījumā arī darbotos likuma neapzinīgā piemērošanās dzīves vajadzībām un rezultāti būtu labi, tad to nevarētu teikt par likumdevēja metodi recipēt klasifikācijas no citām tautām. Kā mēs redzēsīm vēlāk, šīs klasifikācijas ir cieši saistītas ar tautu vispārējiem sasniegumiem tiesību politikā un viņu pārcelšana no vienas valsts uz otru būtu pielaižama tikai ņemot vērā attiecīgo zemju kultūru līdzību. Izstrādājot kodeksus tādām zemēm, kuras pirmoreiz ieved savā zemē sistemātisku kriminālo likumdošanu, bez apzinīgi-kritiskas noziegumu klasifikācijas izstrādāšanas, nebūs panākama pareiza noziegumu sadalīšana kodeksā. Apzinīgi-kritiski iztirzāt legālās noziegumu iedalīšanas kodeksos ir pilnīgi iespējami, pretēji tagādnēs zinātnes uzskatam, kurš ierauga viņā patvaļību un nesakarību. Kriminālie kodeksi radot sodošo nosacījumu sistēmu, dara divējādu darbu. No vienas

puses viņi grupē atsevišķus noziegumus nodalījumos un sadala tos kategorijās. No otras puses tie nodibina zināmu pakāpenību un sakarību starp attiecīgām lielākām nodarījumu kategorijām. Aplūkosim tos principus, kuri vada likumdevēja tiesisko apziņu vienā un otrā gadījumā.

Iztirzājot noziegumu grupu formulēšanas principus pozitīvajā likumdošanā, jāņem vērā, ka likumdevējs rada viņus nevis tamdēļ, lai vēlāk katrai kategorijai piešķirtu patstāvību, bet gan tamdēļ, lai vēlāk šīs kategorijas apvienotu vienā kopīgā sistēmā, kurai jāaptver visi kodeksā ietilpstošie noziegumi. Katra noziegumu kategorija ir jēdziens, kuram jau iepriekš jāparedz zināms pakārtotums citiem jēdzieniem - citām noziegumu kategorijām. Raugoties no šī viedokļa, varētu sagaidīt, ka likumi, formulējami noziegumu grupas vadīsies no pamatojuma, kurš nodrošinātu katrai šādi noziegumu grupai iespēju kļūt par locekli nākošajā noziegumu klasifikācijā. Varētu pat domāt, ka likums formulējams visas noziegumu kategorijas, radīs viņas, pamatojoties uz vienas un tās pašas noziedzīgo nodarījumu pazīmes modifikāciju, kā uz vienīgo papēmienu, kurš nodrošina iespēju pārvērst šīs kategorijas par nākošās noziegumu klasifikācijas locekļiem. Tomēr, patiesībā tas tā nav. Kriminālie kodeksi rada grupas apvienojot nodarījumus, kuri līdzinās viens otram tikai vienā savā pazīmē. Par šādu vienojošu pazīmi parasti izvēlās nevis kādu noteiktu pazīmju veidu, bet dažādus viņu veidus. Kodeksi sagrupē noziegumus grupās vai nu tamdēļ, ka viņos nomanāma kāda līdzība nozieguma objektā, vai tamdēļ, ka šie noziegumi tiek izdarīti līdzīgos veidos, vai, pēdīgi tamdēļ ka viņi sakrīt kā nodarījuma objektā, tā arī darbības veidā. Tā, piem., pie objekta savādībām ir radītas noziegumu grupas, kuras ietvertas 1903.g. Sodū lik.VIII,-XIX.nodaļās VIII.nodaļa - "Karaklausības noteikumu pārkāpšana" u.t.t. Te likumdevējs kā vienojošo pazīmi ir izbīdījis tā saucamo nozieguma juridisko objektu, jeb no noziedznieka pārkāpjamās tiesību normas. Dažreiz tomēr vienojošās pazīmes lomu spēlē arī tā saucamais, noziegumu faktiskais objekts, t.i. tiesiskais labums, pret kuru vērsts nodarījums. Pēc šī principa, piem., radīta Sodū lik.XXVI.nodaļa /"Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību"/. Pēc nozieguma izdarīšanas veidiem ir sagrupēti noziegumi, kuri ietilpst Sodū lik.IV-VII.nodaļās /IV.nodaļa - "Valsts nodevība" u.t.t./ . Pēdīgi, ņemot par vienojošo pazīmi noziegumu izdarīšanas veidu un objektus vienā un tai pašā laikā, ir radītas dažas noziegumu grupas Vācijas 1871.g.Sodū lik./II. Abschnitt:"Beleidigung des Landesherrn"/. No sacītā redzams, ka noziegumu legālai klasifikācijai ir raksturīgs loģiski pareizas klasifikācijas galvenās pazīmes trūkums - viņa pilnīgi ignorē prasību pēc vienas vienīgas atšķirības pazīmes. Likums neatrod par vajadzīgu likt noziegumu šķirošanas pamatā kaut kādu vienu viņa pazīmi, bet atrod par izdevīgāku noziegumu grupu formulēšanā lietot gan vienu, gan kādu citu viņa pazīmi. Šis apstāklis bez šaubām, spēlēja ievērojamu lomu zinātnes atsvēšināšanai no noziedzīgo nodarījumu legālās klasifikācijas. /Hael-schner, Das gemeine deutsche Strafrecht, II,1884, S.15,16/. Bet ar ko tad izskaidrojama tāda likumdevēju nepastāvība, no kuras viņi nav atteikušies pat XX.g.simt. otrā ceturksnī.

Nav šaubu, ka likumdevējs, radīdams noziegumu grupas, nereti sprauž sev par mērķi taisni viņu loģisko sagrupēšanu nodalījumos. Tā, piem., ja likums uzskaita visus noziegumus, kuri vērsti pret citu pilsonu mantisko labumu, tad skaidrs, ka viņam nav nekādu citu nolūku, ka vienīgi sniegt šādā veida dažādu kategoriju noziegumu uzskaitījumu/Sal.piem. Šveices kodeksa 1908.g. projektu: I.Abschnitt: Verbrechen gegen Leib und Leben; II.Abschnitt: Verbrechen gegen das Vermoegen; III.Abschnitt: Verbrechen gegen die Ehre u.t.t./ . Bieži vien noziegumu grupas likumos neuzstāda citus mērķus arī tādos gadījumos, ja nozieguma raksturīgā ipašība ir vainīgā darbības savādības. Tā, piem., noziegumu kategorijas pret valsts labumiem 1903.g. Sodū lik./XXX.-XXXVI.nodaļās/ radītas, raugoties no nozieguma izvešanas veidiem, bet viņas viegli pakārtojamas vispārējai noziegumu klasifikācijai pret privāto personu labumiem ko-

deksā, ja nemam vērā, ka, lai arī likums tieši nerunā par šiem nodarījumiem kā par tamlīdzīgu nodarījumu dažādībām, tomēr šādu viņu raksturu ir domājis. Tikpat acīmredzamā skaidrs ir arī tas, ka likums savā noziegumu klasifikācijā vienmēr ar nolūku novirzās no viņu zinātniskās sagrupēšanās un mums tad arī jāatrod šis parādības izskaidrojums.

Pēc mūsu domām, iemesli likumdevēju sistēmātiskai novirzīšanai no zinātniskās klasifikācijas noteikumiem meklējami viņu nodomā sekmēt iedzīvotāju audzināšanu un iepotēt viņos tos noziegumiem pretimrunājošos motīvus, pēc kuriem cilvēkiem ir vislielākā vajadzība, jo šādu motīvu viņiem parasti trūkst. Līdzās ar cilvēku vajadzību pieaugšanu, tiesībām jo dienas jo vairāk jāpaaugstina savas prasības pret tiem un tās var pieprasīt no pilsoņiem arī tādu prasību izpildīšanu, kuŗas tie agrāk vai nu pavisam nav pildījuši, jeb kuŗas likās par sabiedriski-nesaistošām. Parādoties šādām tiesību normām, iedzīvotāji pirmajā laikā izrādīsies par nepietiekoši sagatavotiem un šo normu izpildīšanai tiesībām būs jāsevišķi soļi, lai pārāudzinaātu sabiedrību, pieradinot to jaunājiem apstākļiem. Lai to panāktu, tiesības starp citiem līdzekļiem tad arī ķērās pie noziegumu grupu sadalījuma pēc sevišķas metodes, kuŗa krasī atšķiras no zinātniskās klasifikācijas pamatprincipiem, bet toties nodrošina viņām iespēju iespaidot iedzīvotāju audzi-
nošā nozīmē.

Saskaņā ar cilvēku psiches vispārējiem likumiem, parādību un priekšmetu priekšstati, kuŗi paši par sevi dažādi, asociējās ar dažāda veida novērtējošiem pārdzīvojumiem apulsīvās vai repulsīvās emocijās, ja šis parādības tiek pārdzīvotas sakarā ar attiecīgām psihiskām parādībām. Zem pastāvīgas priekšstatu pārdzīvošanas sakarā ar zināmām emocijām, šie priekšstati iegūst iespēju izsaukt tādas emocijas arī pašas par sevi, jau neatkarīgi no citiem faktoriem, kuŗi iespaido emocionālo dzīvi. No sākumā emocionāli pilnīgi vienaldzīgi priekšstati sakarā ar to kļūst par zināmu emociju ierosinātājiem un cilvēku pieklājības faktoriem. Tā, atmiņas par pilsētu, kuŗā dzīvojis cilvēks, izsauks viņā labu sajātu, ja šai pilsētā noticis kāds šim cilvēkam patikams notikums un pretēji, atmiņas par kādu vietu var kļūt nepatīkamas, ja šai vietā notikusi ar cilvēku kāda nelaime. Šāda "jātu pārvietošanās" notiek dzīvē pasāvisgi, neatkarīgi ne no viena cenšanās pārvērst cilvēku psihologiju; bieži vien neapzinīgi pēc tā cenšas arī tiesību politika un, atsevišķi, arī kriminālpolitika.

Kriminālas likumdošanas rokās atrodās ļoti spēcīgi līdzekļi iedarbībai uz iedzīvotāju psichi. Kriminālie likumi piegriežas tādām lietām, kuŗas cilvēkiem nebūt nav vienaldzīgas - viņi runā par kaut ko apkaunojošu un atbaidošu - par noziegumu un sodu! Šis jūtas, kuŗas izsauc katrs krimināllikums, vēl krasāki izpaužas, lasot kriminālo kodeksu, kuŗa smagais saturs sakopots vienā grāmatā. Jau atverot vien kriminālo kodeksu, lasītājā rodas zināma sajūta, kuŗu turpmākā pantu un nodaļu lasīšana nepārtraukti uztur spēkā. - Tagad būs saprotami, cik likumam milzīgi daudz digļu jaunu asociāciju radišanai cilvēku psihē. Kodeksu lasot rodas veseli repulsīvo emociju plūdi, kuŗi noder par auglīgu zemi anti-pātijām un riebjumam pret visām tām idejām un priekšstatiem, ar kuriem vien var sastapties kodeksa tekstā. Likumdevējs pilnīgi neapzinīgi to arī izlieto. Sajuzdams vajadzību iepotēt iedzīvotājos jaunus savaldošos stimulus, viņš noziegumu nosaukumos un raksturojumos izceļ taisni tās pazīmes, kuŗas līdz tam nerādīja iedzīvotājos sevišķu riebjuumu pret šiem noziegumiem. Saskaņā ar likumu par emociju pārvietošanos, repulsīvās emocijas, kuŗas izsauktas vispār no kodeksa teksta, izplēšās arī uz šīm, agrāk emocionāli-vienlīdzīgām, parādībām. Ar laiku šo pazīmju realizēšanas sodamība kļūst tikpat saprotama, kā slepkavības u.t.t. sodamība. Tā kā tām pazīmēm, pret kuŗu realizēšanu kriminālajam likumam jāiepotē riebjuums, rakstura pamatā ir socialās psiches defekti un nevis dažādu noziegumu elementu klasifikācijas nozīme, tad arī kodeksiem, audzinošās iedarbības nolūkā, bieži vien jāatsakās no zinātniskās klasifikācijas

noteikumu ievērošanas. Tādos gadījumos, kad likumam jāizsauc cienība pret zināmām tiesībām un riebījums pret šo tiesību pārkāpšanu, izstrādājot nozieguma nosaukumu, tam jāņem vērā viņa objekta īpašības un jānorāda uz noziedzību pret šo objektu, kā uz noziedzīgās darbības raksturīgo pazīmi. Ja likums stāda sev par uzdevumu norādīt uz zināmu nozieguma izvešanas veidu, viņš raksturo noziegumu, ņemot par pamatu tā izpildīšanas veidu. Pēdīgi, ja likuma uzdevums ir izcelt zināmas darbības noziedzīgo raksturu, gadījumos, kad šī darbība vērsta speciāli pret sevišķu objektu, tad viņš raksturojot noziegumu, griež vērību uz vienu un otru no norādītām pazīmēm. Tā tad noziegumi, kuriem neapšaubāma logiska radniecība, dabū nosaukumus, kuri šo radniecību pilnīgi apslēpj. Ja vainīgais bojā svešu mantu, salūžot vai iznīcinot to, likums runā par "mantas bojāšanu", t. i. galveno vērību vērš uz nodarījuma objekta būtību, bet ja vainīgais iegūst sveša mantu no tās īpašnieka ar viltu, likums runā par krāpšanu, t. i. raksturo nodarījumu, norādot uz darbības veidu.

Tādā veidā atsevišķu noziegumu pazīmes ieslēgšana repulsivi-emocionālos pārdzīvojumos, noderēs par spēcīgu līdzekli cilvēku psiķes pāraudzināšanai. Bez tam tiesības, vajadzības gadījumos, ņem palīgā vēl citu, daudz spēcīgāku pedagogisku paņēmieni: viņas sāk radīt noziegumu grupas, ņemot par pamtu tās noziegumu pazīmes, kuras viņas cenšās popularizēt. Pēc šī principa radītās grupas vēl vairāk pastribo attiecīgo pazīmju sodamību, norādot, ka visi pārējie noziegumu momenti tiek nobīdīti pie malas. Ja vairākiem noziegumiem piemīt šāda pazīme, tad lai arī visas citas šo noziegumu pazīmes būtu dažādas, tie tomēr apvienojami vienā grupā. Ar to panākts tas, ka tā pazīme, kuru likums izbīda no citu noziegumu vidus, tiek uzskatīta par sevišķi noziedzīgu netikvien aplūkojamā gadījumā, bet arī citos visos noziegumos, kuros šī pazīme sastopama. Ta tad, piem., ja likums apvieno vienā nodalījumā visus noziegumus, kuru raksturīgā pazīme ir viltus pielietošana no vainīgā puses, tad ar to viņš vēl vairāk pastiprina audziņošo iedarbību, kura izriet no atsevišķu ar viltu izvestu noziegumu raksturojuma, kurš norāda uz viltu, kā uz galveno nozieguma pazīmi. Viltus šinī gadījumā tiek uzskatīts kā krimināltiesiskā pamatkategorija, kā viens no galveniem noziedzību izteiksmes veidiem un cilvēki iepazīsies ar to sodamību jau pavirši vien pašķirstot attiecīgo kodeksu.

Tādi ir tie principi, no kuriem likumdevēji neapzinīgi vadās, izstrādājot noziegumu nosaukumus un radot noziedzīgo nodarījumu grupas. Bet no kā tad likumdevējs vadās, nosakot šo grupu kārtību kodeksos. Ar ko izskaidrojama tā pakāpenība, kurā kriminālie kodeksi sakārto dažādas noziegumu kategorijas. Aplūkojot dažādus kodeksus, redzams, ka šai ziņā viņos atrodami trejādi pamatojumi.

I. Dažreiz, nosakot kriminālos kodeksos daļu pakāpenību, likumdevēji raugās no t i r i p r a k t i s k ā viedokļa un cenšās piedot kodeksam tādu likumu krājumu veidu, kurš būtu parocīgs tiesas vajadzībām. Uzstādot par uzdevumu atvieglot tiesām likumu atrašanu, likumdevējs sakārto likuma normas, raugoties pēc šo normu pielietošanas biežuma. Sprotams, ka dzīvē dažādi noziegumi atgadās ne vienādā daudzumā: ar dažiem noziegumiem tiesai ir darīšanas gandrīz katrā sēdē, daži turpretim nāk tiesas izšķiršanā samērā reti. Tādēļ arī likumdevējs /neatteikdamies no tiesībpolitikas paņēmieniem noziegumu nosaukumu izstrādāšanā un viņu kategoriju radīšanā/ pirmā vietā nostāda tās noziegumu grupas, kuri atkārtojās dzīvē ļoti bieži, bet nākošos nodalījumus paredz nodarījumiem, kuri praksē sastopami retāk. Šo kodeksu nodaļu grupēšanas sistēmu likumdevēji piemēro ļoti reti. No Vācijas kodeksiem viņu pielietojis vienīgi 1756. g. Codex juris Bavarici Criminalis.

II. Nosakot kriminālo kodeksu nodaļu pakāpenību, likumdevējs var censties atvieglot iepazīšanos ar atsevišķu noziegumu juridisko raksturu. Tas noved pie "akademiskās" noziegumu klasifikācijas receprijas.

Kriminālo tiesību zinātnei, kuŗas uzdevumā ietilpst ex professo sekmēt šo tiesību iemācīšanu, gluži dabīgi bija jāizstrādā noziegumu klasifikācija, kuŗa vestu pie norādītā mērķa. Par tādu klasifikāciju tika atzīta noziegumu sagrupēšana, kuŗas pirmā vietā nostādīti pēc savas uzbūves visvienkāršākie nodarījumi, pārējot tālāk uz vienmēr komplikētākiem. Tāds sadalījums ļoti atvieglo iepazišanos ar tiesību saturu, jo komplikētās struktūras noziegumu sastāvā vienmēr ietilpst kā paši šo noziegumu elementi, tā arī visas vienkāršāko nodarījumu pazīmes. Dibinoties uz šiem slēdzieniem, lielākā kriminālistu daļa, kodeksu speciālās daļas noteikumu iesāk ar to noziegumu iztirzāšanu, kuŗi vērsti pret privātpersonu labumiem un tikai pēc tam pāriet uz noziegumiem pret valsts labumiem. Šī kārtība literatūrā kļuvusi tik parasta, ka zinātnieki atrod par par lieku viņu motivēt. Arī likumdevējs, dažreiz, aizraudamies no pedagogiskām tieksmēm, pielieto šo akadēmisko sistēmu noziegumu sagrupēšanā un aplūko kodeksā vispirms privātos noziegumus un tikai tad pāriet uz publiskājiem.

Par piemēru šādai noziegumu sagrupēšanai kodeksā, noder klasifikācija, kuŗa pielietota Bavārijas 1813.g. kodeksā. Šī Bavārijas kodeksa sistēma pielietota sastādīt arī Oldenburgas 1814.g. kodeksu, kuŗā šī sistēma papildināta ievietojot jaunu nodalījumu III. grāmatas I, titulī: Von Vergehen gegen die oeffentliche Sittlichkeit. Uz tādiem pat pamatiem cēlis savu klasifikāciju arī Bādenes 1845.g. kodekss. Jaunākos laikos šim principam sekojis Šveices kodeksa 1908.g. projekts.

III. Pēdēgi, nosakot kriminālo kodeksu nodaļu pakāpenību, likumdevējs var vadīties no tiesību politikas paņēmieniem un uzstādīt sev tos pašus uzdevumus, kuŗus uzstāda izstrādājot noziegumu nosaukumus un nodalījumu apzīmējumus. Atzīstot, ka nodaļu sadalīšanas sistēma kodeksos var iespaidot dažu noziegumu nozīmes novērtēšanu, likumdevējs var piedot šai sistēmai tādu raksturu, ka viņa kļūst spējīga no savas puses sekmēt cilvēku iepazīstināšanu ar dažu tādu nodarījumu sodamību, pret kuŗu apkaŗošanu likums izlieto savišķi noteiktus līdzekļus. Lai vēl lieku reizi aizrādītu uz dažu pazīmju sevišķu sodamību, sevišķi tādu, kuŗas iedzīvotājiem vai nu pavisam nav skaidras, vai kuŗas viņi cenšas stipri mikstināt, likumdevējs izbīda pirmā vietā taisni tos noziegumus, kuŗiem piemīt šādas īpašības un ierāda tiem kodeksā pirmo vietu. Turpretim tādas noziegumu grupas, kuŗas jau labi pazīstamas kā sodami nodarījumi, tiek nobīdītas kodeksa beigās. Abi šie paņēmieni sekmē pirmās noziegumu grupas sodamības izcelšanu, vēl vairāk pastiprina likuma terminoloģijas pedagogisko iedarbību, un, reizē ar to, seko noziegumu grupu veidošanas principiem. Vajadzība pēc šādas iedarbības ir tik nepieciešama tautas tiesību kultūras attīstībai, ka šī tiesību politikas sistēma noziegumu grupēšanā tiek pielietota nospiedošā kodeksu vairumā, kamēr divas iepriekšējās sistēmas sastopamas tikai kā reti izņēmumi. Tamdēļ arī šai noziegumu pakāpju grupēšanas sistēmai likumdevējiem jāpiegriež sevišķa uzmanība.

Kā uz šādas klasifikācijas piemēru var norādīt uz noziegumu sagrupēšanu Vācijas 1871.g. kodeksā, kuŗš vēl ir spēkā.

NOZIEGUMU GRUPĒJUMU VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA.

Tā tad, lielais kodeksu vairums noziegumu grupas sakārto tādā kārtībā, kuŗa vislabāk veicinātu tautas sociālo audzināšanu. Tagad palūkosimies, kādi audzinoši uzdevumi šinī ziņā ir bijuši tiesībām vēsturē.

G e r m ā n u t i e s ī b a s . Sekojot Vācijas kodeksu noziegumu klasifikāciju pārmaiņām sākot no XVI.g.s., redzam, ka šīs klasifikācijas stāvējušas atkarībā no tam, ciktāl tautas socialajā audzināšanā vēl pielietoti karošanas līdzekļi. Vācijā dažādos laikos, nosakot noziegumu sagrupēšanu kodeksos, pieturējās pie dažādiem principiem, atkarībā no attiecīgā laikmeta speciālām vajadzībām. Pie tam, gribēdami popularizēt kāda nozieguma veida sodamību, kodeksi izlietoja trejādus paņēmienus. Viņi, vai nu zināmo noziegumu izbīdīja kodeksa pašā pirmajā vietā, ierādīja tam sevišķu izcilus vietu citu noziegumu vidū, jeb izbīdīja viņu augstākā

stāvokli, nekā to bija ierindojuse tautas psihologija, vai, pēdīgi, atstāja zināmo noziegumu tai pašā nodaļā, kurā to bija ievietojuši paši iedzīvotāji, bet likumdošanā ierādīja viņam tai pašā nodaļā sevišķu izcilus vietu. Pieņemot šādus noziegumu novērtēšanas papēmienu vesturiskā materiāla pētīšanai, mēs redzam, ka sākot no XVI.g.s. līdz XVIII.g.s. beigām Vācijā rūpējās galvenām kārtām par reliģisko noziegumu, mieskārīgo noziegumu un krāpšanas sodamības popularizēšanu, bet XIX.g.s. sākumā pirmā vietā nostādīja noziegumus pret valsts labumiem. XIX.g.s. otrā trešdaļā viena kodeksu daļa centās panākt krāpšanai vēl augstāku noziedzības kvalifikāciju, kamēr citi centās nostādīt pirmā vietā vispārīstamos noziegumus. Sākot no 40. gadiem radās rūpes iepotēt iedzīvotājos ideju par to noziegumu sodamību, kas vērsti pret pilsoņu vēlēšanu tiesību ierobēžošanu. Piecdesmitos gados pievienojās vēl nolūks popularizēt mieskārīgo noziegumu /kā sevišķi kvalificētu noziegumu/, apvainojuma un divkaujas sodamību. Pēdīgi XX.g.s. Vācijas likumu gars sevišķi cenšās pastrīpot to noziegumu sodamību, kas iziet uz valsts bruņoto spēku mazināšanu, amatpersonu noziegumus un vispārīstamos noziegumus.

I. Pirmie mēģinājumi ar noziegumu sagrupēšanu kodeksā iedarboties audzinošā nozīmē Vācijā tika izvesti XVI.g.s. Līdzīgu iedarbību visas Vācijas mērogā mēs atrodam 1532.g. Karolīnā /Constitutio criminalis Carolina/, pie kam šis kodeks par savu galveno uzdevumu uzskata reliģisko, krāpšanas un mieskārīgo noziegumu sodamības popularizēšanu.

II. XVIII.g.s. beigās Vācijas iedzīvotājos novērojami jauni audzināšanas uzdevumi. Šī laikmeta tiesiskā apziņa jau neraugās uz reliģiskiem noziegumiem kā, uz noziedzību pret Dievu un ierauga viņos vienīgi noziegšanos pret reliģiju kā valsts institūtu. Ņemot vērā vācu kultūras attīstības sekmes, nav vairs vajadzības sevišķi norādīt arī uz krāpšanu un mieskārīgiem nodarījumiem kā uz sevišķi bīstamiem. Sevišķu vērību sāk piegriezt tam, lai iedzīvotājos iepotētu cienību pret valsts labumiem, kurus izceļ pirmajā vietā. Valstiskos nolūkos rodas vēlēšanās iepotēt iedzīvotājos arī goda sajūtu. Šāda virziena gribas izpaudums atrodams 1794.g. Allgemeines Landrecht fuer die Preussischen Staaten, kura II. daļas XX. tituls veltīts krimināltiesiskām normām.

III. 19.g.s. trīsdesmitajos gados novērojama jauna kustība likumdevēja audzinošās gribas attīstībā. Kriminālie likumi joprojam rūpīgi nododas valsts labumu nostiprināšanai, bet pieiet šim jautājumam daudz sarežģītāk kā agrāk, un bez tam, vērš uzmanību arī uz citām tiesību audzinošās nozīmes nozarēm. Kodeksiem bija jāatkāpjas no agrāk vestās valsts labumu neaizkaramības nostiprināšanas sistēmas tamdēļ, ka tā laika politiskajā psiholoģijā norisinājās liels lūzums. Plašo iedzīvotāju masu solidaritāte pret valsts augstāko varu, kas raksturoja agrāko laikmetu politisko sēju, sabruka, un pilsoņu liberālajās aprindās radās opozīcija pret augstāko varu. Valdošām aprindām tad arī vajadzēja rūpēties par to, lai panāktu varas prestiža pacelšanu nevien ar pozitīviem līdzekļiem, nevien pastrīpojot likumos valsts labumu nozīmi, bet lietojot arī negatīvus līdzekļus - noklusējot valsts aparāta trūkumus un maskējot viņā novērojamos ļaunumus. Tamdēļ arī tā laika kodeksi bija spiesti izdalīt no vispārējās valsts noziegumu masas tos, kas vērsti pret publiskiem labumiem un tai pašā laikā liecināja par valsts institūtu nepilnību un kaitēju viņu prestižam. Kodeksiem nācās netikvien neievietot šos noziegumus svarīgāko noziegumu nodaļījumā, bet pat ierādīt tiem sevišķi neievērojamas vietas citu pārkāpumu vidū, lai tādā veidā tos vislabāk maskētu. Par tādiem noziegumiem jāuzskata amatpersonu noziegumi. Vēršoties pret valsts labumiem, šie noziegumi neapšaubāmi noziedzās taisni pret to valsts labumu, kura apsardzībai likums piegriež sevišķu vērību. Tomēr, ņemot vērā, ka šos noziegumus izdara personas, kas atrodas valsts dienestā, šo noziegumu nostādīšana līdzās pārējiem valsts noziegumiem, pastāvot opozīcijai pret valsts varu, var stipri vien kaitēt pastāvošās valsts varas prestižam; šo grupu ievietošana pārējo valsts noziegumu starpā ra-

dīs iespaidu, ka arī valsts varai ir savi trūkumi un ka arī viņa nav bez grēkiem. Tādēļ arī XIX.g.s. trīsdesmitos gados Vācijā nodibinājās likumdošanas tradīcija, izdalīt amatpersonu noziegumus no publisko noziegumu vidus un ievietot tos pašas kodeksa beigās. Pie tam, kodeksi vai nu vienkārši uzskatīja to nodarījumu grupu kā visneievērojamāko noziegumu grupu un novietoja to kodeksa beigās, vai pat izdalīja šos noziegumus no vispārējiem noziegumiem un, sadalot pēdējos publiskos un privatos noziegumos, radīja jaunu, pilnīgi atsevišķu nodarījumu grupu.

Cenšanās reducēt amata personu noziegumu nozīmi, kļuva par visu, bez izņēmuma, Vācijas XIX.g.s. pēdējo trīsceturkšņu kodeksu raksturīgo pazīmi. Citādi šīnīs kodeksos nomanāmas vēl divējādas tendences: no viņām viena izvesta Saksijas 1838.g. kodeksā un atšķirās no pārējām ar sevišķu liberalismu. Viņa centās popularizēt vispārbīstamo noziegumu sodamību un religiozo noziegumu sodīšanu kā iebrukšanu personas privātā sfērā. Otra tendence ieviesta Virtembergas 1839.g. kodeksā un uzstādīja sev par mērķi galvenām kārtām uzlabot valsts labumu prestižu. Relīģiju šis kodekss sargāja kā valsts institutu, un noziegumi pret to ietilpa vispārējā jēdzienā - Friedensstoerungen. Arī divkauju šis kodekss uzskatīja par publisku noziegumu. Pēdīgi šis kodekss recipēja Bavārijas 1813.g. kodeksa formulējumu par valsts apkrāpšanas sevišķu sodamību /naudas viltošana, publisko dokumentu viltošana, nepatiesas liecības došana u.t.t./. Viņš apvienoja šos noziegumus sevišķā valsts noziegumu grupā zem nosaukuma: Von Handlungen wider oeffentliche Treue und Glauben.

Saksijas 1838.g. kodeksa sistēmu pārņēma arī Tīringas 1850.g. kodekss un Saksijas 1855.g. kodekss. Šīnīs kodeksos novērojamas svarīgas pārmaiņas audzinošās iedarbības politikā. Tīringas kodekss, kas parādījās liberālo strāvu uzplaukšanas laikā, mīkstina nodaļu nosaukumus un reducē dažas diezgan imponentas likuma nodaļas. Noziegumi, kas ietilpst kodeksa III. nodaļā, netiek nosaukti vairs visi vienā vārdā, kā sacelšanās pret valsts iestādēm /Behoerden/, bet līdzās ar šo nosaukumu tiek leitots arī otrs, daudz mīkstāks nosaukums - nepaklausība: III. Von Auflehnung und Ungehorsam gegen die oeffentlichen Behoerden und von Friedensstoerungen. Nodarījumi, kuri paredzēti VII. nodaļā netiek vairs nosaukti kopīgi par noziegumiem pret reliģiju, bet maznozīmīgākie no tiem nostādītie pretstatā reliģioziem noziegumiem: VII. Von Verletzungen des Eides der Geloebnisse und der Ehrerbietung gegen die Religion. Arī XIII. nodaļa zaudē kādreizējo nosaukumu vienību un līdzīgi krāpšanām viņā iet runa arī par viltojumiem: XIII. Von betruegerischen Handlungen und Faelschungen. Naudas viltošana tiek uzskatīta kā citi noziegumi pret privātpašumu: tālīt aiz viņas sekojošā nākošā noziegumu grupa tagad jau nesākās "von andern", bet A.XV. Von verschiedenen Beeintraechtigungen fremden Eigenthums. Turpretim Saksijas 1855.g. kodekss, kas rādās reakcionāro novirzienu pārspēka laikā, netiekvien atjauno 1838.g. kodeksa stingro kvalifikāciju, bet cenšās viņas bārgumu vēl vairāk izcelt. Atgriežoties pie termiņa "sacelšanās", III. nodaļā, vārda "Behoerden" vietā likts vārds "Autoritaet", ar kuru it kā pastripota sevišķa cienība, kura iedzīvotājiem jāsaņū pret valsts varu: III. Von Auflehnung gegen die oeffentliche Autoritaet und von Friedensstoerungen. VIII. nodaļas nosaukumā noziegumi pret reliģiju atkal izcelti pirmajā vietā: VIII. Von Verletzung der Ehrerbietung gegen die Religion und einigen verwandten Verbrechen. XIII. nodaļas noziegumiem kā, raksturojošā pazīme atkal izcelta krāpšana: XIII. Von dem Bankrott, der Faelschung und anderen betrueglichen Handlungen. Pēdīgi šis kodekss atgriezās arī pie vecās naudas viltošanas kvalifikācijas. Aiz viņas nākošā nodaļa nosaukta: XV. Von anderen Beeintraechtigungen fremden Eigenthums.

IV. Kā nākošā noziegumu klasifikācijas attīstības stādīja vācu tiesībās jauzskata Hessenes 1841.g. kodeksa sistēma. Šis kodekss faktiski

izved trejādo noziegumu šķirošanu, kāda sastopama jau viņa priekštečos /publiskie, privātie un amata noziegumi/. Agrāko lielo noziegumu kategoriju vietā, šai kodeksā mēs sastopamies jau ar sīkiem nodalījumiem. Viņa speciālā daļa vien sadalīta 47 nodalās. /Tit. XII. - LVIII./ Tas katrā ziņā izsauc stipru kodeksa audzinošās iedarbības enerģijas redukciju, jo lielākā tiesa noziegumu novietoti katrs savā nodalījumā un vispārējiem noziegumu raksturojumiem atliek visai maz vietas. Rezultātā vispirms nozuda agrākā vispārējā viltus noziegumu grupa - Verbrechen wider oeffentliche Treue und Glauben, kuru likumdošanā ievēda Bavārijas 1813.g. kodekss. Tomēr starpība starp viltus noziegumiem pret publiskiem labumiem un privāto personu mantu uzglabājās. Hessenas kodekss ir pirmais, kurā noziegumu klasifikācijā sevišķi pastrīpoti noziegumi pret pilsoņu vēlēšanas tiesībām un velti veselu nodalījumu slepenām sabiedrībām. Bez tam svarīgs solis šai kodeksā ir divkaujas pārvietošana no publisko noziegumu nodalījuma uz privāto, atzīstot tādā veidā par lieku paaugstināt šī nodarījuma noziedzības nozīmi tautas uzskatā.

Hessenas kodeksa sistēmu recipēja Nassavas 1849.g. kodekss. Pēdējais tomēr atmēta divus nodalījumus, kurus Hessenas kodekss bija ievēdis pilnīgi no jauna. Nassavas kodeksā nesastopam sekošus nodalījumus: von strafbaren Privat- Vereinen und Verbindungen, und von Verletzung der gesetzlichen Wahl- und Stimmrechte.

V. Sevišķi svarīga loma noziegumu klasifikācijā vācu tiesībās piekrit Prūsijas 1851.g. kodeksam. Šis kodekss apzīmogots ar jaunu vācu valstisku apziņu. Viņa noteikumos augstmanīgi pastrīpotas vācu tautas intereses, nostādot tās pretstatā ar citu tautu interesēm. No otras puses tomēr redzams, ka šis kodekss izdots priekš tādas tautas, kurā cenšās nodibināt tiesisku valsti. Šis kodekss izdala no noziegumiem pret valsti šaurākā nozīmē, noziegumus pret draudzīgu valstu interesēm, kā to, bija darījuši jau citi kodeksi /Berner, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 1857, S.526/. Tomēr, šis kodekss netikvien konsolidē noziegumu pret pilsoņu vēlēšanu tiesībām, nozīmi atsevišķai noziegumu kategorijai, bet iedala tiem arī izcilus vietu publisko noziegumu starpā. Šāda veida noziegumi Prūsijas kodeksā iedalīti ne jau vairs speciālās daļas divpadsmitā nodalījumā, kā tas bija Hessenas kodeksā, bet jau ceturtajā vietā. Bez tam, Prūsijas kodekss izved jaunu publisko noziegumu kategoriju redukciju: viņš pieskaita privātiem noziegumiem netikvien divkauju, bet arī reliģiozos noziegumus. Līdzīgā veidā arī viltojumi /neatkarīgi no tam, kādi dokumenti būtu viltoti/, tiek uzskatīti kā noziegumi pret privātām personām. No otras puses Prūsijas kodekss taisa milzīgus soļus uz priekšu, radot, līdzīgi code penal, sevišķu nodalījumu pārkāpumiem - Uebertretungen. Visi maznozīmīgie nodarījumi sakopoti kodeksa beigās atsevišķā nodalījumā, tādā veidā ievērojami mīkstina šāda veida nodarījumu audzinošo kvalifikāciju. Kodeksa autoritātais raksturs izpaužas vienīgi privāto noziegumu iedalīšanas sistēmā. Vēlēdamies sevišķi pastrīpot nodokļu noteikumu pārkāpēju ļauno gribu, noziegumus pret pilsoņu godu un divkauju, kodekss ievieto šos nodarījumus privātos noziegumos, nostādot tos pat augstāk par dzīvības atņemšanu.

Prūsijas kodeksa sistēmu pieņēma visas Vācijas 1871.g. kodekss, ienesdams pievestajā noziegumu sagrupējumā niecīgas pārmaiņas.

VI. 20.g.s. sākumā Vācijā ķēras pie krimināltiesību reformas, kuras rezultātā tika publicēta vesela rinda jaunu kriminālkodeksu projekti. Neiedziļinoties visos šajos projektos priekšā liktājos noziegumu sagrupējumos, apstāsimies vienīgi pie tās klasifikācijas, kuru pieņēmis Vācijas 1925.g. kriminālkodeksa projekts. Šī projekta noteikumos krasi nomainami jaunie iespāidi Vācijas sabiedriskajā dzīvē. Vispirms viņā skaidri redzami panākumi, kādus Vācija guvusi tiesiskās valsts nodibināšanā. Projekts izbīda sevišķā nodalījumā un ierāda ievērojamu vietu citu noziegumu starpā noziegumus pret vēlētiem valsts orgāniem /III. nodalījums, tālīn aiz dumpja un nodevības/. Sekojot pa to pašu ceļu, projekts pārtrauc amatpersonu noziegumu slēpšanas tradīciju, kurā tik stipri bija iesakņojusies

vācu tiesības. Atzīdams, ka valsts varas prestižs nav uzturams ar valsts administrācijas grēku slēpšanu, projekts stripo amatpersonu noziegumu grupu, kā atsevišķu nodalījumu un aplūko tās kā atsevišķas dažādības no noziegumiem pret publiskiem labumiem. No otras puses, sakarā ar vispārējiem sarežģījumiem starptautisko attiecību laukā, kuri radās 20.g.s. sākumā, projekts rada sevišķu publisko tiesību nodalījumu, kurš runā par noziegumiem pret valsts kaujas spēju mazināšanu. Pēdīgi, rēķinādamies ar Vācijas kultūras tālāko attīstību, kura atļauj uzlikt pilsoņiem jau augstākas prasības, kā agrāk, projekts izsludina par publiskiem dažādus noziedzību līdzdalības veidus /13. Abschnitt/, viltojumu /14. Abschnitt/ un vispārbīstamos noziegumus /16. Abschnitt/. Nodibinot privāto noziegumu kārtību, projekts nedod viņu novērtējumam normatīvu kritēriju: šie noziegumi, pretēji spēkā esošam vācu kodeksam, sadalīti viņā jau mazinošā traucēto labumu vērtības kārtībā.

K r i e v i j a s t i e s i b a s . Audzinošās iedarbības papēsmieni, kādus praktizēja Vācijā, bija pazīstami arī krievu tiesībām. Censdamās iepotēt iedzīvotājos cieņu pret dažiem tiesiskiem labumiem, Krievijas likumdošana arī izbīdīja tos noziedzīgo nodarījumu priekšgalā. Tāpat kā pārējās Eiropas valstīs, arī Krievijā rūpējās par to, lai populārizētu noziegumus pret reliģiju, viltus sodamību u.t.t. Tomēr, Krievijas politiskās attīstības savādības, agrā valsts apvienošana milzīgajā vienībā ar patvaldību priekšgalā, radīja sevišķu vēlēšanos stiprināt valsts prestižu, kura arī piedeva krievu klasifikācijām sevišķu nokrāsu.

I. Cara Aleksēja Michailoviča likumi nebija kodekss, bet centās tikai apvienot vienā krājumā visdažādākās tiesību normas. Tomēr arī šie likumi atzīst reliģijas apsardzību, monarha prestiža uzturēšanu un viltus noziegumu sodamības populārizēšanu par tik svarīgu uzdevumu, ka šo nodarījumu sodamībai veltī savus pirmos nodalījumus. Šo likumu pirmie nodalījumi nosaukti sekoši

Tālāk likumi pāriet uz dažādu citu tiesību jautājumu atrisināšanu. Tikai XXI. un XXII. nodaļās iet runa atkal par kriminālām normām.

II. Uz tādiem pat pamatiem uzbūvēta noziegumu sadalīšana 1716.g. Воинский Артикул'ā, kurš gan sava speciālā uzdevuma dēļ cenšās pacelt goda sajūtu karavīru vidū. Noziegumi pret godu Artikulā nostādīti pat augstāk par dzīvības atņemšanu. Tālāk seko vairākas nodaļas, veltītas tehniski-kareiviskiem jautājumiem. Pie krimināltiesiskiem noteikumiem Artikuls atgriežas tikai XVII. nodaļā.

III. Turpmākie sistematizētie likumi Krievijā, parādījās tikai 19.g.s. Tai laikā rūpes par valsts prestiža uzturēšanu netikvien atslāba, bet pat pastiprinājās: pie šādu likumu sastādīšanas ķērās Nikolaja I. valdīšanas laikā! Cenšoties pārvērst sodošos noteikumus par sankciju, likumu sastādītāji sadalīja viņos noziegumus, raugoties notoreizējā valsts uzskata, dilstošā svarīguma pakāpenībā. Vieta, kuru zināmu noziegumu grupa iepēma kodeksa, lieku reizi pastrīpoja tā valsts labuma nozīmi, pret kuru vērsti noziegums. Jau Likumu kopojuma XV. sējumā, kurā koncentrētas visas sodošās normas, visumā pieņemta šī kārtība. /Проектъ уложения о наказаніяхъ 1844 г., 1871, стр. XXII/ Vēl konzekventāka šai ziņā ir 1845.g. Уложение о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ.

Salīdzinot šo kodeksu ar Vakareiropas kodifikāciju klasifikācijām, viegli noskaidrojams, ka viņš stāv vistuvāk Prūsijas 1794.g. Zemes tiesību noziegumu sadalījumam un atšķirās no pēdējā vienīgi ar savu bārgumu. 1845.g. likums, tāpat kā Prūsijas Zemes tiesības cenšās uzturēt valsts labumu prestižu, bet ņemot vērā, ka Krievijā līdz pat agrākās valsts beigām noturējās valsts baznīcas sistēma un uz monarhu skatījās kā uz "godbijības paraugu", arī noziegumu sagrupējums ieguva savdabīgu sevišķo archaisko raksturu. Prūsijas Zemes tiesības uzskatīja reliģiju kā vienu no valsts iestādījumiem, turpretim Krievijas likums atzīst to par valsts dzīves un sabiedriskās iekārtas pamatu. Pirmais un

kodekss religiskiem noziegumiem ierāda piekto vietu noziegumos pret valsti, turpretim pēdējais nostāda tos pašā primajā vietā. Pārējās daļās Krievijas kodekss sakrīt savos uzskatos ar Zemes tiesībām. Katru, pat visniecīgāko nodarījumu pret publiskām tiesībām viņš atzīst par daudz svarīgāku, kā vissmagāko noziedzību pret privātām personām. Abi šie kodeksi sakrīt arī amatpersonu noziegumu kvalifikācijā. Nikolāja I. valdībā, kodeksa izdošanas laikā, jau paspēja iepazīties ar liberālo opozīciju, bet viņa negribēja atzīt pēdējās pastāvēšanu un spert kādus soļus kritikas paralizēšanai. Amata noziegumi Krievijas kodeksā, tāpat kā Prūsijas likumā iedalīti starp citiem noziegumiem pret valsti un nav izdalīti atsevišķi, lai maskētu šo noziegumu kategoriju.

IV. Pagājušā g.s. 80. gados Krievijā uzsāka krimināltiesību reformu, kuras rezultātā 1895.g. parādījās sodu likumu projekts, kuru sastādīja ievērojamākie tā laika Krievijas kriminālisti. Atrāsdami par neiespējamu atkāpties no valsts labumu prestiža uzturēšanas nepieciešamības noziegumu sadalījumā, projekta sastādītāji centās vismaz iznīcināt agrāko tiesību archaiskā pazīmes. Viņi pārvietoja reliģiozos noziegumus no speciālās daļas pirmā nodalījuma uz kodeksa 17. nodaļu. Tie nepiešķīra vairs izcilus nozīmi noziegumiem pret monarhu un sekodami Vācijas paraugam, šo nodarījumu iedalīšanā, ierādīja majestātes apvainošanai trešo vietu starp citiem šāda veida noziegumiem, tomēr izdalot viņu atsevišķa nozieguma veidā. Pēdīgi, ņemot vērā to, ka iedzīvotāju attiecības pret valdību bija pasliktinājušās, kodeksa sastādītāji recipēja no Vakarēiropas arī amata noziegumu kvalifikāciju un ierādīja tiem pēdējo vietu kodeksā. Sadalot noziegumus pret valsts labumiem plašākā nozīmē, projekts iedala izcilus vietu tautas veselības aizsardzībai, sabiedriskā miera aizsardzībai, būvniecības noteikumu ievērošanai, satiksmes ceļu lietošanai, uzraudzībai par amatiem un strādnieku pieņemšanu un tikai tad runā par tiem nodarījumiem, kuŗi vērsti pret noteikumiem, kuŗi regulē tautas apgādības jautājumus, tautas mieru un cenzūru, / kā tas jau bija Уложение о наказаниях /.

Neraugoties uz to, 1895.g. projekta sistēma vēl joprojām atšķīrās no Vakarēiropas kodeksiem ar savu sīkumaino gādību par valsts labumu nostiprināšanu. Noziegumi, kuŗi vērsti pret valsts varu, sadalīti divās grupās: Vakarēiropā pazīstāmo nepaklausību projekts nosaucis par pretdarbību un varas apvainošanu un bez tam ievēdis pavisam savādu šāda veida nodarījumu kategoriju: - nemiers / смута /. Savišķi regresīva parādība projektā ir pārkāpumu nodaļas neizdalīšana, caurko visīkākie nodarījumi pret publiskiem labumiem ieņēma viņā nesamērīgi redzamāku vietu, ka svarīgākie valsts nodarījumi /sal. projekta speciālās daļas VIII. - XVI. nodaļas /.

No redakcijas komisijas izstrādāto noziegumu sadalīšanas sistēmu radikāli pārstrādāja turpmākajā projekta gaitā. Pret redaktoru priekšlikumu ievietot reliģiozos noziegumus starp citiem nodarījumiem pret koptdzīves noteikumiem asi protestēja Krievijas Sinode. Savā atsauksmē par projektu Sinode norādīja, ka "projekta septiņpadsmitā nodaļa, ņemot vērā viņas satura svarīgumu, jānovieto tālī aiz projekta pirmās nodaļas, nosaucot to par II. nodaļu un sakarā ar to izlabojama arī pārējo nodaļu numerācija" / Уголовное уложение. III. IX. 1897, стр. 8 /. Sakarā ar šo prasījumu jau sevišķā apspriede pie Tiesl. Min. pārnesa reliģiozos noziegumus speciālās daļas sākumā un novietoja tos pat pirms valsts noziegumiem / Уголовное уложение, X. 1902, стр. 8. Таганцевъ, Уголовное уложение, 1904, стр. 150. Tālāk krasi pārgrozīta valsts noziegumu, šaurākā nozīmē, iedalīšana. Sevišķā apspriede pie Valsts Padoles atzina, ka katram nodarījumam pret valsts galvas fiziskās personas labumu, neraugoties uz to, kas arī šis labums nebūtu, pēc savas dabas jāsatūra tanī pašā laikā arī tāda nodarījuma elementi, kuŗš vērsti pret tādu personu, kura iemieso augstāko varu. Tas esot viens

no valsts uzbūves pamatprasījumiem. Tamdēļ arī apspriede atzina, ka apvienojamas projekta nodaļas par majestātes apvainošanu ar nodaļu par sacelšanos pret valsts varu / мятежь / un piemērojoties pastāvošām sodu nolikumiem / ул о нак. / nosauca jaunradīto nodaļu: О бунтѣ противъ Верховной Власти и о преступныхъ дѣяніяхъ противъ Священной Особы Императора и Членовъ Императорскаго Дома.

Bez tam, Tiesl.Min. apspriede atzina par nepieciešamu tuvināt projekta sistēmu pastāvošām kodeksam arī citādā nozīmē: no mazāk svarīgājiem nodarījumiem pret publiskajiem labumiem atzina par vajadzīgu pastripot nodarījumus vērstus pret sabiedrisko mieru, sabiedrisko tīkumību un to noteikumu pārkāpšanu, kuri seko pāresei un uzraudzībai par jaunātnes izglītošanu. 90. gadu reakcija galīgajam projekta tekstam arī uzlika savu zīmogu un Nikolāja II. kodekss tika pēc iespējas vairāk tuvots Nikolāja I. kodeksa papēmieniem. Tikai vienā vietā galīgā redakcijā panākts labāks stāvoklis kā projektā: viņā naudas viltošana atdalīta no pārējiem viltojumiem un ierādīta naudas viltojumam atsevišķa vieta starp citiem noziegumiem, kā to arī prasīja Krievijas zinātniskā literatūra. Bet arī šis labojums izdevās vienīgi tamdēļ, ka tas bija pilnīgi neatkarīgs no katras politikas.

NOZIEGUMU KLASIFIKĀCIJA LATVIJAS SODU LIKUMU PROJEKTĀ.

1903.g. Sodū likumi tika piemēroti dzīvē tikai pa daļai. Tikai dažī panti bija spēkā. Latvijas teritorijā šis likums tomēr tika piemērots sākot pat ar vācu okupācijas laiku. Pēc tam 1918.g. 6.decembra Latvijas valdības likums atzina 1903.g. Sodū likumus par spēkā esošo kodeksu priekš visas Latvijas. Tamdēļ arī ir gluži dabīgi, ka arī mūsu kriminālās likumdošanas reformā šim kodeksam bija liela nozīme. Neraugoties uz to, ka Sodū likumu izstrādāšanas komisija neatrada par iespējamu aprobežoties vienīgi ar 1903.g. Sodū likumu piemērošanu Latvijas patreizējiem apstākļiem, viņā kērās pie jauna Latvijas kodeksa izstrādāšanas uz pilnīgi jauniem pamatiem, bet lielais vairums viņā aprādīto normu tomēr cieši saistās ar Krievijas tiesībām. Pēdējo iespāids stipri manāms arī kodeksa noziegumu sargrupējumā. Projektā tomēr daudz kas stipri grozīts.

Mēs jau redzējām, kādos sabiedriskos apstākļos radās 1903.g. Sodū likumi. Latvijas kodeksa redakcijas komisijai bija ļoti atbildīgs uzdevums piemērot kodeksa normas valsts demokrātiskai uzbūvei. Izpildot šo uzdevumu tika pārstrādāts religiozo noziegumu sastāvs un šo nodarījumu nodaļai dots jauns nosaukums. Tālāk pārgrozīts valsts noziegumu sastāvs. III. nodaļai dots jauns nosaukums un radītas divas jaunas nodaļas, veltītas noziegumiem pret likumdošanas orgāniem un pilsoņu vēlēšanas tiesībām. Tālāk, sekojot Vācijas piemēram, komisija atrada par vajadzīgu sevišķi pastripot noziegumus pret ārvalstīm. V. nodaļa "О смутѣ" tika sadalīta divās, no kurām vienu nosauca "Noziedzīgi nodarījumi pret valsts mieru" un otro "Noziedzīgi nodarījumi pret ārvalstīm". Sakarā ar valsts pārēju tiesiskā valstī, kurā pilnīgi izslēdz amata noziegumu maskēšanu, komisija pārvietoja tos noziegumus publisko noziegumu nodaļījumā. Pēdīgi, komisija pilnīgi atmeta jaunājiem apstākļiem pilnīgi nepiemēroto XV. nodaļas nosaukumu: О нарушеніи постановленіи о надзорѣ за печатью un deva attiecīgai projekta XVIII. nodaļai jaunu nosaukumu. Bez tam pilnīgi izmeta nodaļu par to noteikumu pārkāpšanu, kuri izdoti uzraudzībai par jaunātnes audzināšanu.

Citu noziegumu laukā projekts atsakās no ģimenes noziegumu populārizēšanas vajadzības. Šos noziegumus projekts atzīst par tādiem, kuri vērsti pret privātām personām un tiek starp tādiem arī novietoti - XXIX. nod. /Jakobi, II., lpp.403/. Sakarā ar to, ka likvidēta arī atrādama nepieteikšana, kā atsevišķs pārkāpums /Jakobi, II. lpp.475/, grozīts ar 1903.g. Sod.lik. XXXI. nodaļas, resp. projekta XXXIV. nodaļas nosaukums.

Galīgā rezultātā Latvijas Sodū likumu projektā ievietotās normas sa-

dalītas sekošās nodaļās: I. Noziedzīgi nodarījumi un sodi vispār. II. Noziedzīgi nodarījumi pret apziņas brīvību un ticīgo reliģiskām jūtām un pret mirušo mieru. III. Dumpis. IV. Likumdevējas iestādes traucēšana. V. Likumdevējas un pašvaldības iestāžu vēlēšanu un tautas nobalsošanas brīvības un pareizības traucēšana. VI. Valsts nodevība. VII. Noziedzīgi nodarījumi pret valsts mieru. VIII. Noziedzīgi nodarījumi pret ārvalstīm. IX. Noziedzīgi nodarījumi valsts, pašvaldības un valsts autonomo uzņēmumu dienestā. X. Nepaklausība un necienības parādīšana likumīgai vairai. XI. Pretdarbība taisnai tiesai. XII. Karaklausības noteikumu pārkāpšana. XIII. Tautas veselības aizsardzības noteikumu pārkāpšana. XIV. Sabiedriskās drošības aizsardzības noteikumu pārkāpšana. XV. Tautas labklājības aizsardzības noteikumu pārkāpšana. XVI. Sabiedriskā miera un labklājības noteikumu pārkāpšana. XVII. Sabiedriskās tikumības uzraudzības noteikumu pārkāpšana. XVIII. Spiestuvju un citu pēligrāfisku iestāžu, preses, bibliotēku, lasītavu un izrāžu uzraudzības noteikumu pārkāpšana. XIX. Rūpniecības un tirdzniecības uzraudzības noteikumu pārkāpšana. XX. Algota darba spēka noteikumu pārkāpšana. XXI. Celtniecības darbu un satiksmes ceļu un līdzekļu lietošanas noteikumu pārkāpšana. XXII. Naudas, vērtspapīru un zīmju pakalpošanas. XXIII. Dokumentu viltošana. XXIV. Nonāvēšana. XXV. Miesas bojājumi un vardarbības pret personu. XXVI. Divkauja. XXVII. Atstāšana briesmās. XXVIII. Noziedzīgi nodarījumi pret personas brīvību. XXIX. Noziedzīgi nodarījumi pret ģimenes tiesībām. XXX. Netiklība. XXXI. Goda aizkāršana. XXXII. Svešu noslēpumu izpaušana. XXXIII. Mantas, satiksmes ceļu, brīdinājuma zīmju, robežzīmju un citu tamlīdzīgu zīmju vai priekšmetu bojāšana. XXXIV. Svešas mantas piesavināšanās un uzticības nelietīga lietošana. XXXV. Zagšana, laupīšana un izspiešana. XXXVI. Krāpšana. XXXVII. Bankrots, augļošana un citi sodamās netaisnprāsības gadījumi mantiskos darījumos. XXXVIII. Noziedzīgi nodarījumi pret autora tiesībām un izgudrojumu privilēģijām. XXXIX. Svešas mantas patvaļīga lietošana.

Stājoties pie Latvijas projekta klasifikācijas novērtēšanas, jāatzīst, ka viņai ir neapšaubāmas priekšrocības pret pašlaik pastāvošo kodeksu. Kā jau mēs atzīmējām vispārējā projekta klasifikācijas raksturojumā, no komisijas locekļiem. Sodu likumos ienestos labojumus var tikai apsveikt kā visnepieciešamākos Latvijas tagadējiem apstākļiem. Tomēr paliek vēl vēlēšanās, ka komisija nav gājusi sistēmas pārstrādāšanas darbā vēl tālāk un nav piedevusi projektam tādu veidu, kurš pilnīgi saskanētu ar tiesiskās valsts garu. No otras puses jāatzīmē, ka komisija ne vienmēr izdevīgi izvēlējusies atsevišķu nodarījumu kategorijām pareizo vietu projekta sistēmā. Paskaidrošu šo domu tuvāk:

No pirmā viedokļa nevar izteikties pozitīvi attiecībā uz to vietu, kuru komisija ierādījusi reliģioziem noziegumiem. Ievietojot šos noziegumus projektā otrajā nodaļā, jāatzīst par pilnīgi archaisku paņēmieni, kuram tagadējos laikos nevar atrast ne mazāko attaisnojumu. Kā jau tika aizrādīts, Vācijā līdzīgu sistēmu mēs atrodam tikai Kārļa V. kodeksā. Krievijā, pateicoties savādājam baznīcas valstiskumam šai zemē, viņa gan noturējās līdz 20. g. s., bet arī noturējās kodeksā tikai, pateicoties Sīnods stiprajam iespaidam, pretēji labāko zinātnieku domām, kurās izvirzījās, pavisam citi uzskati. Savas rīcības attaisnošanai pate komisija arī nav pievedusi nekādus motīvus un, varbūt, viņa domāja, ka noziegumu grupu novietojuma kārtībai nav principiēlas nozīmes. Šis raksts pierāda, ka tādas domas nav pareizas un pate komisija, nosakot amata noziegumu vietu sistēmā, izteikusi pretēju uzskatu. Reliģiozos noziegumus vajadzētu novietot kādā no kodeksa divdesmitajām nodaļām.

Tālāk jāaska, ka reformējot krievu "умы" projekta izstrādātāji nav gājuši līdz galam. Termins /умы/ pilnīgi atmetams nevien tādēļ, ka no šīs nodaļas izdalīti noziegumi pret ārvalstīm, bet arī tādēļ, ka tas pats par sevi archaisks. Nevar arī teikt, ka šo terminu atvietojošais nosaukums "Noziedzīgi nodarījumi pret valsts mieru" būtu izdevīgs. Tas arī

ir nosaukums, kurš nav piemērots laika garam. Ja mēs gribēsim atrast kaut ko viņam līdzīgu Vācijas tiesību vēsturē, tad jāskatās 90. pat 130 gadi atpakaļ. 1840.g. Braunšveigas kodeksa speciālās daļas I.nodaļā ir nodalījums "Verbrechen gegen die oeffentliche Ruhe" un Prūsijas 1794.g. Zemes tiesībās šī noziegumu grupa nosaukta " Verbrechen gegen die innere Ruhe und Sicherheit des Staats" /II.Theil,XX.Titel, IV. Abschnitt/. Tie tomēr nav vajadzīgie piemēri Latvijas tiesību reformai. Pēc mūsu domām, vislabāk būtu nodarījumus, kuri ietverti projekta VII.nodaļā, apvienot ar X.nodaļā ievietotiem nodarījumiem ar kopīgu nosaukumu "Pretošanās valsts varai", kā tas tiek darīts Vācijā jau no Prūsijas 1851.gada kodeksa laika. Bez tam, šāda nodaļa būtu novietojama tikai pēc nodarījumiem pret ārvalstīm un pēc amatpersonu noziegumiem, un nevis pirms noziegumiem pret ārvalstīm, kā tas ir projektā.

Sākot no XIII. un beidzot ar XXI. nodaļu projektā iet runa par dažādu noteikumu pārkāpšanu, kuri "aizsargā" dažādus labumus vai "uzraugā" dažādas pilsoņu darbības. Apskatot 1903.g. Sodū likumus, mēs jau teicām, ka šāds sadalījums stāv krasā pretstatā ar noziegumu sadalīšanu Vācijas kodeksos sākot ar 19.g.s.vīdu. Projekts ar to pastrīpo savu bārgumu, izceldams no vispārējās noziegumu sistēmas pat visniecīgākos nodarījumus pret publiskiem labumiem. Šī kārtība būtu grozāma, radot veselu nodaļu grupu pārkāpumiem/Uebertretungen/, nobīdot tos pašās kodeksa beigās. Citi nodarījumi /smagi noziegumi un noziegumi/ jāsadala jaunās grupās, kurās redzama vieta ierādāma tādiem nodarījumiem, kā vācu "Stoerungen der oeffentlichen Ordnung". Katrā ziņā būtu vēlams grozīt projekta terminologiju, kurā raksturo šos nodarījumus: "aizsardzības" un "uzraudzības" ir acīmredzami policijas laiku pārdzīvojumi. Griezīgu disonansi projektā ienes jēdziena "labklājība" atjaunošana. Tā ir vecā " Уложение о наказаниях"/Раздѣлъ VI. С преступленіяхъ и проступкахъ противъ общественн.благоустройства и благочинія / terminologijas restaurācija /horribile dictu/.

Tādi ir tie labojumi, kuri pēc mūsu ieskata jāizdara Latvijas kodeksa projektā, lai piedotu tam valsts uzbūvei piemērotu izskatu. Pievienosim vēl divas vēlētās pēc sistēmas būtības, kurās izriet no citiem motīviem. Starp projekta svarīgājiem ieguvumiem mēs jau minējām sevišķās nodaļas, kurās sargā Saeimu un pilsoņu vēlētās tiesības /IV. un V./. Pēc mūsu domām šo nodaļu novietošanu tūlīn aiz dumpja /III./ un pirms nodaļas par valsts nodevību /IV./ nevar atzīt par pareizu. Nodevības krimināljuridiskā nozīme ir tāda, ka tai jābūt tūlīn pēc dumpja, bet tas, ka redzams no, agrāk izteiktā, vienmēr noteikti ievērots visos, bez izņēmuma, Krievijas un Vācijas kodeksos. No otras puses jāatzīst, ka projekts nerīkojās pareizi recipējams sodu likumu vienaldzību pret sabiedrisko noziegumu savādo dabu, saskaldot tos pa lielākai daļai XXXIII. nodaļā /par mantu bojāšanu u.t.t./, bet pa daļai arī citās nodaļās. Vispārbīstamiem noziegumiem bez šaubām ir pilnīgi patstāvīgs raksturs, kurā nozīmi arvien skaidrāk izprot Vācijā. Lai nākošie Latvijas Sodū likumi pareizi iedarbotos audzinošā nozīmē, sabiedriskiem noziegumiem ierādāma atsevišķa nodaļa, kurā nostādāma līdzās publiskiem noziegumiem, kā uz to norāda šo nodarījumu daba.

Sastādot 1930.g. kodeksu, komisija ņēmusi vērā manus aizrādījumus un pārvietojusi noziegumus pret reliģiju no otras nodaļas septiņpadsmitā nodaļā. Bez tam viņa ir radījusi atsevišķu nodaļu /III/ noziedzīgiem nodarījumiem pret Valsts Prezidentu.

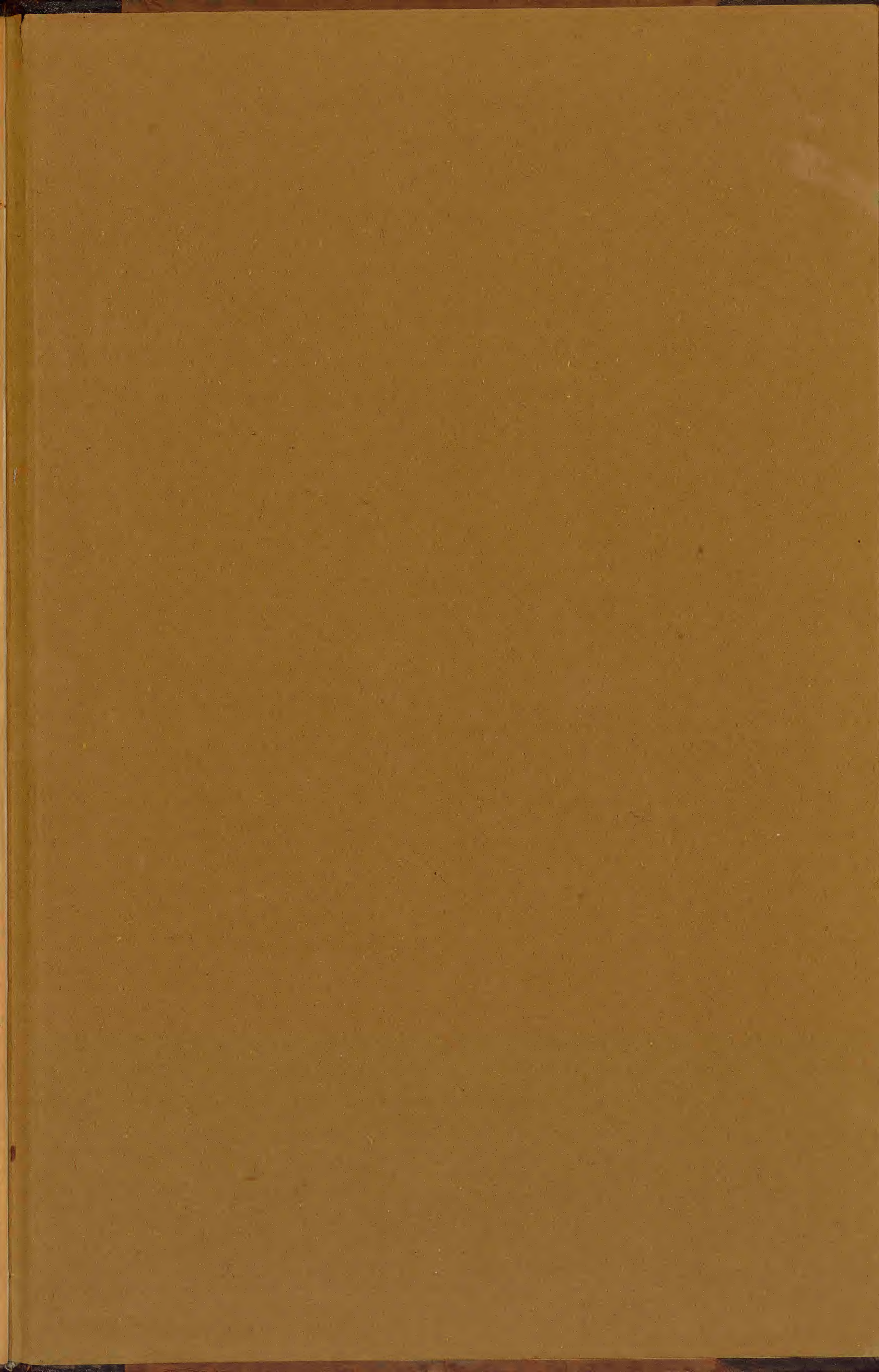
Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

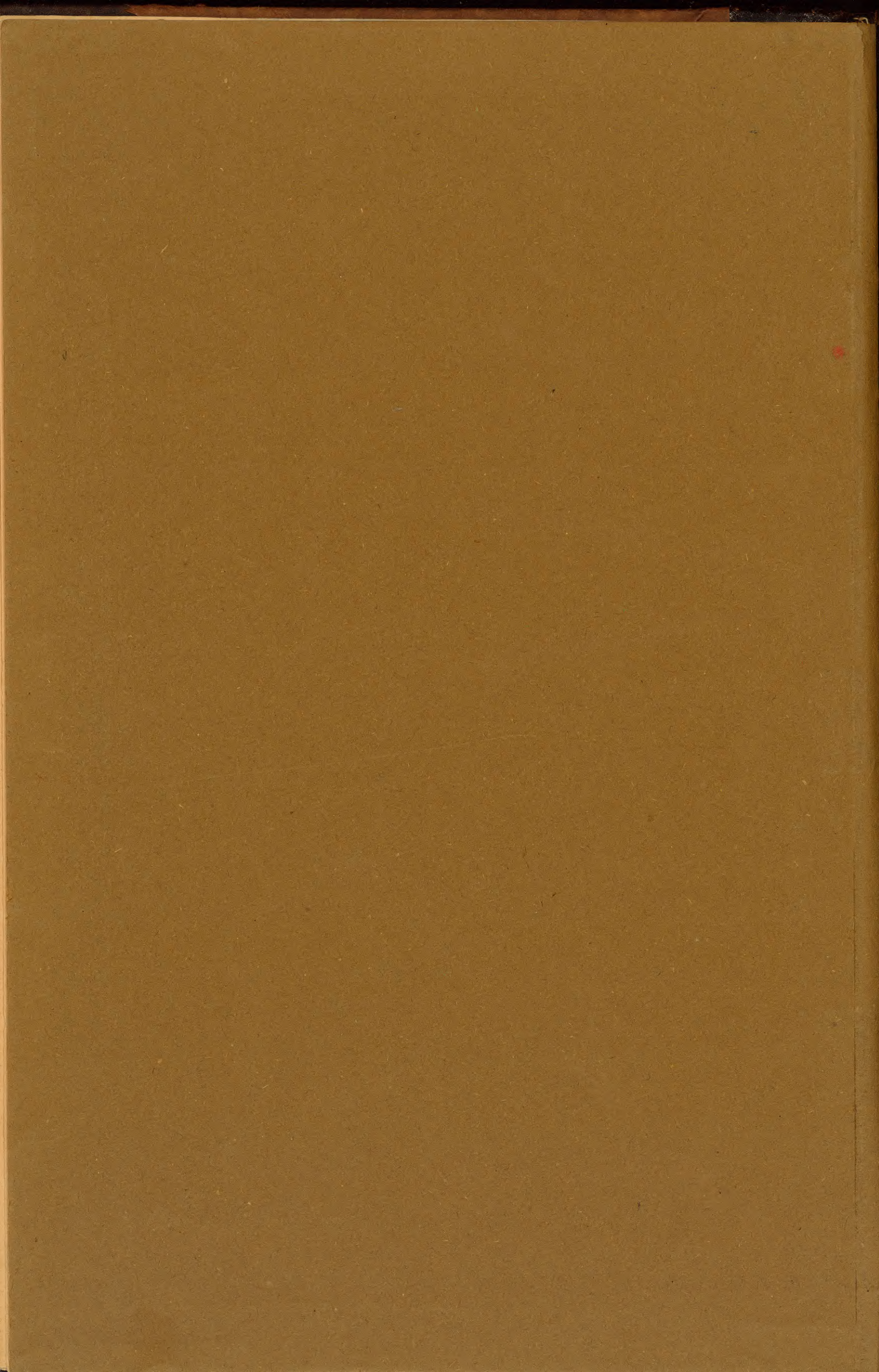
2B 897

YB 897

201.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057872